
1901

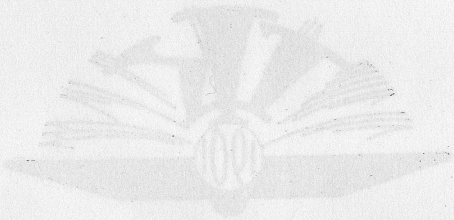

Штампарија
Драг. Грегорића

САБРАНА ДЕЛА БРАНИСЛАВА НУШИЋА

Сабрана дела Бранислава Нушића

XVI

Приповетке 2

Издавачка књижарница
Геце Кона

БРАНИСЛАВ НУШИЋ

ПРИПОВЕТКЕ

БЕОГРАД
Издавачка Књижарница Геце Кона
1, Кнез Михаилова 1,
1932

213/52

II 4042/16
~~II 11102/XVI~~

Кутњак

Господин Стева Јаковљевић вечерао је синоћ слатко у пријатном разговору са госпођом. Како је о вечери јео нешто преслану шунку са макаронима, није могао да загаси жеђ двема или трима чашама вина, које је на искап испио, већ затражи и чашу расхлађене воде те и њу испи на искап из ознојене чаше. Али, тек што је испи, он искриви лице, тресну празном чашом о сто и викну једно: „„Ух!"

— Шта је? — узнемири се госпођа.

— Кутњак! — одговори он очајно и скочи са столице те крупним корацима пође по соби као рањена звер.

Госпођа покуша да га теши, али је бол све више растао и он се све више знојио, хуктао и јаукао:

— Узми мало аспирина! — саветује га госпођа доносећи тубу и истресајући на сто беле погачице аспирина.

Он прождрљиво прогута једну дозу, пође шетати и даље јаучући, па затим дочепа и другу та-

блицу. И ако је то било превише, не поможе му ништа.

— Како би било да метнеш мало кинина у шупљину од зуба? Чула сам да то помаже — домишља се жена.

Он учини и то, али бол не само што се не умањи већ, по меродавном мишљењу г. Јаковљевићевом, постаје још већи.

Разуме се да су се сетили и топлога црепа и мало затим г. Јаковљевић је лежао на отоману са пола ћерамиде на образу, али ни то није помогло и он је и даље рикао.

Дошла је и девојка из кујне да допуни савете госпођине. По њеном упуству уваљала је госпођа парче средине од хлеба у со и стрпала му у шупљину од зуба; затим извадише то па напунише шупљину дуваном; затим извадише то па турише у шупљину мало белога лука; па онда извадише и то па стрпаше у шупљину тамњана. Сваки од ових покушаја г. Јаковљевић је стрпљиво подносио, али је бол све већи и већи бивао. Донесоше му и чашицу рума те њоме испуни уста; донесоше му затим и чашицу чистога шпиритуса те и њиме испуни уста.

Кад свеније помогло, и госпођа се већ осетила уморна од узбуђења и саучешћа, узе г. Стеву Јаковљевића служавка потпуно на своју душу и поче да проналази нове лекове. Најпре донесе кључ од капије и стави му га на разголићено раме; затим

му завуче камфор у уво и узе трљати шпиритусом вратне жиле, а најзад донесе и једну своју чарапу пуну врућа пепела и стави му је на образ. Па ипак све то није помогло, кутњак је све даље и даље беснео.

Метуше му најзад и слачицу на образ и, одиста, док је слачица пекла, изгледало му је као да је престао бол, али кад скидоше слачицу, под којом остаде на образу огромна модро-црвена мрља, он понова, горе но икад досад, поче рикати и обхрван очајним боловима бацати и трескати све што би му до руку дошло.

Једва га умирише, свукоше и положише у постељу.

— Најбоље је мирно лежати и не мислити на зуб! — рећи ће служавка.

— Или још боље, покушај да заспиш! — додаће госпођа.

Али узалуд су били сви ти савети и упутства њихова; нити је он могао не мислити на зуб, нити заспати. Била је то страшна ноћ, коју је преживео г. Стева Јаковљевић. Немогуће му је било наћи положај у кревету који би му какогод годио и бар колико-толико ублажио бол; са тим се проблемом све до зоре носио.

Још није честито ни свануло, а он је све по кући избудио и одмах почео да се облачи ма да је очевидно било да ни један зубни лекар тако рано не

почиње ординацију. Изгледао је као средњевековни мученик којега су мало час извели из мучионице; уста изнутра испржена од рума и шпиритуса и језик одебљао те га једва креће; образ споља опаљен од претрпљених болова, лице бледо и испивено од неспавања — просто да сузе човеку наиђу на очи кад га види.

Тек је било седам сати кад је био обучен и, под шеширом на глави, готов да пође. Али где ће још сада кад зубни лекари тек у девет почињу рад. Шетао је по соби и погледао крвнички на зидни сат, на коме је велика казаљка тако лагано мицала као никад досад.

— У осам тачно бићу у чекаоници лекаревој да будем први по реду, јер какве сам среће могао бих још затећи тамо десеторицу па да чекам до подне — мислио је у себи г. Јаковљевић, а потајно у души рачунао је и на ону могућност, која је тако честа, да зубоболноме клијенту престане бол чим уђе у лекареву чекаоницу.

Међутим велика казаљка на сату све се лагање мицала, тако да г. Јаковљевић раздражено дочепа столицу, попе се и помаче прстом казаљку, за читавих петнаест минута напред. Кад је на тај начин добио на сату три четврти на осам, он дочепа шешир и, не казујући никоме ни збогом, суну из куће као тане из пушке.

Јурио је улицама као да бега од жандарма; није ништа видео, никог погледао, нити кога поз-

дрављао. Пред очима су му само лебделе кљеште, а у кљештима се онај крвник кутњак превија као црв и каје се за сва недела која је ноћас починио.

На крају једне мирне уличице, кроз коју га је пут водио, срете свога старога професора, господина Милошевића. Ма да му ни до чега није било, ма да је у том тренутку цео свет мрзео, ипак надјача све болове осећање поштовања према професору и познатоме филозофу, којега су сви толико ценили, да скиде шешир и назва му добар дан.

— А ви сте то, господине Јаковљевићу! — учини професор отпоздрављајући га. — Баш ми је мило што вас видим!

— Да, да! — промумља одебљалим језиком г. Јаковљевић и хтеде да нагне даље, али му професор препречи пут и ухвати га за дугме од капута.

— Баш се радујем што сам вас срео — настави професор држећи га чврсто за дугме од капута. — Јесте ли читали, бога вам, критику Станисављевића на моју књигу: „Однос појава и узрока."

— Нисам читао, али... — ја вас молим, господине професоре, да ме извините, јер журим зубноме лекару, имам ужасне болове, целу ноћ ме је мучио један кутњак...

— Та оставите, молим вас — теши га професор и још се чвршће дочепа његовог дугмета на капуту. — Бол зуба се најбоље лечи не мислећи на њега.

— Да, али... — покуша г. Јаковљевић да се извуче.

— Он спори, молим вас — настави професор — најосновнију и најбитнију истину, коју свако, па и лајик, не само признаје, већ и осећа. Он просто на просто тврди да у природи може бити појава без узрока, док је баш та узрочност, тај однос између узрока и појаве један тако основни и тако општи закон, да...

Г. Јаковљевић покуша да се отргне ма и по цену да откине дугме од капута, али професор, који је већ пао у ватру, напусти дугме па га чврсто ухвати за пеш од капута и настави:

— Јер, молим вас, кад би појаве имале известан почетак, било то у времену или у простору, онда би рецимо прва од њих, из које су произашле остале могла још бити и без узрока. Али би се таква поставка могла признати само у случају кад би се констатовала усамљеност једне појаве, док, међутим ми видимо, да таквога случаја нема, већ напротив појаве се јављају у групама, оне представљају један дуги непрекидни ланац у коме је свака појава везана за претходну. Према томе, дакле, оне проистичу једна из друге, без одређенога почетка и без краја, који би се могао догледати. Шта значи дакле то? Значи да узрок постанка појава лежи у њиховом међусобном односу или, другим речима...

Г. Јаковљевићу поче да се мути нешто у глави; он је гледао професора, али га већ није добро видео

изгледао му је као нека безоблична провидна маса, која се врти око себе. Он би му спазио час цилиндер, час ногу а час руку, али се то одмах губило и обртало око себе у ковитлац. Он је чуо и његов глас, али му тај глас изгледао као шкрипање и стењање неког сврдла, које рије у дубину његова кутњака и он одиста осети тога тренутка ужасан бол.

— Појаве немају и не могу имати у времену и у простору ни унутарњих ни спољних граница, јер кад би их било, то би значило ...чуо се и даље професоров глас, али у том тренутку пуче нешто, професоров цилиндер одлете у олук набујао водом од јучерашње кише, а професор јаукну као да је њему тога тренутка когод ишчупао кутњак.

Пошто је своме поштованоме професору одвалио један шамар, г. Јаковљевић се отиште улицом трчећи као зец испред керова, али без свести шта се десило. Нити је знао шта је учинио, нити је знао улице кроз које је прошао, нити се сећа чекаонице зубнога лекара у коју је као бесомучан улетео. Све, све што памти то је онај тренутак, када осети као да му нешто свану, као да су му тога тренутка скинули с груди пуно буре од пет стотина литара и и мал' не загрли доктора, онога истога доктора коме је ноћас псовао и Бога и оца и много друго штошта.

Враћајући се од доктора лак, расположен, препорођен, он узе успут да размишља о свему што

је од синоћ преживео. Сети се и камфора у ушима и хладнога кључа на рамену и служавкине чарапе на образу; сети се и слачице, од које му је још бридела дебела масница на лицу; сети се и оних јастука са којима је целу ноћ жонглирао и у низу тих сећања на један мах му се појави поштовани професор пред очима и он се трже пред појавом, сетив се тек сада да му је опалио шамар и то га тешко заболе и застиде се пред самим собом.

Тако се г. Јаковљевић врати кући без кутњака, али са грижом савести која поче да га мори исто толико колико и кутњак раније. И, ма да је једва чекао да стигне вече те да се слатко испава, после једне непроспаване ноћи, ипак се дуго и дуго превртао у кревету, узнемирен размишљањем о професору, шамару и ономе цилиндеру, којега се добро сећа како је одлетео у олук, набујао прљавом водом од прекјучерашње кише.

Сутрадан кад се пробудио и пошао од куће и спазио на двеста метара жандарма, њега је нешто штрецнуло у души, и ако је и до данас сретао жандарме и равнодушно пролазио крај њих. И предосећање га одиста овом приликом није преварило; жандарм застаде пред њим, салутира и предаде му позив за сутрадан у девет сати пре подне.

Г. Јаковљевићу је предстојала још једна тешка ноћ, слична оној, коју је провео пре вађења зуба. Не говорећи жени ништа о „афери", како је он сам целу ствар назвао, он је те вечери легао

раније но обично, али дуго и дуго није могао заспати.

— Ето — мислио је у себи — и зубни је лекар ординирао тек од девет пре подне, а исто тако ординира и члан кварта. И ето... одиста професор има право, свака појава има свога узрока и све су појаве узрочно повезане једна за другу и постају једна из друге! Да није прексиноћ јео слане шунке, он на би био женад, да није био жедан, он не би пио хладне воде; да није пио хладне воде, њега не би заболео кутњак; да га није заболео кутњак, он не би опалио професору шамар; да није опалио професору шамар, он не би морао сутра у кварт; да не мора сутра у кварт... и читав низ појава, које тек имају настати почеше се предочавати г. Јаковљевићу и мучити га несаницом, те једва дочека да осване сутрашњи дан.

Пробудио се рано као и пре неки дан, онако исто је био нестрпљив и узнемирен, онако се исто попео на столицу и гурнуо казаљку од сата за читавих петнаест минута напред и онако исто натакао шешир на главу, те, не казујући никоме ни збогом, дуноо из куће као из пушке.

У чекаоници квартовској није дуго чекао, члан га је одмах примио и кад је ушао у његову канцеларију клонуо је теже и болније но кад је прекјуче седао у столицу зубног лекара. На маломе канабету, између два прозора, седео је професор, онај исти поштовања достојни професор, ко-

ме је он прекјуче опалио шамар. Њега обли тежак стид и обори главу немајући храбрости да погледа своју жртву у очи.

Непријатну паузу, која настаде, прекиде сам професор, обраћајући се члану кварта, који је такође био његов ђак и осећао према професору исто поштовање као и г. Јаковљевић.

— Ја знам да ми није место овде — рећи ће професор. — Ово није суђење већ само саслушање, али рад сам био да чујем, шта ће овај господин у моме присуству рећи у своје оправдање.

Г. Јаковљевић осети како га обли зној и обори још ниже главу.

— Дакле, господине — обрати се члан кварта Јаковљевићу — признајете ли ви, да сте 21 овог месеца, у 8 часова пре подне, опалили поштованом господину шамар јавно на улици?

— Признајем! — стидљиво одговара Јаковљевић.

— Па чиме ви правдате тај свој поступак? — наставља члан испитивање.

— Ја... овај... како да кажем, узе увијати грешни Јаковљевић. — Тога јутра и целе прошле ноћи болео ме је страховито кутњак... доводио ме је до лудила... тако, да сам у томе часу био неодговоран за своје поступке. Ја се кајем, ја се стидим свога поступка, ја сам готов молити за опроштење, ја увиђам и сам...

— Па ипак, из свега тога ја не видим шта вас је могло руководити да тако поступите, настави члан. — Јер ви тек не можете на основу тога што вас боле кутњак, опалити шамар ма ком лицу, које сретнете на улици?

— Та да... тако је — увија несретни Јаковљевић. — Дакле, ствар је текла овако: Поштовани господин професор срео ме је на улици у тренутку кад сам ја савладан боловима журио и једва чекао да стигнем зубноме лекару да ме ослободи напасти. Господин професор ме је задржао и почео ми је говорити о критици некаквог Станисављевића на његову књигу „Однос појава и узрока". Ја разумем срџбу господина професора и потребу да се некоме изјада, јер тај идиот критичар спорио је једну основну и најбитнију истину, коју свако, па и ми лајици, не само признајемо но и осећамо.

— Да, господо, — упаде у реч професор. — Он просто тврди да у природи може бити појава без узрока, док је баш та узрочност, тај однос између узрока и појава један тако основни и тако општи закон да се....

— Али ја из тога још не видим разлоге за ваш поступак? — прекиде професора члан кварта обраћајући се г. Јаковљевићу.

— Ја признајем да разлога није било, сем ако мој кутњак не будете хтели да ми узмете као олакшавну околност. Јер у ствари ја сам потпуно

истога мишљења, које заступа г. професор... нема у природи појава без узрока, и...

— Како? — учини професор обраћајући се Јаковљевићу и озари му се лице усхићењем. — Ви дакле признајете моје гледиште?...

Г. Јаковљевић опази у гласу и у изразу лица професоровог охрабрење за себе и очас му се указа пут којим треба да пође у даљој својој одбрани.

— Разуме се, господине професоре, да признајем ваше гледиште, јер дозволићете да је оно логично и документовано самим животом, а онај магарац критичар....

— Ви, дакле... упаде професор још усхићеније и пружи руку Јаковљевићу. — То је онда сасвим друга ствар. Ја сам мислио ви сте ми опалили шамар као противник мога мишљења...

— Али како сте то могли и помислити!..

— То је онда сасвим друга ствар. Тада је моја тужба сасвим беспредметна, ја тржем своју тужбу, јер, видите господо — и ту професор ухвати левом руком члана кварта за дугме од капута, а десном руком г. Јаковљевића — јер видите, господо, када би појаве имале известан почетак, било то у времену или у простору...

И професор настави, настави у бескрајност. Прође десет сати, прође једанаест, а професор још једнако говори. Члан кварта и Јаковљевић погледају се испод ока и теше једно друго погледима.

У једноме тренутку, кад се већ приближило подне, члану кварта се нешто смрче пред очима и дође му некако расположење да ошамари професора те чак и опружи руку, али се на време трже.

Најзад прође и подне, сви чиновници одоше из канцеларије, жандарми испразнише чекаоницу, настаде потпун мир у кварту и једино се још и даље чуо глас професоров из канцеларије чланове:

— Појаве немају и не могу имати у времену и простору ни унутарњих нити спољних граница, јер кад би их било, то би значило...

Гадан сан

Свако јутро кад би се пробудили, Тома Савић и госпођа Меланија, лешкарили би још подуже у постељи причајући једно другоме снове. То је већ дуги низ година постала њихова навика и потреба. Чим би се пробудио, пошто би се честито искашљао, Тома би се окренуо постељи своје супруге и припитао је:

— Меланија, јеси ли будна?

Његова светла, ћелава глава, вирила би из покривача, као пун месец иза облака, а очи би му сјактиле, ако је што пријатно сањао, или се чело натуштило, ако је рђав сан снио. Из друге постеље вирило је из покривача неколико замршених штрингли црна фула, то је била фризура госпође Меланије, а два светла ока, која су још увек сачувала пуну топлину младости, и ако је већ госпођа напунила тридесет и девету годину, према шесет и првој коју је њен супруг зарезао.

Ако би дакле на питање Томе Савића, из оне друге постеље допро одговор: „Будна сам!" Тома

би на дугачко и на широко почео да прича свој сан, па пошто би покушали да га растумаче, госпа Меланија би затим причала свој сан, који би такође тумачили.

А причали су искрено, било лепо или ружно оно што су снили. Нису никад покушавали да што одузму или дометну, нити да што дотерају или прећуте. Једнога је јутра чак Тома причао како је уснио да се жени неком удовицом, па као свадба, и он стоји са младом пред олтаром, па као дошао ред да им свештеник стави младеначке круне на главу. Па кад је свештеник узео младожењину круну и дигао је према Томином челу да му је стави на главу, те кад спази ћелаву главу младожењину, а попу се нешто смучи и пљуну онде, пред олтаром. Ето, такав би сан сваки други супруг прећутао, али Тома по навици да буде искрен, испричао је и то. Госпа Меланија је једанпут причала, како је уснила као убола се на трн, па као један млад лекар дошао да јој вади трн, али га не тражи тамо где се она убола, већ тамо где се није убола. Па као она њему оштро казала: „Господине, узмите се у памет, ја сам удата жена!" а лекар њој одговорио: „Удати сте, али за једног маторог магарца!" Ето, такав би сан свака друга жена прећутала, али госпа Меланија, по навици да буде искрена, испричала је и то.

Бивало је понекад, да једно од њих и заборави сан. Пробудио се лепо, и цео сан, са свим детаљима, лебди му пред очима, али док се окрене или

проговори што, а сан се уједанпут изгуби; и да се убије после, не може га се више сетити. А то се баш од јутрос десило. Пробудио се Тома, као обично, изнео месец из облака, погледао у другу постељу очима које су сјактиле, јер је неки леп сан сањао, и запита по обичају:

— Меланија, јеси ли будна?

И да је госпа Меланија одмах одговорила: „Јесам!" он би лепо развезао и испричао јој свој сан све до најмањих ситница. Али се она на прво питање не одазва, а њега спопаде јутарњи кашаљ, и тек кад га прође он по други пут запита:

— Меланија, јеси ли будна?

Она се одазва, и он зину да јој исприча сан, али се пљесну по челу:

— Хо, мај, ама овај час, ево овај час га изгубих!

— Шта? — одзива се госпа Меланија и трља очи да се расани.

— Сан. Ама, све до малочас сам га знао, али сад... Чекај, чекај! — и Тома се замисли, али се за жива бога не мога више да сети сна.

— Не помаже ништа! — хукну очајно. — Побегао ми, просто ми побегао, као птица кад је испустиш из шака. До мало пре си је држао, па тек хоп, испустиш је, и не можеш је више никад ухватити. Нећу ни да се мучим, знам да га се нећу више сетити; него, дедер ти, Меланија, причај шта си снила?

— Ја сањала господина Гигу, — вели госпа Меланија.

А тај господин Гига, кога је сањала госпа Меланија, био је њихов добар пријатељ. Седели раније, док је господин Гигина жена била жива, у истој кући, па се жене спријатељиле, а крај њих и мужеви, ма да иначе, по годинама, не би били другови, јер је господин Гига читавих двадесет година млађи од Томе. Доцније, када је господин Гиги умрла жена, а он остао са двоје деце, одселио се у неке своје, али су и даље остали добри пријатељи, те би и он и његова дечица често увраћали у Томе, а већ није било празника да госпа Меланија не би призвала децу на ручак. Но и иначе, господин Гига је био један необично честит човек и опходио се са великим поштовањем према госпођи Меланији и према господину Томи Савићу.

— Чудноват сан! — настави госпа Меланија своје казивање. — К'о ти си отишао негде на пут, а ја сама код куће, па кад је било по вечери, а ја се спремам да легнем, кад уједанпут отворише се врата и уђе господин Гига. Ја, како сам била само у кошуљи, брзо па у кревет, и покријем се преко главе и питам господина Гигу: шта жели? А он ми као и не одговара, него се свлачи...

— Свлачи? — дрекну Тома Савић.

— Јест, свлачи се, па кад остаде само у гаћама, а он као хоће да легне код мене у кревет, и узео да диже покривач. Ја уздрхтим од љутине, али га

запитам ипак учтиво: „Да ли ви, господине Гиго, знате, да мој Тома није код куће?" „Знам," вели, „па баш зато сам ја и дошао!" „А да ли ви знате, — питам ја — шта би вама мој Тома казао, да вас затече овако у гаћама у мојој спаваћој соби?"

— Сасвим, сасвим си добро казала! — одобрава Тома из друге постеље. — А он?

— Вели: „Ја сам двадесет година млађи од Томе!"

— Гле, молим те! И зар зато што је млађи... гунђа Тома из друге постеље.

— Па онда — наставља госпа Меланија — ја њему кажем: „Ја сам вас, господине Гиго, досада сматрала за пријатеља Томиног!" — „Па да, — вели он, — па шта би ви хтели да његов непријатељ дође и легне у ваш кревет!" И кад то рече он лепо леже у кревет.

— Леже? — дрекну Тома.

— Јест!

— Па?

— Па то! Пошто сам ја ућутала, јер сам му рекла све што сам имала рећи, то он лепо... као код своје куће.

— Пфуј! — пљуну Тома. — Свиња једна! Ко би се томе од њега надао!

И Тома љутит, прекиде даље лешкарење у друштву, већ се диже и узе да се облачи, непрестано гунђајући.

— Поштовао сам га досада и ценио и... Видиш како се човек може да превари у човеку.

— Ал' забога — покушава госпа Меланија да га ублажи, — то је само у сну!

— Па у сну, то јесте, али кад је он такав у сну, ко ти гарантује да не би такав био и на јави. Ти просто немаш никакве гаранције.

— Па то јесте, што кажеш!

— И онда... мени је просто незгодно остати с њим и даље у пријатељству... незгодно ми је, па то ти је!...

— Али зашто, забога?

— Тако, одвратно ми је и да га видим. И онда, ја сад већ не умем њега друкчије да замислим него у гаћама. И онда, ето признај сама, дође он, на пример, на кафу и седне крај тебе; можеш ли онда да ти не падне на памет, како се он свлачи, како леже крај тебе у кревет и... како се осећа као у својој кући. Зар може да ти то не падне на памет?

— Па то јесте! — одговара госпа Меланија.

— И онда, зар може да ти се одмах не згади тај човек? Дабоме да ти се мора одмах згадити чим га видиш!

И одиста, од тога дана, Тома Савић сасвим охлади према господин Гиги. Сретне га успут па га једва поздрави.

— Мислио сам баш данас да дођем до вас на једну кафу, по ручку, — вели му господин Гига.

— Нећу бити код куће, а неће ни Меланија, — одговара му хладно Тома и окреће поглед, немогући просто да га гледа, јер све му изгледа као да онај и нема одела на себи већ иде улицом у гаћама.

Једанпут је чак и свратио господин Гига у посету и поседео мало, али су се домаћини тако хладно понашали према њему, да се човек осетио у врло незгодном положају и прекинуо посету пре но што је и мислио. А, када је отишао, развио се између супруга овакав разговор:

— Молим те, зар ниси приметила, да је то гад од човека? — пита Тома.

— Иначе учтив, као што је био и пре но што сам га сањала — одговара госпа Меланија.

— Па, учтив јесте, али кад спусти руку под сто да извуче табакеру из џепа, а мени изгледа као да откопчава панталоне да се свуче и као да ти шапће: „Па да, а шта би ви хтели да његов непријатељ дође и легне у ваш кревет!" Ето, признај Меланија и сама, реци како си се осећала крај њега? 'Ајд, реци?

— Па одиста, није могао сан никако да ми изиђе из главе. Све ми је изгледало као да се већ увлачи под мој покривач и као да... овај...

— Па то... знам шта си хтела да кажеш... Хтела не хтела, мора да мислиш на то. Ето видиш да је свиња, ето видиш да је гад од човека! Не остаје нам ништа друго, него да с тим човеком

сасвим прекинемо. Човек, који се тако према мени и мојој кући понаша, не заслужује ни добар дан да му кажем!

И одиста, Тома Савић прекиде сасвим односе са господин Гигом, али то не поможе да се у кући Савићевој не говори стално и увек о Гигином безобразном понашању. Тома Савић се стално ишчуђавао, како у свету уопште може и постојати такав гад од човека, а госпа Меланија стално је говорила како онај сан не може никако да јој ишчили и сад већ не уме друкчије ни да замисли господина Гигу, но у кревету.

И Тома Савић окрете сасвим главу од господина Гиге. Када се први пут затим срео с њим није хтео ни да му се јави.

Господин Гигу је то необично заболело. Зашто су хладни према њему, зашто окрећу главу? Он их није увредио, он им ништа на жао није учинио. Навикао је био да иде често у њих; сналазио се у њиховој кући као у својој, био им је искрен пријатељ; па откуда сада наједанпут такво њихово понашање?

Све га је то мучило и господин Гига одлучи да тражи објашњење. Он оде једно јутро у кафану где је обично г. Тома Савић пио своју јутарњу кафу. Знао је да ће га тамо наћи и упути се право његовом столу и, ма да г. Тома Савић окрете главу, господин Гига приђе ипак и седе за исти сто.

сасвим прекинемо. Човек, који се тако према мени и мојој кући понаша, не заслужује ни добар дан да му кажем!

И одиста, Тома Савић прекиде сасвим односе са господин Гигом, али то не поможе да се у кући Савићевој не говори стално и увек о Гигином безобразном понашању. Тома Савић се стално ишчуђавао, како у свету уопште може и постојати такав гад од човека, а госпа Меланија стално је говорила како онај сан не може никако да јој ишчили и сад већ не уме друкчије ни да замисли господина Гигу, но у кревету.

И Тома Савић окрете сасвим главу од господина Гиге. Када се први пут затим срео с њим није хтео ни да му се јави.

Господин Гигу је то необично заболело. Зашто су хладни према њему, зашто окрећу главу? Он их није увредио, он им ништа на жао није учинио. Навикао је био да иде често у њих; сналазио се у њиховој кући као у својој, био им је искрен пријатељ; па откуда сада наједанпут такво њихово понашање?

Све га је то мучило и господин Гига одлучи да тражи објашњење. Он оде једно јутро у кафану где је обично г. Тома Савић пио своју јутарњу кафу. Знао је да ће га тамо наћи и упути се право његовом столу и, ма да г. Тома Савић окрете главу, господин Гига приђе ипак и седе за исти сто.

— Господине Томо — поче господин Гига и болно али и одлучно — ја не мислим да вам се намећем, али ја мислим да имам права да ми објасните ваше понашање према мени.

— Зар после онога, господине Гиго — окрете се увређено Тома Савић — ви још тражите некаквог објашњења?

— После којега? — чуди се господин Гига.

— Зар ја вас примам у кућу као брат, као пријатељ, као свој свога рођенога а ви онако да се понашате. И још имате храбрости да ми прићете, да тражите објашњење и да ме погледате у очи!

— Али шта сам то учинио? — зграњава се господин Гига.

— Још смете да питате; још имате дрскости да питате? — узбуђује се све то више господин Тома Савић.

— Па, забога, ако сам што погрешио то се да поправити! — увија се господин Гига.

— А, те се ствари не поправљају. Те ствари кад се једном десе, не поправљају се лако. Дедер реците, реците ми чиме ћете поправити?

— Па не знам у чему је ствар, реците ви мени најпре у чему је ствар?

— У чему је ствар, у чему је ствар? — и господин Тома се као мало збуни, али опет плану и настави. — Ствар је у томе, господине, што сте ви дошли мојој кући, свукли се и легли у кревет моје жене. И мало то, већ кад вас је моја жена опоме-

— Господине Томо — поче господин Гига и болно али и одлучно — ја не мислим да вам се намећем, али ја мислим да имам права да ми објасните ваше понашање према мени.

— Зар после онога, господине Гиго — окрете се увређено Тома Савић — ви још тражите некаквог објашњења?

— После којега? — чуди се господин Гига.

— Зар ја вас примам у кућу као брат, као пријатељ, као свој свога рођенога а ви онако да се понашате. И још имате храбрости да ми прићете, да тражите објашњење и да ме погледате у очи!

— Али шта сам то учинио? — зграњава се господин Гига.

— Још смете да питате; још имате дрскости да питате? — узбуђује се све то више господин Тома Савић.

— Па, забога, ако сам што погрешио то се да поправити! — увија се господин Гига.

— А, те се ствари не поправљају. Те ствари кад се једном десе, не поправљају се лако. Дедер реците, реците ми чиме ћете поправити?

— Па не знам у чему је ствар, реците ви мени најпре у чему је ствар?

— У чему је ствар, у чему је ствар? — и господин Тома се као мало збуни, али опет плану и настави. — Ствар је у томе, господине, што сте ви дошли мојој кући, свукли се и легли у кревет моје жене. И мало то, већ кад вас је моја жена опоме-

нула и рекла вам: „Зар ви, пријатељ Томин, па тако нешто?" а ви сте одговорили: „Па пријатељ дабоме, шта хоћете ваљда непријатељ да вам легне у кревет!" Ето, господине, ето у чему је ствар.

За све време док је Тома то узбуђено говорио, господин Гига је зинуо пренеражен и није никако умео да дође к себи. Једва најзад дође до речи:

— Ја?! Ја?! Ја?! — зграњава се господин Гига. — Ама побогу, човече. Кад сам ја то учинио, где би ја то учинио. Молим вас објасните ми кад сам ја то учинио?

— У сну!

— У сну?

— Јесте, у сну!

— То сте ви, господине Томо, сањали?

— Да сам ја сањао, ја бих знао шта би радио. Ја бих вас мотком, па ето ти. Али, што је најгоре, сањала је моја жена.

— Забога, господине Томо, приберите се. Та то је само у сну.

— Ја знам да је у сну али, ако сте прави пријатељ и ако сте честит човек, не сме ни у сну тако што да вам падне на памет.

— Па нисам ја сањао, забога — правда се господин Гига. — Нисам ја сањао. По чему сам ја крив што неко други сања.

— То јесте — стишава се мало господин Тома — то јесте за вас олакшавна околност што нисте ви сањали. Али, господине мој, замислите ви у

какав сте незгодан положај довели моју жену. Она сирота сад не сме ни у очи да вас погледа. Па бар да сте сматрали за потребно да се тој жени извините, него к'о велите, шта је било било.

— Али не, забога, ја пристајем, ево пристајем да се извиним и да је молим за опроштење.

— Разуме се да је молите за опроштење! — заврши господин Тома разговор, осећајући се у томе часу као победник који је смлавио свога противника.

На подне он исприча госпођи Меланији цео разговор, ал' она се још више забрину:

— Па шта ћу да му кажем, ако дође да се извињава?

— Реци му, реци му... — и господин Тома не мога ни сам у том часу да се сети шта би му требало рећи. — Реци му да је био свиња и да ти такве ствари ни у сну не дозвољаваш. Ето, то му реци.

И одиста, сутрадан дође господин Гига. Господин Тома није био код куће. Био је то врло непријатан састанак. Госпођа Меланија гледа у земљу, господин Гига гледа у земљу. Ћуте и једно и друго. Најзад он осети да је дужан проговорити.

— Ја сам, госпа Меланија, дошао да се извиним за оно, једва промуца.

— За које? — одговори она као правећи се да не зна зашта је господин Гига дошао.

— Па за оно... у сну. Ја вас молим, госпођо, да ми опростите, верујте...

— Не могу да разумем само — прекида га она оштро и осорно — како сте само могли и доћи на такву идеју?

— То није моја кривица, верујте, то је без моје воље.

— Па добро, откуд онда да дођете на тако што?

— Боже мој, госпођо, па природа је природа. Ја сам здрав, снажан, а удовац сам, а господин Тома је већ стар, матор, а ви сте, како да кажем, врло држећа жена и.. то дабоме... природа је природа.

— Ју, па како ви то говорите, изгледа као да хоћете да кажете да због природе жена треба да буде непоштена.

— Не мислим то, али, признаћете и сами, то ја само у сну било. И онда, нисам ја то сањао него ви.

— Па ја, јесте, ал' откуд ви да ми дођете на сан. Што ми није дошао ко други, откуд ви?

— Ја мислим опет да је то природа из вас проговорила.

— Опет ви природу!

— Па не, али само ради објашњења. Жао ме је, верујте, што се Тома толико наљутио на мене. Да је то било у истини па да ми није жао што се љути, ал' овако, у сну. Па ето, молим вас, кажите ви сами, хоћете ли ви бити криви ако ја на пример вечерас сањам да сте ви код мене дошли и да ми,

рецимо, кажете: „Право кажете, господине Гиго, природа је природа!"

— Па то јесте што кажете! — одобрава госпа Меланија ово мудро резоновање и пошто су се у даљем разговору сложили с тим да је природа јача од човека, то су се на тој основи потпуно измирили.

Предвече, кад је дошао господин Тома кући, затекао је госпођу Меланију врло ведру и веселу.

— Био је господин Гига! — дочека га она.

— Е? — учини он.

— Па извинио се човек. Право да ти кажем, види се одиста да човек није крив.

— Па није, видим и ја.

— И није лепо што тако према њему поступамо. Он ми је дао реч да ми се никад више неће у сну јављати.

— Је л' дао реч?

— Јесте!

— Е, ако је дао реч, то је онда друга ствар.

И два су се стара пријатеља понова измирили и отад господин Гига још чешће иде господину Томи Савићу но што је пре ишао. Иде не само кад је господин Тома код куће но и кад није код куће.

Препоручено писмо

Пре десет година, када је у нас отпочео анти-алкохолички покрет, на један распис коме је била циљ да сазна стање у народу, одговорио је један срески начелник: „У моме срезу има не само доста алкохоличара, већ и спиритиста." Г. Риста, на кога се односи ова прича, није имао везе ни са алкохолом, ни са шпиритусом, но је био одиста спиритиста, убеђени спиритиста.

Чудан је некако начин на који је он дошао до тога убеђења. Када му је пре две године умирала жена, нашла се око покојнице једна комшика, удовица, и необично га тиме обавезала. Те обавезе које се у невољи заснују, увек су и чвршће и трајније, но оне у радости и весељу.

Када је господин Ристу прошла прва жалост, најпреча му је дужност била да се на неки начин одужи удовици. Осећао је да га на то гони и савест и успомена на покојницу. Не знајући шта ће и како ће, купи једнога дана врло лепо украшену кутију са три сапуна, једно стакло мириса и свилену

марамицу са словом П у углу, јер се удовица звала госпођа Полка. Са тим лепо пробраним стварима, оде господин Риста једно поподне и затече госпођу Полку, баш разместила по столу карте те чита судбину.

— А ви, овај, знате да бацате карте? — запитаће господин Риста, коме добро дође ова околност да има чиме почети разговор.

— Па... тако... колико да ми прође време — одговори срамежљиво удовица, као што је ред да једна удовица срамежљиво одговара. — Знате, како је, сама и самохрана, па да убијем време.

После већ прешли су на друге разговоре; о покојници, Бог да јој душу прости, о сапунима који врло лепо миришу, о дрвима која су ове године поскупела, и о многом чему другом, као што је ред поразговарати у таквој прилици.

На тим разговорима се и завршила посета, и господин Риста је отишао задовољан, што се одужио и својој савести и успомени покојничиној. Чак идуће ноћи, он усни покојницу, и као глади га по челу и вели му: „Хвала ти, Ристо, што си се сетио сиротице!"

То је било необично лепо и од покојнице што се сетила да захвали Ристи, и, да је при томе остало, никоме ништа. Али се покојница поче од тада чешће да јавља Ристи у сну и, бивало је богами, погдекад, да се будио на мокроме јастуку, од зноја који му је натерао сан. Ко зна шта му је све по-

којница говорила у сну, кад се грешник толико знојио.

Њега већ почеше да брину толико честе посете покојничине, и тада се сети, да госпа Полка комшика зна да баца карте, те одлучи да јој се исповеди и замоли је да му у картама види како стоји ствар. Госпа Полка га дочека врло љубазно, као што и пристоји једној самохраној удовици, и он јој све исповеди:

— Испочетка је била добра и блага кад ми се јављала у сну. Чак оно, кад сам вам донео сапуне, а она ме гладила по коси и рекла ми: „То си, Ристо, добро урадио!" После, још једанпут је лепо разговарала са мном, али кад ми се јавила трећи пут, не знам шта јој би, ни она Мара, ни дај боже! Узе да ме грди, као што ме никад у животу није грдила.

— А шта вам каже, шта вас грди? — пита госпа Полка.

— Незгодно је да вам кажем... — као снебива се господин Риста. — Ал' боље да знате истину, да би видели шта ми стоји у картама. Четврте ноћи, седи као покојница на столици, крај мога кревета, па ми вели: „Немој ти мени, Ристо, да врдаш око оне госпа Полке удовице!"

— Ију! — учини госпа Полка.

— Јест, бога ми, тако ми каже. А ја њој као велим: „Маро, грех ти на душу, како можеш тако штогод да помислиш!" А она мени одговори: „Знам

те, Ристо, каква си свиња, па немој да ми врдаш, јер ћу ти косе почупати!"

— Иjу! Иjу! — учини опет госпа Полка. — Па после?

— После... после... — настави господин Риста — после ме је две три ноћи узастопце чупала, баш крвнички чупала за косе.

— Иjу! Иjу! Иjу! — трипут узвикну госпа Полка.

— Па то, знате, хтео сам да вас замолим да ми гледате у карте, — додаје господин Риста.

— Та није то ствар за карте, — вели му госпа Полка, а не може жена да се поврати од чуда.

— Него?

— Него да призовемо њен дух!

— Како то?

— Тако, да призовемо њен дух, па да га питамо: зашто вас напада, кад сте ви невини. Ево ја сам сведок да сте ви невини.

И госпа Полка донесе из друге собе један сточић на три ноге, стави га насред собе, затим приђе прозорима и спусти завесе те у соби завлада потпун мрак. Како се господин Риста није умео наћи у мраку, узе га за руку, доведе до сточића, посади га и она седе крај њега, па му рече да стави шаке на сто. Он је радо послуша, јер, може се рећи, да се у том тренутку доста пријатно осећао. У соби топао мрак, удовица седи крај њега,

на столу им се додирују врхови малога прста, а под столом им се наслонило колено на колено.

Госпа Полка му објасни да сад буде миран, да ћути, да мисли једино на покојницу, а да ће је она призвати. И настаде врло свечана тишина, једва ако се чује како господин Риста дише кроз нос, а госпа Полка шапће нешто столу. После дужег времена запитаће њега госпа Полка:

— Осећате ли што?

— Осећам! — одговори Риста.

— Шта осећате?

— Осећам мило.

— Ама, како мило?

— Тако, мило.

— Па где осећате мило?

— Под асталом.

Госпа Полка удари у гласан смех и диже руке са сточића.

— Ето, сад сте отерали духа. Таман сам га призвала, а ви сте га отерали.

— Зашто отерао?

— Кад се дух призива, не треба ни што безобразно да мислите! — вели му госпа Полка и објасни му, да је седница за данас пропала, но да ће је сутра поновити.

Сутрадан се десило све по реду као и јуче, само што господин Риста, ма да му је било мило, није то изјавио. И та је седница одиста и успела.

Пошто су подуже држали руке на сточићу, поче сточић да се креће.

— Јеси ли ти госпа-Марин дух? — пита госпа Полка свечано.

Сточић климну једанпут и потврди. Господин Ристи се дигоше косе на глави.

— Је л' сумњаш, госпа-Маро, на господина Ристу да хоће да врда?

Сточић диже ногу и потврди.

— Ти га добро познајеш, госпа-Маро, је л' хоће да насрће на женске?

Сточић диже ногу и потврди.

— Е, па кад га већ знаш какав је, боље ти је, госпа-Маро, допусти ти сама, него да ради без твога допуштења. Је л' допушташ, госпа-Маро?

Сточић се лагано, једва и на силу, помери, па најзад тешком муком диже ногу и потврди. Све то као да би хтео рећи: „Та, не бих му допустила, али знам га каква је свиња, па ће он то и без допуштења!"

— И, је л' нећеш више да му долазиш на сан? — настави госпа Полка, а сточић удари ногом о под. Господин Ристи лакну нешто на души, а госпа Полка заврши седницу и однесе сточић па осташе у разговору о другим стварима, пошто је господин Риста замолио госпа Полку да не диже завесе са прозора, јер су му се, вели, већ привикле очи на мрак.

И од тога дана, господин Риста одлазио је

госпа Полки сваки дан на призивање духова. Које су духове призивали и шта су све са њима разговарали, тешко је то знати; једино што се може знати, то је, да су увек спуштали завесе. Тако је господин Риста с дана у дан све дубље и дубље залазио у област спиритизма, док једнога дана не само што је постао непоколебљиви, убеђени спиритиста, већ и венчани муж госпа Полкин.

То је у почетку одиста био срећан брак, док једнога дана господин Риста, враћајући се кући, не виде на својим прозорима застрвене завесе, што га текну сумњом по души. И одиста, он је у замраченој соби затекао г. Симу, поштанског чиновника, коме је госпа Полка призивала духове. Није му било пријатно, али, био је толико убеђен спиритиста, да је морао и то прогутати и, можда не би то више ни мислио, да му већ те ноћи, први пут после тако дугог времена, не дође опет у сну покојна госпа Мара. Дође, седе крај њега на постељу, и узе му горко пребацивати: „Ако, ако, тако ти и треба, матори магарче. Рекох ли ја теби, да се чуваш госпа Полке, а ти упаде као мува у сурутку." То му као казала то прво вече, ал сутрадан на ноћ се појавила покојница па наставила казивање: „Ако, ако, набише ти рогове као јунету. И да је бар само Сима поштар, ни по јада, али ти си ћорав па не видиш, а иначе би се ти мало распитивао и о Јови арендатору, јер и он ти обилази кућу!"

После већ, као оно пре, покојница поче сваку

ноћ да се јавља господин Ристи, поче, као оно пре, да га чупа за косу, и он, грешник, поче као оно пре да се буди на влажним јастуцима, које је облио знојем услед рђавих снова.

И није знао како да се опрости тих тешких снова. Кад би могао сточићем да призове дух покојничин, да јој се исповеди, да јој сузним очима изјави кајање, да је замоли за опроштење, то би још и помогло али како ће то извести пред госпа Полком. Таман га је поздравила.

Идући тако увек забринут и погнуте главе, са невоље која га је снашла, он срете једнога дана, са стаклетом медицине госпа Јулку, жену једнога свога старог пријатеља:

— Како, како Антоније?

— Не ваља, господин Ристо, не ваља ништа. Ето баш за њега носим лек.

— А шта му је?

— Не знам, ал' не ваља. Доктори кажу да нема ништа од њега, још дан два ако поживи!

— Гле, молим те! — учини господин Риста. — Поздрави га, доћи ћу да га обиђем.

Он то „доћи ћу да га обиђем", рече реда ради али, настављајући да брине своју бригу, паде му сретна мисао на памет. Антоније ће за дан два умрети, па ето, зар би могао наћи згоднију прилику, да својој жени поручи да се каје, да је моли за опроштење и да је замоли да му више не долази на сан. Како је већ био убеђен спиритиста

и веровао у то да ће Антонијева душа моћи врло корисно да послужи као поштар да понесе поруке госпа Мари, он не почека ни часа већ одмах крете болесном пријатељу.

Госпођу његову, која тек што је дошла из апотеке, затече још у предсобљу, и она му топло благодари што је тако похитао.

— Идите, идите к њему у собу, и молим вас, охрабрите га, господине Ристо, ви то умете.

— Хоћу, хоћу, како не би! — вели јој господин Риста и улази у собу болесникову. — Добар дан, пријатељу, како, како?

— Ето, тако... не ваља! — одговара са напором болесник.

— Видим, видим да не ваља а, право да ти кажем, ја сам зато баш и свратио мало до тебе.

Болеснику, који је иначе био малодушан, прелете лак облачак нелагодности преко чела.

— Дошао сам, — вели господин Риста, убеђени спиритиста, седајући крај постеље Антонијеве — да те нешто братски и пријатељски умолим. Чинили смо у животу један другоме кадгод смо могли, па велим нећеш ни сад одбити да ми учиниш услугу.

— Ама, какву услугу могу ја теби учинити? — шапће болесник изненађен.

— Казаћу ти! — наставља господин Риста. — Видиш, као што сам знаш, лекари кажу да од

тебе нема више ништа, ако не умреш данас, умрећеш најдаље сутра.

Болесник се стресе целим телом и доби дрхтавицу и грчеве, а господин Риста настави:

— Друга је то ствар, кад би ти било живота, али кад већ мораш умрети, онда те молим, као пријатеља, да ми учиниш једну услугу. Кад ти буде душа горе на небу, молим те потражи ону моју бившу Мару и реци јој: нека ме остави на миру. Признајем да сам погрешио што сам дробио са Полком, данашњом мојом женом, али, брате, што сам дробио, ја то сад поштено и стрпљиво кусам. Признајем да сам свиња, али шта ћу кад ми је такав карактер па не могу да га изменим, а најзад, човек се учи док је жив...

И господин Риста је и даље говорио, као кад би диктирао писмо покојној Мари, а кад заврши и погледа, — Антоније пресвиснуо од страха, стегао песнице, искезио зубе и почео да се хлади. Њега пријатно дирну толика услужност Антонијева, који је, не само примио к срцу поруку, већ одмах похитао да изврши.

— Е, хвала ти, Антоније, баш ти хвала! — рече господин Риста, диже се и оде задовољан.

Кад је сутрадан присуствовао погребу, те када су лимари лемили метални сандук, у коме је почивао Антоније, господин Ристи је изгледао тај метални сандук као коверт, у коме је његово препоручено писмо, и настојао је да се што боље за-

леми како не би ко успут читао писмо. А када су на гробљу спустили сандук у раку, господин Ристи је изгледала она рака потпуно на рупицу од зида Централне Поште, у коју је тога тренутка убачено његово препоручено писмо.

Девојка са недостатком

Г. Пера Здравковић је нижи чиновник једног приватног предузећа. Важио је као скроман и марљив чиновник, снисходљив према претпостављенима, а љубазан према партијама. Радио је у одељењу за књиговодство и важио је више као машина за рачунање но као чиновник. Звао би га, на пример, шеф књиговодства, дао би му празан табак хартије и шетао по канцеларији диктирајући му разне суме, које је затим г. Пера сабирао, множио или делио.

Једном таквом приликом, када је г. Пера донео готов резултат своме шефу, задржа га овај питањем:

— Зашто се ви, г. Перо, не жените?

Питање је необично изненадило и збунило г. Перу, јер се такви разговори не воде у рачунском одељењу.

— Требало би да се ожените, јер, истину ћу вам казати, то би било и у интересу самог предузећа. Ово предузеће нерадо гледа нежењене чиновнике.

Г. Пера не одговори ништа и оде у своју канцеларију сав збуњен и сплетен тако да нове цифре које је добио није умео никако да сабере. Бунило га је и није могао да се опрости питања: шта има предузеће да се меша у његов приватан живот, и никако није могао да сагледа то, какав је то интерес предузећа да се он ожени.

Шеф књиговодства, међутим, није стао само на овом првом разговору, већ је и даље наставио убеђивати г. Перу да се он у интересу предузећа мора оженити. Дугим убеђивањем најзад је г. Пера дошао до уверења да би одиста велики интерес предузећа био да се он ожени, и ту своју одлуку он једнога дана повери шефу књиговодства.

— Сасвим, сасвим! — протрља шеф руке задовољан, што се и г. Пера решио, и настави га саветовати како би требало да се ожени.

— Ви, рецимо, нисте више у оним годинама у којима би могли много да бирате — говорио му је шеф — а нисте ни у положају који би вам давао право на неке веће претензије. Зар не?

— Па јест — одговара г. Пера.

— А ипак не смете ма кога узети, јер то не би ни мало допринело интересима предузећа.

— Па, јест! — одговара опет г. Пера.

— Е, али то је оно: хоће ли девојка из угледније породице да пође за вас?

— Па... не знам!

— Може, али знате кад? Кад би ви, на пример, пристали да узмете девојку која је под фелером, то јест, која има известан недостатак.

Г. Пера се почеша по врату.

— Не мислим ћопаву, не мислим гураву, а не мислим, право да вам кажем, ни разроку, али, има, видите, фелера који се и не примећују.

Г. Пера не одговори ништа, али му се на лицу исписа знак питања.

— Мислим, на пример... — затеже шеф књиговодства. — Како да вам кажем; но, па ви сте паметан човек, ви знате да девојаштво има извесних несташлука и да је мање више свака девојка склона тим несташлуцима. Е, па, рецимо, кад би узели за жену такву неку девојку која има извесне несташлуке у својој прошлости, а међутим је из угледне породице.

— Па знам — затеже г. Пера — али какав несташлук?

— Боже мој, па обичан несташлук. Верујте, то је најзгоднији недостатак, и да се трпети.

Г. Пера је овог пута изашао из шефове канцеларије сасвим смућен, размишљајући само о томе, како је у интересу предузећа да он узме девојку са недостатком.

И какав је то недостатак? Г. шеф каже обичан девојачки несташлук. Ако је то обичан несташлук, то се да поднети; ако је, рецимо, у несташлуку разбила какву скупоцену вазу. Боже мој, па то није

богзна шта. Нека је само она жива и здрава, а ваза се да или закрпити или нова купити. Па рецимо да није то, него да је волела неког и писала му љубавна писма. Није ни то богзна шта, писма се дају поцепати, па као да их никад није ни било.

Све те мисли мучиле су г. Перу и он одлучи једнога дана да отворено разговара са својим шефом.

— Ја сам се, г. шефе, измирио са тим да узмем девојку са недостатком, пошто је то у интересу предузећа, само, молио бих вас, да ми отворено кажете, о којој је девојци реч.

— Ах, да! — учини шеф. — Видите, моја жена има једну сестру од тетке, паметна девојка, лепа девојка, и, што је главно, из врло угледне породице.

Г. Пери заблиста чело. Њему би мило што г. шеф жели чак и да се ороди са њиме,

— А има ваљда какав недостатак? — ослободи се он ипак да запита.

— Да, али обичан девојачки несташлук?

— Волео бих ипак да знам?

— Па, како да вам кажем, то вам не би морало задавати никакве бриге и старање, јер тај њен недостатак иде већ у први разред гимназије.

— Како? — учини г. Пера и придржа се за столицу да не падне.

— Па да, дете је већ одрасло, немате шта да бринете за његову негу, Лепо, напредно и здраво дете.

— Дакле, то је?... — заусти г. Пера да нешто рече па се загрцну.

— Шта ћете, г. Перо — наставља шеф — ви видите и сами како је данас свет несташан. Али преко тих ситница је лако прећи, кад је човек само решен да заснује себи срећан и миран брак.

— А мислите да је то ситница? — згражава се г. Пера.

— Па да, забога, први разред гимназије — то су ситна посла. Да сам вам казао да је то дете већ матурант, имали би разлога да размишљате, али први разред гимназије!

Г. Пера је ипак дуго и дуго размишљао, а г. шеф га је и даље истрајно убеђивао да је у интересу предузећа да се ожени девојком из угледне породице па ма ова имала и какав недостатак.

И најзад, тако је и било. Г. Пера је узео девојку са недостатком, односно са сувишком који му је она донела у брак. Од тога доба осећа се да су интереси предузећа заштићени, г. Пера је стекао миран и срећан домаћи живот, а недостатак је, крајем прошле године, прешао у други разред гимназије..

Паметнији увек попушта

Скандал је био јаван. Г. Стокић је добио отворен телеграм од једнога бањскога госта, свога пријатеља, који је гласио: „Пријатељски ти саветујем, позови жену одмах кући".

Одлетео је одмах на телефон, дозвао бању и питао свога пријатеља о детаљима. Пријатељ се, изгледа, устезао да му телефонски каже све детаље, али му је ипак рекао поражавајући факат, да су сви бањски гости, који рано ујутру пију воду, видели господина Стојановића када се у пет сати ујутру извукао из госпођине собе.

Г. Стокић је већ и раније нешто начуо и писао је жени писмо пуно прекора, али му је она одговорила да су то интриге и он се донекле умирио. Сад већ, после оваквога сазнања, он је очајно шетао по кући, чупкајући онај остатак косе на глави, која му је врло скромно покривала глатко и голо теме.

Очекивао је са огорченим нестрпљењем долазак воза и њен улазак у кућу. Замишљао је већ

како ће уплакана, оборене главе, и сломијена болом и срамом, стати пред њега. Он је гледа погледом раздражене звери, она дршће целим телом и, не говорећи ни речи, склапа руке на груди и моли за опроштај. Он застаје пред том немом, покајничком сликом и домишља се: да ли да је убије или да јој опрости? Његово уврећено частољубље, његова разбеснела љубомора, шапће му: убиј је! а његово меко срце шапће му: немој, болан, да је убијеш, лепа је!

— Добро, ја признајем да је лепа, али зашто да ме изневери? — пита његово уврећено частољубље.

— Е, па, погрешила; нема живог човека који не погреши, или, млада је, има кад да се поправи — одговара његово меко срце.

И док тако г. Стокић води у себи једну мучну душевну борбу и очајно корача кроз празне собе, дотле се већ зауставља пред кућом ауто и свира труба не би ли изазвала кога да прихвати ствира. Не, он неће поћи, он неће маћи преко прага, он ће је онако закрвављена погледа очекивати у соби, нека грешница, чим закорачи праг, задршће пред његовим погледом као пред страшним судом.

И грешница одиста наиђе, лепа, свежа, ведра, насмејана.

— Сервус, Томо! — кликће она и лети му у наручја чиме је потпуно покварила ону сцену коју је он замишљао.

Он осети потребу да је врати у положај, који јој припада у једном оваквоме тренутку, па окрете главу и не погледа је.

— Гле, — узе она да цвркуће — ти се канда нешто љутиш?

Разуме се да више није могао издржати ово њено понашање и у њему препуче стрпљење; удари му крв у лице, очи му понова добише строг, зверски поглед и он грмну оно облигатно:

— Несрећнице! — па узе сипати речи оптужбе, страшне речи, речи које убадају, речи које секу, речи које рањавају, очекујући да њој груну сузе из очију.

— Боже мој, Томо, и ти се за такве ситнице секираш?

— Ситнице, зар то ситнице? Зар моја част, мој углед, моја домаћа срећа, зар то ситнице?

— Не, то нису ситнице, него оно што се десило у бањи — вели му она.

— Па зар је то ситница? — згражава се он.

— Па да, само ко зна како су теби представили ствар, направили можда од комарца магарца, а у ствари то је само једна ситница.

— Моја част није ситница! — грмну г. Стокић боно, немогући још никако да се измири са тим бањским ситницама.

— Дозволи ми, молим те, да ти објасним.

— Да објасниш? Зар се то да објаснити. Како? Чиме?

— Дакле, ево да ти кажем у чему је ствар. Тај господин, неки г. Стојановић, то је један врло неваспитан и насртљив човек. Већ од првога дана када сам дошла у бању почео је да ми се намеће. И окретела сам главу од њега, и грубо се понашала и отворено сам му казала: господине, ја сам честита и удата жена и волим свога мужа, а све то њему није помагало. Он је и даље трчао за мном и нигде ми није дао мира, тако да већ нисам знала шта ћу да радим. Он је ишао тако далеко да је већ почео и да ми прети; рекао ми је како ће он силом продрети у моју собу, каже не жали макар отишао на робију. Веруј ми, то се просто није више могло издржати. Најзад паде ми на памет савет мога покојнога оца да паметнији увек попушта. Па и ти си ми, Томо, толико пута говорио: паметнији увек попушта.

— И ти си попустила?

— Шта сам могла друго?

— Несрећнице! — грмну он још једанпут као у петом чину какве трагедије, па се онда прибра и настави: — И шта сад? Реци ми шта сад?

— Па забога, Томо, учини и ти као што сам ја, паметнији си, а паметнији увек попушта.

Изгледа да су се на тој основи и измирили с тим само, што се г. Стокић том приликом свечано заклео да никад више неће пуштати жену саму у бању.

Бањске панталоне

Спремам се и ове године да идем у бању, ал' ове ћу године ићи без панталона. То јест, немојте ме рђаво разумети, ићи ћу ја с панталонама, ал' нећу наручивати нарочити костим за бању. То сам се само једне године преварио, па нећу више.

Да вам испричам како је то било.

Лањске године решим се да идем у Врањску бању, те одем код кројача да наручим једно нарочито лако летње одело. Изаберем сеглтух, као назгоднији штоф за бање, и замолим га да ми узме меру. Кројач ме погледа презриво:

— Зар ја петнаест година радим за вас, па ми сад треба да вам поново узимам меру?

Ја се умирим и пристанем да ми одело направи без нарочите мере, али навалим нарочито да до петка увече буде одело готово, знајући за особину наших кројача и обућара да бар три дана доцније од дате речи свршавају посао.

— Молим вас лепо, ја полазим у петак вечерњим возом.

— Не брините.

— Је ли потребно да дођем ради пробе?

Кројач ме опет презриво погледа.

— Проба није потребна — одговори одлучно.

У петак увече пошљем у осам сати — одело није готово. Пошљем у девет сати — одело није готово; пошљем у девет и по, — одело није готово. Једва у десет и двадесет одело дође, а у 10 и 44 ја кренем на пут.

Стигао сам у бању у суботу, одморио сам се, прегледао ме је лекар, платио сам куртаксу, направио мало познанство са госпођама, које су дошле без мужева, и оставио да се сутра, у недељу, појавим у своме бањском костиму.

Од багажа носио сам собом: жену, ташту, један кавез са канаринком, једну куварицу, четири јастука, три душека и све кухињско посуђе, изузимајући шпорета, који је ташта предлагала такође да понесем.

А сутрадан недеља. Свира музика и свет шета. Пуно лепа света у бањским костимима, женске све лихтије од лихтије, а мушки све дунклије од дунклијег.

Морам одмах напоменути да сам ја — баш и кад не бих хтео — морао обући своје ново бањско одело — јер се на панталонама старога одела, неким

несрећним удесом, појавила рупа на најнезгоднијем месту.

Извадим ја дакле са пуно задовољства своје ново одело из кофера, и натакнем прво панталоне. Ја не знам ни сад како ме тог момента није шлог ударио. Замислите, ногавице на панталонама два педља дуже, па ми висе испод ципела.

Почнем се туђи у главу и проклињати кројача и заклињати се, да никад више нећу пристати да примим одело без мере и без пробе. У том сам очајању толико далеко отерао, да сам се чак у себе заклео да му нећу ни платити, како ово одело, тако и оно што му из раније дугујем.

Али, сад ту заклетве нису могле ништа помоћи. Недеља, напољу свира музика, свет шета, а ја старе панталоне не могу обући а нове још мање.

И шта ћу сад?

Онако го, управо не го, али непристојно обучен, узмем нове панталоне у руке, па се љупким гласом обратим жени:

— Слушај, душице, узми маказе па одсеци од ових ногавица два педља, па онда поруби.

— Ју, забога, где би ја то? — одговори жена са неким пакосним задовољством, што ћу морати да седим код куће.

— А зашто не би могла?

— Па то је кројачки посао.

— Ја знам, али овде у бањи нема кројача, морао бих слати панталоне чак у Врању. А и тамо

да пошљем, данас је недеља, не ради се. Зашто не би ти то учинила?

— Немој да си детињаст. Где би ја нове новцате панталоне кварила.

— Али нису то не знам како фине панталоне. Просто одсеци па поруби.

— Не, то никако не смем ја, па после да ме грдиш.

Шта ћу кукавац, него узмем панталоне, па одем таштн, и замолим је да она скрати ногавице за два педља.

— Ју синко, да ме Бог сачува и сахрани од таквог греха. Данас је света недеља, не би ти се ја прихватила игле, па не знам каква нужда да је.

Сад ми већ није остао нико до куварица. Одем и к њој. Чим ме виде онако непристојно обучена, са панталонама на рукама, она окрете главу зиду и покри се кецељом преко главе.

— Слушајте, Кати, будите ви мека срца.

И испричам јој сузних очију целу моју невољу.

— Ја то не умем, нисам никад у животу имала посла с мушким панталонама, сем ако сам који пут зашила коме дугме.

— Али, Кати, ако не умете. Не тражим ја да то буде не знам како мајсторски. Просто узмите маказе, одсеците ногавице за два педља и порубите. Ето, то је сасвим проста ствар.

— Не умем ја то. Бегајте молим вас, да не

примети госпа, да сте тако необучени долазили у кујну.

Шта сам могао? Хукнуо сам очајно, улетео у собу, тресну панталоне на патос, спустио завесе и легао у кревет, па ударио у једно бескрајно спавање.

Међутим, док сам ја спавао, дешавало се ово: Ражалила се моја жена. Видела, цео свет шета, а ја морам да спавам, па је то коснуло. Ушла је у собу полако, на прстима, узела маказе, одсекла ногавице за два педља, порубила и оставила панталоне на кревет, кад се пробудим да се изненадим.

И сад, да се ражалила само моја жена, то би још добро било, али се ражалила и моја ташта. Колико је тврда срца била, ипак се ражалила. Прекрстила се најпре пред иконом, па ушла и она у собу полако, на прстима, узела панталоне те и она скратила ногавице за два педља, порубила их па метла на кревет, кад се пробудим, да се изненадим.

Најзад, то је лепа ствар што се ражалила жена, још је лепша ствар што се ражалила ташта, али моја је несрећа ишла тако далеко, да се и Кати ражалила.

Замислите, и Кати се ражалила и, пошто је моја жена већ одрезала од ногавица два педља па отишла да направи неколико визита; пошто је и моја ташта одрезала од ногавица још два педља, па отишла у шетњу, ушла је у собу и Кати. Ушла

је полако, на прстима, узела панталоне па и она скратила ногавице за два педља, порубила их па метла на кревет, кад се пробудим да се изненадим.

И заиста сам се изненадио. Видим да су панталоне поправљене, па их радосно натучем на ноге. Али, — о, господе Боже, и сад ме језа хвата кад се сетим тога момента — на мени гаћице за купање. Управо, то су биле праве правцате бањске панталоне, и ја ништа друго нисам у том очајном моменту ни учинио, него са онако кратким панталонама, дунуо као ветар кроз онај свет, улетео у купатило, па скочио право у базен.

Ето, дакле, зашто ја мислим ове године да идем у бању без панталона.*)

---

*) Ова прича, након три деценије по првом њеном објављивању, доживела је интересантну историју. Неко је пронашао да је она написана по истоветној идеји по којој је аустријски књижевник Росегер написао такву причу. Ја сам тада објавио да сам пре близу тридесет година чуо (навео сам и живог сведока) ову анегдоту причану у друштву и допала ми се као материјал за причу. Приповедач анегдоте је необично био удаљен од Росегера, те је немогуће да је одатле црпео анегдоту. Напротив је мислим да и Росегерова и моја прича потичу из једне исте анегдоте која је живела и пре њега и пре мене. Још пре сто и толико година Крилов у својим баснама („Тришкин кафтан)" прича причу о покраћивању одела. А биће да је ова анегдота старија и од самога Крилова.

Породични саветник

— А шта мислите ви о младом Јанковићу? — запитах г. Ђорића, наливајући му и другу шољу чаја и надовезујући то питање на раније разговор, који смо водили о нашим познаницима.

— Како, шта мислим?

— Па интересује ме ваше мишљење. Тај млади човек проси једну моју рођаку.

— А, тако? — учини Ђорић и узе да прави цигарету, забашурујући очигледно да одговори.

Тиме ме је, разуме се, још више заинтересовало његово мишљење, јер је он вероватно знао што интимније из живота тога младића. Стога ја понових питање, молећи га, као пријатеља моје породице, да ме посаветује.

— Немојте од мене тражити савете, нарочито не породичне. Молим вас, поштедите ме тога.

— Али, зар ви, тако искусан човек?

— Искуство ме је и научило да не дајем никоме савете у породичним питањима — додаде Ђорић и покуша да поведе други разговор.

Сад већ постадох радознао, те још једном поставих питање. То натера Ђорића да ми се исповеди, и он припали нову цигарету те поче казивати:

— Ја сам некад врло радо ишао код Матићевих. Млад брачни пар, било је тек три године како су се узели, још заљубљени једно у друго и увек срећни и весели. Једноме староме господину, без породице, као што сам ја, пријатно је грејати се тако на туђој срећи, и зато сам им ја радо и често ишао. Нисам ни слутио тада да је њихова срећа била само привидна, и да ју је млади брачни пар врло вешто и глумачки изигравао преда мном. Уз шољу чаја, коју би ми понудили, ћаскали смо о свему и свачему, о чему се да са младим брачним паром разговарати. Једном речју, моје посете код њих постале су моја навика а њихова потреба, или се бар мени тако чинило.

Али једнога дана, као да се није могло даље крити; осетио сам извесну затегнутост и хладноћу међ њима и, ма колико да су се старали и он и она да према мени буду љубазни, осећао сам се нелагодно. Кад сам видео да затегнутост међу супружницима није моментана већ трајна, и осетио се некако сувишан међу њима, ја сам најпре разредио своје посете, а најзад, ма да ми је то тешко било, сасвим и престао одлазити им.

Једнога дана, после извесног времена, потражи ме госпођа Матићка у моме бироу. Моје је изненађење било велико и она га је приметила.

— Не долазите нам више, па сам морала ја к вама доћи.

Ја хтедох да се извиним и почех слегати раменима, али ме она претече:

— Немојте се извињавати, знам ја зашто нисте долазили. Приметило се, то се више није дало сакрити. Шта ћу, дуго сам се и дуго уздржавала, да се бар пред светом не примети; али већ није могло даље.

Она је врло узбуђено говорила, те је замолих да седне и да се умири. Послушала ме је и, кад се умирила, исповедила ми је све што јој је лежало на срцу, а казивање је своје пратила сузама. Жалила ми се на њега, свога супруга, на његову немарност и равнодушност. Изостајао је од куће по читаве ноћи, био је груб према њој и — чиме га је управо највише теретила, — она зна, поуздано зна, о некаквој његовој вези, коју је раније, као момак, имао, а коју није имао снаге после венчања да раскине.

— Кад сам и то сазнала, заклела сам се, разумете ли, заклела сам се да нећу више ни сата бити његова жена.

Осећао сам се врло непријатно и нисам знао шта да јој кажем, али ме она извуче новим питањем.

— Али, пре но што би учинила какав одлучан корак, дошла сам к вама, као пријатељу, да ми дате савет, шта да радим?

— Мој савет, ако га збиља хоћете, био би да

целу ствар не узмете тако трагично. Та, забога, нисте ви једина којој се тако шта дешава и, најзад, ко зна да ли је то све тако или можда вама тако изгледа. Не треба да наглите, морате бити стрпљиви и опростити много штошта.

— Никада, разумете ли, никада опростити. Ја немам никог старијег, осем мајке, која ме не би умела саветовати. Стога сам и дошла к вама, сматрајући вас као искреног пријатеља.

— Ја не знам шта бих вам друго могао саветовати — узех да се извлачим из ситуације.

— Ја сам се на двоје решила — дода̂де она одлучно — или да га напустим и идем мајци, или — и ту застаде и обори поглед.

— Или? — запитах ја.

— Или да му се осветим неверством!

— То не! — ускочих ја у позу породичног доброг духа. — То не, госпођо! Радије онда идите мајци!

— Дакле, ви ме саветујете, да га напустим и идем мајци?

— Да, да, пре то но оно. Свакојако тако учините.

— Хвала вам! — рече госпођа Матићка, диже се и пружи ми руку.

Сутрадан, по овоме догађају, срео сам и њега, господина Матића, на улици и пришао сам му, ма да ми се чинило да ме избегава.

— Слушајте, млади пријатељу, хтео сам са вама да говорим реч две.

— Молим? — учини он.

— Ваша госпођа је била код мене.

— Тако? — изненади се он.

— Да, и исповедила ми се, казала ми је све; жалила ми се.

— Тако? — отеже он, па ми се онда окрете. — Слушајте, господине Ђорићу, и ја бих хтео да говорим са вама о томе. Нисам хтео да вас узнемиравам, али, кад ме је она већ оптужила пред вама, ред је да и мене саслушате, а то у толико пре, што сам рад као пријатеља да вас и за савет замолим.

Ја почех да се мешкољим, али он прискочи.

— Немојте ме одбијати. Ја не могу у вашим очима да останем онакав каквим ме је она направила, а затим, ви знате, ја немам никога старијег коме би се за савет обратио. Дакле, немојте ме одбијати!

Нисам имао куд и свратисмо у једну тиху кафану, те у једном углу наручисмо кафе.

Тада он узе горко да ми се жали на жену и моји покушаји да га умирим и ублажим ствар, остали су без успеха, јер су његове оптужбе биле тако тешке, да ми је немогућно било наћи разлога којима бих га утишао.

— Она ми је неверна, — тврдио је он, а кад је срео у моме погледу изненађење и неверицу, по-

новио је тврдњу. — Да, да, господине, за то ја имам доказа, поузданих доказа.

— То је мало крупна оптужба. Колико ја познајем госпођу, не могу да верујем.

— Али кад имам доказа! И то таквих доказа, господине, да сам решен на најочајније кораке.

— Немојте пренаглити, за Бога!

— Не, не наглим ја. Размишљао сам, дуго сам размишљао и дошао сам до једног јединог могућег закључка: та се срамота може само крвљу спрати.

— Побогу, човече, шта говорите?

— Ја сам решен да је убијем.

— Ах, забога милога, оставите се таквих идеја!

— А шта бих друго могао, хајд' саветујте ме шта би друго могао?

— Онда је боље, одведите је мајци њеној. То је ипак боље!

— Мислите?

— Не мислим, него тако је. Оставите се лудих мисли; одведите је мајци, па мирна крајина. Послушајте ме, дајте ми реч да ћете ме послушати.

Он се умири и даде ми реч да ће тако и учинити.

После овога састанка нисам дуже времена срео ни једно ни друго, а кад сам се распитао о њима сазнао сам да су се измирили, да сад врло срећно живе, и зажелео сам да обновим своје старе навике. С тога им одмах пошаљем једну карту са

ово неколико речи: „Ваш стари пријатељ, рад је знати, има ли за њега још топла чаја код вас".

На то неколико речи добио сам од њега једно писмо, које од тада увек носим собом. Ево ћу вам га прочитати:

„Господине,

Изненађује ме ваша дрскост, којом понова нудите и натурате своје интриге, које су једном већ затровале наш срећни брак. Ја смо се и моја жена споразумели и увидели, да сте ви тај који сте њу наговарали да ме напусти, и да оде својој мајци, а мене опет, да је отерам, и одведем њеној мајци. Изволите ви у будуће другоме коме нудити своје магареће савете и у туђ брак забадати своју свињску њушку, али нас оставите на миру, и оканите се нас".

Испод мужевљевог потписа додала је и г-ђа Матићка неколико речи. Ето их: „Један матор господин, као Ви што сте, може давати паметније савете млађима, а не завађати оне који се воле и обожавају".

Као што видите, они су се измирили на мој рачун. Нека им буде. Само, од тога доба, заклео сам се да не будем више породични саветник — заврши господин Ђорић своју причу.

Дилетантска представа

I ДЕПУТАЦИЈА

Куц, куц, куц!

Уђоше две госпођице и један господин. Једна висока плавуша, а на глави јој широк амазонски шешир са белим нојезим пером; она друга омалена, живих очију и нервозна. Господин млад, неспретан и збуњен.

— Имам ли част да примим какву депутацију?

— Погодили сте, одмах сте погодили — цикну она мала и направи два три жива покрета по соби, обори ми перо са стола и преврте један рам са сликом.

Неспретни господин саже се скромно и покупи све ствари, па сваку стави на своје место.

Реч узе међутим висока плавуша;

— Ствар је у овоме, господине. Ми би ради, да о Светоме Сави као дилетанти играмо какав позоришни комад па не можемо да нађемо...

— Хтели би да вам помогнем наћи? — упадох ја нестрпљиво.

— Не! — ускочи мала — него да нам напишете.

— Да вам напишем?! — згранух се ја и прође ме од врха косе па све до палаца нека студен.

— Циљ, ради које дајемо ту представу тако је племенита и узвишена, да рачунамо поуздано, кад ми жртвујемо и време и труд, да се ви нећете оглушити о нашу молбу те и собом допринети постављеној нам узвишеној задаћи.

Ова ми се фраза младога господина учини необично позната, врло позната и ја почех сасвим расејано да лутам погледом по плафону размишљајући: откуд ми је, Боже, позната та фраза? А докс ам ја тако размишљао, осетих уједанпут три руке у својим рукама и три гласа у један глас:

— Хвала вам, велика хвала! Ми смо то од вас и очекивали.

Ја се ни сад не сећам да сам дао реч, али ми они топло захвалише на датој речи, тако топло и одлучно, да сам и сам почео веровати, да сам дао пристанак.

И сад настадоше детаљи.

— Нас има шеснаест, осам господе и осам госпођица, па би требало сви да имају улоге.

— Сви? — згранух се ја опет.

— Та да, — настави мала — макар и са две три речи, јер ето, на пример, Љубица Јанковићева; њу смо узели само зато што има велику

породицу, која ће због ње купити осам улазница првог реда, иначе она не уме ни да зине.

— Па онда и г. Божа Пајевић, он муца, али је његов отац председник читаонице и уступа нам салу и послугу и столице — додаје висока плавуша.

— Но, а Давид, г. Давид Митровић — упада у реч млади господин, бацајући љубоморне погледе на малу — он се некако тако искези, чим зине што да каже, као онај Гогољев професор географије.

— Али забога — ублажава га мала — човек има лепе зубе и радо их показује, то још не значи да се кези.

— Ја кажем да се он кези — брани нешто ватреније своје мишљење господин — и то не само кад што говори него ено и на фотографији Али шта ћете, и њега смо морали узети, јер ће се у његовој трговини продавати карте.

— После и Анкица Ђорђевићева — додаје плавуша и прилази ми сасвим близу — то ћемо вам само у највећем поверењу рећи: она, знате, храмље на једну ногу. Има на левој ципели десет сантиметара дугачку пету. Ја сам то од самога обућара чула, јер код истог правимо ципеле, она носи број 38, а ја број 35. То се истина не примећује да она храмље, па се неће приметити ни на позорници, а њу смо морали узети, јер иначе не би нам играо г. Пера.

— Па лепо — почех најзад и ја да бих прекинуо оговарање — али какав комад да напишем кад се један глумац кези, други храмље, трећи муца, а четврти неће да зине?

— Најлепше, напишите нешто жалосно, јер ја, знате, осећам нарочите склоности да играм сентименталке — рече живо мала и учини један тако нервозан покрет да обори сточић са чајником, неколико књига и малу бисту Змајеву.

— Не, не, боље је шаљиво — додаје господин — има нас неколико, који би могли играти шаљиве ствари.

— И онда — упада плавуша — немојте као у другим комадима да се само двоје заљубе.

— И онда — претиче је мала — могла би на крају комада бити и каква песма.

— И онда... говори господин.

— И онда... говори даље мала.

— И онда... говори плавуша.

Сви говоре, једно за другим, говоре брзо, говоре у исто време, говоре пуно, пуно, пуно. Ја их расејано гледам, њихове фигуре почињу да ми се мешају пред очима да се преливају једна у другу, и ја већ не видим ништа више до једна једина велика уста која једнако говоре или боље једну грамофонску трубу која ми пара уши.

Наједан пут умукнуше, стрпаше ми редом руке у шаку, топло се руковаше и још сам само на собњем прагу чуо глас оне мале:

— Дакле, као што сте казали, кроз петнаест дана!

Те три речи су ми јасно казале, да сам ја не само дао пристанак, већ сам одредио и рок, до којега ћу комад написати.

II. КОЛО ЉУБАВИ

И кад је тако, шта ми је друго остало до да се измирим са судбином и да загризем перо. Сео сам најпре и написао све жеље, које су ми од одласка депутације једнако зујале у ушима. Кад сам их све сабрао, било је јасно да су дилетанти, осам господе и осам госпођица, у ствари осам парова заљубљених. Полазећи од те основе, ја сам израдио овакав план за комад:

*

Јанко Селаковић, адвокат, воли Милицу, младу и лепу кћер Сретеновића, но та Милица воли Божу Јаковљевића потпоручника, воли га свим жаром своје младе душе.

*

Божа Јаковљевић, потпоручник воли, међутим, Стану учитељицу, која је истина сирота девојка, али лепо свира у цитру и необично је мила.

*

Стана учитељица, и ако лепо свира у цитру, не воли потопручника Јаковљевића, већ свим жаром душе своје воли Димитријевића, поштара.

*

Тај опет поштар Димитријевић и не осврће се на љубав Стане учитељице, већ воли искрено и одано госпођицу Јелку телеграфискињу.

*

Јела телеграфискиња, без обзира на своју службу и службене односе, не воли Димитријевића поштара, већ безумно воли Ристу, апотекарског помоћника.

*

Риста, апотекарски помоћник, међутим воли Мару, кћер Томе пензионера.

*

А та Мара, ћерка Томе пензионера, воли Милорада професора.

*

Овај Милорад професор воли ону прву, т. ј. Милицу, младу и лепу кћер Сретеновића трговца.

На тај начин заокругљено је читаво једно коло, и стога сам комад и назвао „Коло љубави" и израдио сам га овако:

Кроз прва четири чина једно другом изјављују љубав. Управо, пошто ту има осам љубави, не би се могле све у четири чина изјавити, јер би пало по две љубави на чин, а то је опет незгодно стога, што сваки хоће насамо да из-

јави љубав. Зато сам прва четири чина поделио сваки на по две промене. Свака промена разуме се, представља нешто друго: башта, парк, соба, улица, бал, проваљен плот и уопште сва згодна места где се изјављују љубави.

У петом чину, међутим, састају се сви и ту настаје сукоб. У томе се чину јасно види, како је цела ствар ужасно замршена, и како се ни на који начин не може размрсити.

У први мах мислио сам да једно друго поубија са узвиком: „Кад моја не можеш бити, нека ниси ни туђа!" (односно: „Кад мој не можеш бити, нека ниси ни туђ!") али то би врло незгодно било јер је читаоничка бина, где ће дилетанти приказивакомад, била врло мала, па не би имало где да стане осам мртвих, те би појединима морале да висе ноге у публици. А опет да их оставим све живе још незгодније, јер се ствар не може размрсити. Најзад, прибегао сам најједноставнијем решењу целе ствари, какво је често у многим нашим националним комадима. На крају петога чина састану се свих шеснаест лица и без икаквог даног им повода, држећи се за руке, отпевају једну песму и завеса се брзо спушта.

Ето, тако израђен комад, под звучним насловом „Коло љубави" предао сам двема госпођицама и једном господину када су ми после петнаест дана опет дошли.

Они су били необично задовољни, како самом

темом тако и појединостима у комаду и одмах су га преписали, поделили и почели пробе да држе.

III ДЕТАЉНЕ ЖЕЉЕ

Пробе су се држале сваке среде, петка и недеље пре подне. Ја их нисам посећивао, али су мене врло често посећивали за време тих проба.

Долазио је најпре онај господин што се кези. Био је врло љубазан и благодаран на роли, коју игра.

— Ја се надам, да ћу вас као писца потпуно задовољити, јер верујте играм од срца ту ролу.

— Мило ми је, мило ми је! — одговорио сам ја учтиво.

— Али бих вас још нешто замолио?

— Молим?

— Ако би смео да будем поверљив.

— Молим!

— Би ли могли да унесете у моју ролу да пољубим ону госпођицу којој изјављујем љубав?

— Изволите, молим вас, пољубите је пет пута.

— Па упишите ми то у ролу.

Други пут опет долазила ми је она госпођица што не уме да зине. Обратио сам нарочиту пажњу и приметио сам, да је то било само оговарање. Госпођица је умела врло лепо да зине, па чак и да се насмеши врховима уста.

— Ја не знам, да ли смем, да вам се поверим — шаптала је она оборених очију.

— Молим! — одговарао сам ја учтиво.

— Би ли ви били тако добри, да ову сцену, у којој ја играм, проширите мало?

— О, молим. А зашто?

— Па... како да кажем, налазим да сам сувише кратко, сувише мало насамо са господином, са којим имам сцену.

Узео сам ролу и допунио сам је. Оставио сам их читавих десет минута насамо.

Долазио ми је и онај господин што муца. Он ме је молио да му избришем из роле речи: „жртва", „великодушност", „жарко"; „чар"; „часна реч", „одважно" и још једно педесет до стотину речи, које не може људски да изговори.

Била ми је и она госпођица што на левој нози има десет сантиметара дужу пету. Она ме је молила да јој упишем у ролу да седећи изјављује љубав.

— Ја мислим, да се баш не мора љубав стојећи изјављивати? — питала ме је искрено.

— Боже сачувај, госпођице. То нигде није прописано. Напротив, љубав се може у свима положајима изјављивати.

А посетила ме је и једна мајка. Она не игра никакву ролу, али је дошла због кћерине роле, коју је собом и донела:

— Је л' те, молим вас — питала ме је она — а да ли то баш мора да буде, да се моја ћерка љуби у том комаду?

— Мора, госпођо.

— Па добро, вели мајка, хајде на представи, али зар мора и на проби да се љуби?

— Мора, госпођо.

— Оно ја не кажем ништа против. Господин је, што кажу, добра прилика, али знате због света ми је. Кад би бар могли да ми учините, па да напишете, како се моја ћерка љути, кад је господин пољуби. Он је пољуби, а она ћути, па изгледа као да је једва чекала. Нека каже бар: „Јуф, то је безобразлук од вас!"

— А то може. Слободно нека каже.

— Али то ви да напишете.

— Драге воље!

Узео сам и ту ролу и после његових речи: „Ах, дивна девојко, коју краси узвишена душа, топло срце и жарко око, буди моја!" додао сам да она одговори: „Јуф, то је безобразлук од вас!"

Уопште сам био врло предусретљив и сваку сам, па и најмању жељу, испунио.

IV ПРЕДСТАВА

Пробе су стално текле, месец, два, три.

Једнога дана, дође ми цела она депутација, која ме је и први пут посетила.

— Ми смо дошли — отпоче у један глас и висока плавуша, и мала сентименталка, што претура све о шта се очеше и сметени господин. — Ми смо

дошли да вас умолимо, да један пар избришете из комада.

— Како?

— Па господин Пера испросио је госпођицу Софију, па сад више неће да играју.

— Па јест, бога ми — присетих се ја — то је увек последица дилетанских представа и многих проба, које им претходе.

— Да, да, да! — одговара ово троје радосно, а ја узимам комад и бришем из њега двоје заљубљених, којима су даље пробе излишне.

„Коло љубави", сведено сада на седам пари, наставља се даље. Теку пробе, теку, теку, а једнога дана долази к мени опет депутација радоснога лица и моли ме, да још један пар избришем из комада.

— Господин Лаза испросио је госпођицу Јуцу, па сад више неће да играју.

— Јест' бога ми, — присећам се ја — то је увек последица дилетанских представа и многих проба, које им претходе.

И „Коло љубави", сведено сад на шест пари, наставља се даље.

И као што у природи све ствари теку својим током, све једна за другом, по извесном реду, тако те ствари теку својим редом и код дилетанских представа, све једна за другом. Мало времена затим па сам избрисао и трећи, па онда четврти и пети пар, узвикујући увек:

— Па јест, бога ми, то је увек последица дилетанских представа и многих проба, које им претходе!

И што се више приближавао дан представе, све је више њих испадало из комада, тако да сам ја већ са очајањем погледао, како ће ми пропасти најлепша сцена у комаду, оно кад се сви похватају за руке и без икаквог даног им повода отпевају једну песму а завеса брзо пада. Ко ће се, врага, сад и ухватити за руке, кад су на листи остали још само сметени господин и мала сентименталка.

Па и он, сметени господин, упаде једнога дана мени, и рече ми узбуђено:

— Ах, господине, овога тренутка силазим с позорнице, на коју се више нећу ни попети, али на којој сам у суштини појмио ону изреку, да су то даске, које живот значе.

— Шта је, забога?

— Испросио сам госпођицу Јелку, која срећом није дошла овамо, иначе би вам у узбуђењу претурила све ове књиге и сточиће. Представе неће ни бити, ми смо свој циљ постигли, ми се пењемо на позорницу живота!

Ја му срдачно пружих руку, и у том моменту паде ми на један мах на памет, да је он ону фразу, коју је изговорио, када је први пут к мени долазио научио из календара „Орла" за 1901 годину. Ја се користих том готовом фразом, да му изразим своје честитање.

— Господине. Циљ, ради којег ви дилетанти обично дајете представе, тако је племенит и узвишен, да сте ви могли у свако доба рачунати на мене, да се ја нећу оглушити о вашу молбу, те и собом допринети постављеној вам узвишеној задаћи!

И у том свечаном тренутку, дође ми нешто на жао, што нисам остао при првашњем плану и удесио тако комад, да једно друго поубијају.

Једна ведра ноћ*)

Трифун Трифуновић имао је то чудно задовољство, кад је ведра ноћ, да се напије, али није био, хвала Богу, зао у пијанству. Изгледа тада као да је мало разрок, коса му баш не стоји онако у реду, како би то личило дванаестогодишњем писару III класе; угужва по који пут и шешир, али, боже сачувај, да је он кога опсовао, или да је дигао столицу, или да је трескао песницом о сто, кад је што доказивао; или да је роптао и оговарао старије, боже сачувај! Он је увек био „невино" пијан, као што то и сам једном приликом рече на изјашњењу, кад је узет на одговор за понашање „недостојно једног чиновника."

Трифун Трифуновић, на против, кад је малко пијан, особито поштује старије. Чак се једном приликом жандару врло учтиво извињавао; за једног писара II класе, рекао је: „да је то најлепши украс канцеларије"; за писара I класе, „да је то ружа

*) Има у Чехова једна прича где пијаница разговара са псом, Мени је међутим повод за ову причу дао аутентичан случај једнога познатога нашег литерата из Војводине.

српског чиновништва," за секретара: „Ej ,свемогући Боже, што немамо бар још једнога таквога чиновника у Србији!"; за судију за неспорна дела рекао је: „Овај човек мора да је од правог колена Адамовог по мушкој крви, т.ј. од оног колена, које је сам Бог по своме подобију правио!" — а за председника није имао ништа ни да каже, бојао се мало ће казати па ће га увредити.

Боже, па шта ћеш више! Трифун Трифуновић је толико добра срца човек, те чим попије макар само пет чаша вина, он ће већ почети да плаче, и то ће плакати тако горко, да те чисто спопадне сажаљење, што се тако добар човек напио, или, боље рећи, баш ти криво, што је те вечери била ведра ноћ.

А једне вечери, било је необично ведро, И те је вечери Трифун Трифуновић необично разроко гледао, био му је необично угужван шешир и необично много плакао, тужећи на своју судбину и говорећи о својим претпостављенима, како су то красни људи, толико красни, да он „хтео не хтео мора да плаче, кад се сети њих."

Но кад се навуче један облачак, и остаде само још једна кришка месеца да обасјава земљу, Трифун подиже јаку на капуту, обеси главу унапред и пође кући, али тако лагано и тако непоуздано, као да су му ноге у рату прозебле.

Заљуља се малко и онда стаде у место.

— 'Ајде, Трифуне, 'ајде! — дода̂де сам себи, ману десном руком и крену даље.

Пође два три корака, па опет застаде и поче да размишља, ослоњен на угао једне куће.

— Боже, како је то све лепо удешено на овом свету!... Дабоме, зар није лепо?... Ето, на пример животиња не може да се напије... а човек може!... А што не може животиња да се напије?... Божја воља!... Није!... Просто зато што животиња нема мозга, а човек има!... Дабоме... Ето, на пример, што не може да се напије, на пример, на пример скакавац... Јест... зашто скакавац не може да се напије, а што на пример ја могу да се напијем.... па може да се напије и господин секретар... може да се напије и господин председник... јер, најпосле, ни он није никаква животиња, а није, разуме се, ни скакавац!...

Трифун беше већ вољан да наслони прст на чело и да даље продужи размишљање о истој теми, ал' га прекиде неки глас из близине. Режање неког повеликог пса, који је мирно спавао пред капијом куће, на коју се Трифун наслонио, учини да се он најпре трже, па као после се загледа у пса, загледа дуго и замисли.

— Рррр... настави опет пас.

Трифун слеже раменима и ману руком.

— Не разумем!... Мање више не разумем... Сва је ствар у томе: ти видиш човека и режиш!... А међутим то нема никакве логике!... Најпосле, ту

не мора ни да буде никакве логике, али, пријатељу, ти и ниси пас, ти си прави магарац, кад не појмиш ни то, да животиње и немају мозга, а човек га има... иначе, по чему би се разликовао човек од животиње?... Уосталом, теби нико не може да брани да режиш, теби је то слободно... Али, молим те, онда животиње имају већу слободу од човека; јер човек има мозга, али му забрањују да режи, а животиња нема мозга, и видиш теби никакав закон не забрањује да режиш!... Па лепо, онда изгледа као да су људи животиње... а то није истина. Зато, господине мој, куш, куш, куш!... — и Трифун лупи ногом о калдрму, као да поплаши пса.

— Рррр... Хав, хав, хав!

— Аааа!... господине мој, ви дакле и лајете! Врло добро! То је већ слободоумније, нег оно мало пре... Из тога следује да би ви лајали и кад би имали мозга!... Врло лепо!... То би ви, једног лепог дана, могли лепо лајати и на господина председника... и онда, следовательно, једног би дана почели да лајете и на господина министра... а ту, молим вас, дозволићете, на господина министра не смемо ни ми да лајемо,' а камо ли ви?! А... шта на то велите ви, а?!! — И Трифун се малко више наже керу, као да би му хтео погледати у очи, да види, хоће ли доћи у забуну после овако очитих разлога.

— Рррррр... Хав, хав!

— Дакле... лепо... ви остајете при своме... т. ј. ви и даље лајете — настави Трифун и заузе усправан став — али, молим вас... дозволите ми да би и ја могао да лајем. Видим неког старијег од себе на пример и, лајем... Али тиме, господине мој, још ништа није учињено!.. јер, на пример... ја могу Бог зна како учтиво лајати, опет се то прима за зло и ја.... знате.. једног дана, нађем се овако исто на сокаку, као што сте ви вечерас. Дакле, видите да лајање има својих граница. Ја ћу вас таки штапом по њушци и одмах ћете видети да лајање има својих граница... Дозволите ми, ја, знате, волим тако по њушци!...

— Хав, Хав, Хав!...

— А!... Ви понављате своју погрешку... ви управо лајете на чиновника... то, господине мој, има и у закону својих одредаба, а ви... ако не знате закон, незнање не извињава! Управо према параграфу... биће... јест 104-ом казненог закона, сад не знам, да ли аз или буки, или може бити није ни аз ни буки... али, тамо стоји:... „Ко речима, печатаним или непечатаним"... разумете ли и непечатаним речима... „или ма каквим другим изображењем или знацима увреди какво... чиновничко тело",.. а молим вас лепо... ја сам „чиновничко тело"... а лајање, то су „знаци," а ако нису знаци онда је то „изображење"... или, враг му матери, ако није ни „изображење," онда су то „непечатане речи"... тек ја сам „чиновничко тело" а ви сте изговорили „не-

печатане речи"... дабоме, и онда за те ваше „непеватане речи" извол'те повући по њушци!...

— Рррр... Хав, хав, ррр!... и пас се устреми те дохвати Трифуна за рукав, који се од своје стране није много опирао већ се дао расцепати све до рамена. Трифун са ужасем погледа свој лакат, који се кроз расцеп показа.

— А, дакле и то умемо... дакле и то умемо... Дакле да се уједамо!... Аха... а а а! А кад сте јунак, молићемо, што нисте скочили на груди, што сте исцепали рукав и то у таквој мери, да сутра не могу ићи у канцеларију. То је врло лепа ствар... али за то знамо и ми да се наплатимо... Разуме се... ја вама не могу исцепати никакав рукав, јер га ви и немате... али, молићемо... ми ћемо за ово по њушци... молим вас, дозволите ми, ја знате волим тако по њушци...

— Ау! Ау! Ау! Рррр...

— А... дабоме! — и таман је Трифун Трифуновић хтео још једанпут са задовољством да каже: „А, дабоме!" а на горњем спрату куће, испод које је он водио свој дуги дијалог, кврцнуше прозори и отвори се једно крило. Мека се светлост просу кроз разређене шалукатре и мало после указа се човек у белој кошуљи за спавање и наже се на прозор.

Трифун Трифуновић се нађе у забуни, јер са прозора посматраше га господин председник. Хтеде у један пар да се извињава, како он није знао да је то господин председников кер, јер да је то

знао, прво, не би га вређао, друго, не би му наводио параграфе, а треће, што је најглавније, не би га тукао.

— Кер је интернационална животиња и тако, ко би ту могао да позна ко је ваш кер, а који није ваш!... — поче он да се извињава председнику, па виде да је глупо започео и престаде. Он увиде да је најзгодније да се одмакне, те намаче понова јаку од капута, која му је за време свађе спала и упути се брзим корацима, погледајући испод ока на отворени прозор, кроз који је још вирио председник у ноћној кошуљи.

Лупало му је срце као у зеца, док не чу да звекнуше шалукатре, а тад дахну и пође лакшим ходом. Успут је срео још једно псето, које је ишло с подвијеним репом, средином улице, али му није ни речи проговорио. Ко зна, како га је рђава срећа потерала, могао је још наићи и на господин министровог кера, но, па још му само то треба да и с њим заподене разговор.

Наслонио се успут још на један фењер и почео је да размишља: „Лепо ја кажем, Тривуне, да идемо другом улицом, а не поред господин председникове куће!", али после се сети, да он није никако себе опомињао којом ће улицом проћи; да није о томе ни размишљао, него је случајно натрапао том улицом; па видевши да нема више о чему да размишља, упути се лаганим корацима својој кући. Чим је стигао, прво му је било да превије парче хартије,

да напише извину господину председнику. И отпоче овако:

„Господине председниче! Кер, уопште узев, интернационална је животиња, и тако ја нисам могао знати, да ли је оно ваш кер, или можда који други кер. Ја, управо, и нисам отпочео свађу, он је први на мене режао, а из тога је јасно да би ја и са сваким другим кером имао посла, дакле још следовательније, да ја нисам на вашег кера циљао. Он је мени поцепао капут и ја сам га само зато истукао.

Ваш поштовалац **Трифун Трифуновић**

Кад сврши, посу писмо песком, дуну у свећу и задовољно леже у постељу.

*

Када се сутрадан пробудио Трифун Трифуновић, болела га је глава. Он протрља дланом чело, ману десном руком и прошапута: „Боже, ја сам ноћас вазда будалаштина починио!" Затим баци поглед на сто где је лежало писмо г. председнику, јетко се насмеја, дохвати са два прста писмо, метну га на длан леве руке, изгужва и баци под сто. Узе и удеси шешир, који је био више но што треба згужван, узе штап под мишке, закашљуца се, погледа се у огледало и упути се лагано у канцеларију.

Кад је одмакао двaестак корака од куће, он застаде, помисли нешто и врати се кући, нађе оно

угужвано писмо под столом, диже га, исцепа га свег на комадиће, стрпа парчад од хартије у џеп и тад задовољан оде у канцеларију, заричући се успут, да неће више пити.

Г. Томина друга младост

Одувек они тако дочекују нову годину. Господин Тома још у рану зору купи на пијаци пуначко и бело као снег прасенце, госпођа Персида га спреми и пошље на фуруну те печено обеси о прозор да се цео дан мрзне. Припреми уз то још и мало салате од целера, па кад дође вече, а њих двоје седну, омасте се и заложе чашицом стара вина, па онда играју партију табланета све до поноћи, да виде ко ће са добитком ући у нову годину.

И тако годинама бива. Док су били млађи, дочекивали су другаче, у друштвима или на забавама, уз пиће или уз музику, али, од како су се повукли, а без деце, задовољавају се сами са собом. Јер, господин Тома још три четири године па ће ускочити у седамдесету, а госпођа Персида, ма да много млађа од њега, већ се ближи педесетој иако то „нико не би рекао", што каже њена комшика, госпођа Ната, која јој свако јутро свраћа на кафу.

И тако то годинама бива, па тако је и прошле године било. Прасе било нешто мало масније но других година али су га, уз салату од целера, слатко повечерали, иако је госпођа Персида опоминьала господина Тому да не једе много масно, јер му може шкодити. После вечере, уз кафу, поделили су карте и почели партију табланета, нестрпљиво ослухујући кад ће на цркви одзвонити поноћ.

Кад се о поноћи супрузи пољубише, господин Тома завуче руку у унутрашњи џеп од капута, извади отуд пакетић увијен у танак плави папир и пружи га госпођи Персиди уз оно уобичајено:

— У здравље да га носиш, Персо!

То је био свилен шалић баш какав је одавна желела госпођа Персида. Задовољна поклоном, она не похита ни мало да свој узврати већ поче некако свечано:

— Хвала ти, Томо, на пажњи, Бог зна како ти хвала, али, шта мислиш, какав сам дар ја теби спремила?

Тома заустави да нагађа, али га она пресече.

— Никад не можеш погодити? — и оде те отвори орман, диже са једне полице рубље и извади испод рубља дебели свежањ банкнота од по сто динара.

— Равних двадесет хиљада — рече предајући му их.

Тома се изненади.

— Какав је то дар?

— Седи, Томо, налиј чашу вина па да ти објасним какав је ово дар.

И седоше заједно за сто, те госпођа Персида поче на дугачко и на широко да објашњава свој поклон. Вели:

— Одвајала сам од уста, штедела сам, укидала сам сама себи што ми је најнужније, заложила сам чак и нешто свога накита, заложила сам и оно мало акција ратне штете и створила сам ових двадесет хиљада динара. Рачунам толико је доста.

— Ама зашта ће ми то? — изненађује се господин Тома.

— За операцију!

— Какву операцију?

— Па да се подмладиш.

Господин Тома испусти шољицу пуну кафе те замрља бели чаршав на столу.

— Ама шта ти говориш жено; јеси ли ти при себи? — ишчуђава се господин Тома, не могући да дође к себи од изненађења.

— То што ти кажем! Читала сам и читала све новине редом од горе до доле. Где год сам штогод о томе нашла, ја сам прочитала и размишљала сам о свему. Ти захрчеш као да стружеш пањеве, а ја бдим по целу ноћ и мислим се и размишљам. Па ето, Томо, размисли и сам. Ми немамо деце, немамо за кога да штедимо, па зашто не би још коју

годину проживели мирно и спокојно и задовољно, онако као што је Господ Бог наредио?

— О, о, о, о!... — ишчуђава се господин Тома и не може никако да дође себи.

— И рекох — наставља госпођа Персида — зар могу бољи дар да ти учиним за нову годину него да ти дарујем младост.

— Ама, жено, побогу, говориш ли ти то озбиљно? — ишчуђава се још увек господин Тома.

— Зар ја откидала себи од уста, ишла гола и боса и мучила се само да уштедим, а он још пита је ли то озбиљно. Знаш да си ми летос дао паре да купим сунцобран, па, нисам га купила, преча ми је била твоја младост; знаш да си ми дао паре да купим себи нове кушуље па, нисам их купила. Велим: што ће ми нове кошуље кад ти ниси млад.

— Па, јест!... — додаје господин Тома, испијајући у расејаности и четврту чашу вина, преко свога обичаја.

Кад сркну и пету чашу, а њему засјаше очи и у њима се јави нешто што га потсети на младост и на уснама му заигра осмех задовољства. Он пружи руку, узе са стола оно парче хартије на коме су мало час бележили поене при игрању табланета, узе писаљку и опљуну је те, без икаквог устезања и потпуно измирен са госпа Персидиним намерама, узе да пише.

— Чекај, молим те, да видимо, је ли то доста двадесет хиљада?

— Распитивала сам се ја, па, кажу не би скупље коштало — вели госпођа Персида.

— Ама остави ти то што си распитивала: не вреди ништа то тако на памет, него да видимо ми то црно на беломе. Ево, пиши ти, а ја ћу да диктирам — и господин Тома предаде материјал за писање госпођи Персиди, а он докапи пету чашицу и пође узбуђено да шета по соби.

— Запиши прво: један мајмун пет хиљада динара.

— Ју, — учини госпа Перса — па то скупље него крава.

— Па скупље, дабоме. Крава нема жљезде, а после, не мислиш ваљда да купимо каквог циганског мајмуна, од ових што иду по вашарима. Ако ћу већ да имам са мајмунима посла, онда нека је бар мајмун прве класе.

— Запиши дакле: мајмун прве класе пет хиљада динара.

Госпођа Персида записа.

— Е, сад, запиши пут до Беча и натраг, опет пет хиљада динара.

— Записала сам.

— Запиши још и награда лекару, опет пет хиљада динара.

— Записала сам.

— Добро. Запиши сад још и трошкови у бол-

ници пет хиљада динара. Ето, таман двадесет хиљада динара, ни паре више ни паре мање.

Госпођа Персида записа, подвуче, сабра па се замисли.

— Па ипак, Томо, може ту да буде и неке уштеде.

— Какве уштеде?

— Па, ето, није ти например потребан цео мајмун. Кажу један мајмун је довољан за два човека.

— Ама немој молим те на томе да штедим. Запиши ти мени целог мајмуна, кад се подмладим нек се подмладим!

И госпа Персида остави нетакнуту цифру од пет хиљада динара па наставише и даље разговор о путовању, о пасошима, о самој операцији, те бога ми тај разговор потраја дуго иза поноћи и замори их добро те уморни и задовољни легоше да преспавају ноћ између старе и нове године.

Да би господин Тома и у сну догледао своју младост, подметну му госпођа Персида под јастук онај пакет новчаница у суми од двадесет хиљада динара и он на том пакету слатко захрка.

Ко зна у који сат, али вероватно близу зоре, господин Тома на један мах дрекну у сну и пробуди се, а кад се расветли мало, поче гласно да псује сам себи и оца и мајку.

Госпођа Персида, која је вероватно сањала како је сретно пласирала своју уштеђевину, трже

се из тога пријатнога сна, збаци са себе покривач и престрављено се наднесе над супругом.

— Шта је побогу, Томо?

— Несрећа, ето, несрећа! — Никад ми се то у животу није десило!

— Да ниси што ружно уснио?

— Па јест и то, а изгледа да је и прасе било сувише масно... Добро ти рече мени да не једем много.

— Па добро, реци шта је било; шта си уснио?

— Сањам ја — стење господин Тома не дижући покривач са себе — сањам ја, као метнули ме већ на операциони сто, мене и мајмуна. Гледам ја мајмуна, гледа он мене... после и ја и мајмун као гледамо доктора и поче да нас подилази нека језа. Али не онако језа у костима него нека језа у стомаку. Док тек уједанпут доктор извади нож, ја претрнух, дрекнух и... ето, ето, од онога страха ваљда, а јео сам синоћ масно, па десило се оно што ми се никад у животу није десило.

И код тих речи господин Тома диже покривач и госпа Персида виде на чаршаву господин Томину другу младост и затисну прстима нос.

Пошто је госпођа Персида обавила дужност коју у овајквој прилици добра мајка обавља, уз облигатну грдњу коју све мајке у таквим приликама исказују — она с презрењем погледа мужа, пљуну и бесно завуче руку под његов јасстук, шчепа

грчевито пакет са новчаницама, стрпа га под свој јастук, додајући јетко:

— Много боље да ја овај новац дам у Управу Фондова са шест од сто интереса!

Divina comedia

ГЛАВА ПРВА

Зазвони три пут једно звоно, па онда сва четири и бабе зашапуташе: „Мушко, Бог да му душу прости!"

То мушко био сам ја.

Издахнуо сам јутрос око седам сати, а већ око седам и по било је око мене пет шест баба из комшилука, свака са струком босиљка у коштуњавој руци.

Петровић трговац, мој дугогодишњи кредитор, беше прва мушка глава што дође да изјави мојој жени сажаљење, па кад виде да би имало више смисла да сам себи изјави сажаљење, закашљуца богобојажљиво и оде у канцеларију да види како стоји с мојом платом.

Око девет сати дође Мата столар, па га чисто видех како се задовољно смеши, што је дошло време да он мени кроји кућу. Били смо ја и он у завади због жена, али шта ћеш кад у целој вароши нема другог столара до њега. Баш лепо видим

како ми крати меру, само да ме и у гробу жуљи оно што ми он направи. Веле му бабе: „Попусти, мајсторе, то ће канда бити кратко!" а он: „Ако гости нису бесни, кућа није тесна!"....

Донеше и један дугачак сто, те ме положише на њ, али у стола једна нога нешто краћа, те шта да нађу за подметање већ мој шпил карата. Видео сам кад пронеше карте, на сону је био краљ треф. Чим сам спазио краља трефа, сетио сам се Јанићија бакалина и Стеве ђумругџије и других добрих пријатеља, који су у мени изгубили не само доброг друга и пријатеља, него и „трећег."

Око десет сати уђе, све на прстима, нови господин начелник, каза мојој жени неколико искрених речи; како је много у мени изгубила, како ме он јако жали као добра чиновника и т. д. Затим јој нешто много причаше о мојој посмртној плати: како је у начелству нека забуна, јер је казначеј стар и расејан човек, па завео у протоколе да сам ја још пре три године умро и тад ми још издао посмртну плату. Него, вели, он ће већ гледати да што пре ту целу ствар размрси, пошто ја заиста нисам још пре три године умро, већ сад тек. Г. начелник још тешаше моју жену да ништа не брине; рече јој да је распустио канцеларије; да је наредио свему чиновништву да присуствује погребу и да је нарочито наредио четворици практиканата да се овде нађу око мене.

А за ту четворицу знам и са каквим су још

задовољством они саслушали јутрос вест да сам умро. Погладили су са уживањем трбухе, зарадовали су се искрено мојој смрти, тако искрено, као да сам ја управо само њих ради и умро.

Казао је господин начелник мојој жени и то, да је дозволио једном практиканту да ми држи слово над гробом. Знам и тога. И да није казао начелник, знао сам ја да ће он држати слово. То је Стева Јоксић, који је увек староме начелнику о слави писао стихове. Сећам се тих стихова, јер смо их сви тада учили на памет:

„Да Бог да мудро и великолепно влад'о.
И никад не страд'о,
Целог Српства надо!
Господине начелниче,
Ви правдин осветниче!"

Да је мајци ту сад стари начелник, не би га он говорио слово! Сећам се пре три године, умро Аћим Пивљаковић; баш поштен човек и указни чиновник; могло се о њему много којешта казати, али не да стари начелник ни да се ослови, „Нису, вели, моји чиновници не знам шта, па да се деру тамо на гробљу, јок!"

Е, друкчији човек беше стари начелник. Као да га сад гледам. Кад дође у канцеларију, а ми бар знамо да је дошао; првом пандуру кога сретне опсује матер, па онда почне све тако редом псовати до подне. То је било милина слушати; човек некако осећа да је то начелник. А овај нови, све

нешто на прстима; па гледа и муву да не увреди, са сваким лепо, као да смо браћа. Па ево допусти чак и слово да се говори, и теши моју жену, као да смо што своји.

После господина начелника многи су још долазили и многи говорили. Сви су потресеним гласом казивали добре речи за мном. После се и ручало, у другој соби, док је мене једно дете бранило струком босилка од мушица. И за ручком се говорило врло много лепих речи за мном.

А после подне ударише многа звона и окадише тамњаном собу у којој сам ја лежао. Почеше попови који у клин а који у плочу; настаде и нека врева, шушкање. Од свега чуо сам само како траже лимун да подмету мојој жени под нос, па нису нашли.

Полише ме црним вином и метуше сатљик крај мене, па ме лепо заклопише. Она четворица одређених, сподбише ме на рамена и — пођосмо од куће.

Путовали смо подуго, па се негде и одмарали; извесно у цркви, јер сам чуо попове да певају и црквењака како потресним гласом тражи бакшиш од моје жене. После смо опет мало путовали па ме спустише негде на земљу. Чепаше, чепаше око мога сандука — ко зна шта је све било. Те на један мах чух га, Стевана Јоксића, где се раздра више моје главе: „Тужни зборе!"...

Што је тај човек тад наказивао, што сам ту

чуо лепих речи о мени — то се просто не да упамтити! Како сам, не знам, био племенит, добра срца, часан, поштен, скроман, даровит, честит, благ, душеван, искрен, дружеван, великодушан, духовит, дарежљив, мудар, раден, човекољубив, смотрен, уздржљив и Бог те пита још какав. Кад сам све то чуо, ја почех већ и сам помишљати да је одиста жалост и грдна штета што је умро такав човек као што сам ја!

Између осталог, говорник је нарочито застао и опширно говорио о томе како сам ја и „предузимљивог духа"; како сам ја био најревноснији члан онога одбора који је скупљао прилоге за споменик покојноме Аћиму Пивљаковићу. Да будемо искрени, мртвом се човеку бар праштa... оно, јесам и ја по мало пијуцнуо од тога новца, али ова лола што ми сад над главом лаже, у ствари је попио цео споменик драгога покојника Аћима. Ја не знам само што сад потрже ту ствар и тера ме да овако мртав пролајем. Добро, ја сам био одборник у томе одбору, али јесам ли ја једини човек у Србији, који је одборник каквог одбора за подизање споменика, и је ли то једини споменик у Србији, који су појели и попили одборници? Ја сам сигуран да ће он, овај исти Стева Јоксић, чим се врати са моје пратње, предложити да се образује одбор који ће прикупљати добровољне прилоге за споменик мени.

Еле, говорио је он више моје главе још врло

много и кад заврши, ја осетих како ме узносе и опет спуштају, а за тим чух гр.. гр.. гр.. гр., како затутња крупно и ситно бусење по мом сандуку. Закопаше ме... и све се утаји... мир, тишина и густ мрак...

Али шта је сад опет? Опет неко шушкање око гроба и као да ме откопавају. Почеше отварати и капак на мом сандуку.

Шта ли је то, Боже? — Да ми није сад стигао код од родбине, па хоће да ме види и целива?... Није, гробари су заборавили да се опросте са мном. Пољубише ме у чело; скидоше ми с прста прстен; испише оно вино из сатљика који је лежао крај мене; прекрстише се и пожелеше ми „лаку црну земљу!"

Кад почеше опет да ме закопавају, погледаше добро прстен, па кад се уверише да је заиста злато, прекрстише се још један пут богобојажљиво и прошапуташе:

— Лака ти црна земља!

ГЛАВА ДРУГА

Пошто ми Свети Арханђел Михаило извади душу, он је врло учтиво понуди да седне на једне двоколице.

Коњ који је те двоколице вукао, био је тако мршав, да сам ја просто очајавао помишљајући, колико ли ћемо мука поднети на путу до неба.

Истина, имао је некаква крила, али су та крила више личила на крпе обешене рад сушења.

Ипак кренусмо и, пошто пожелесмо један другом срећан пут, Арханђел ми понуди једну цигарету дувана, што ме јако изненади, јер дуван беше сасвим наш земаљски. Арханђел примети моје изненађење, па се наже поверљиво уз моје уво и рече:

— Ја, знате, слазим често на земљу па... тамо набављам; јер онај наш горе, монополски, не ваља ништа.

— Монополски?! — запрепастих се ја. — А зар има код вас на небу монопола?

— Дабоме да га има! — додаде Арханђел врло тужно. — Пре га није било, али дође на небо душа некаквог бившег министра финасија и, разуме се, упуте је у пакао. Па, та душа, да би се извукла отуд из пакла, поднесе светом Петру пројекат закона о монополу дувана.

— Тако? — учиних ја, и то ме толико сневесели да сам се готово хтео вратити кући својој, али ми Арханђел објасни да је то немогућно.

Настависмо пут, и да би прекратили време, ја замолих Арханђела да ми макар у најопштијим цртама каже погдешто о небу и о приликама на небу. Арханђел Михаило, иначе врло разговоран светац, поче да ми прича о многом којечему. Причао ми је како тамо, на небу, има прилично друштва. Нарочито чине један клуб и радо су заједно:

апостол Онисим, мученик Памфило, Григорије двојеслов, Алексије човек божји, мученик Терентије, Јован многострадни, мученици Акакије, Евлампије, Гурије и Талалеј, чудотворац Тихон и преподобни Патапије и препоручио ми је да се са овима упознам.

— Да, рекох, али ја нити сам чудотворац, нити мученик, нити преподобни, нити пак двојеслов, Хоће ли ме примити у друштво?

— Јесте ли бар многострадни?

— Ах, јесам! — одговорих, помишљајући на то да су ме доле на земљи четири пута истеривали из службе.

Причао ми је затим и о женскињу на небу и поменуо ми нарочито мученице Пелагију, Гликерију, Акилину и Февронију, а узгред казао и две три ружне речи о мученици Татијани и преподобном Герасиму. Тим поводом поведе се разговор и о мојој жени, јер тај ми је разговор дао управо згодна повода да пребацим Арханђелу, зашто ми је тако младом као капљи извадио душу, јер, ако му мене није било жао, како се не сажали бар на младост моје жене. Поводом младости моје жене, прећемо опет на разговор о удовицама, о којима сам ја, још док сам био на земљи, врло радо разговарао. Том приликом сам испричао Архангелу Михаилу и ону причу о Јуци капетаници, која је носила црнину а увече, разуме се, спавала у белим ноћним хаљинама. Она се тад жалила ђакону

Илији овако: „Боже мој, како је то смешно удешено; преко дана носим црнину у жалости за мужем, а ноћу спавам у белом, као да ја мужа само дању жалим; међутим, ја бих радије при спавању носила црнину!" Архангел Михаило се слатко насмеја овој причи, пљесну ме по рамену и рече: „Е, чим стигнемо на небо, ово ћеш причати Глигорију двојеслову."

Тако разговарајући о свему и свачему, уђосмо најзад у гушће облаке, јер смо већ били близу неба, онако исто, као кад се путујући стигне близу какве наше окружне вароши што се уђе у гушће блато.

Коњ у нашим двоколицама похита мало брже, јер осети да је близу куће. Још мало, па се указа велика једна капија сасвим тако израђена и окићена, као да је поручена у најбољој посластичарској радњи. На капији пише великим, руменим словима: „Антре". Причао ми је Св. Архангел Михаило, да је некада тај наслов био еврејски исписан, после грчки, па латински, и сад већ, од почетка овога века, француски. Архангел Михаило ми повери и своје мишљење да ће, по свој прилици, ускоро тај наслов бити енглески исписан.

— Шта ћете, рече, времена се мењају.

— Да, па и фирме с њима, рекох тек да допуним ову латинску пословицу.

Уђосмо у капију, и Архангел заустави коња, који се грешник силно искашља. Ја сиђох полако

с кола, а некакве суве, дугачке руке, дочепаше ме и увукоше у један собичак. Архангел ми објасни да је то чудотворац Тихон, који врши дужност ђумругџије на капији небесној.

То ме, уосталом, није ни мало изненадило, јер и код нас на земљи ђумругџије су обично чудотворци.

Чудотворац ме привуче к себи, па ми омириса душу. Ја погледах питајућим погледом Архангела, а он додаде смешећи се:

— Хоће да осети, да ли си читао Пелагића и друге божје опозиционаре.

— Нисам — рекох.

— Онда улази! — рече чудотворац Тихон, а мени нешто спаде с душе и олакша, као оно кад се наши враћају из Земуна, па срећно прођу кроз београдску царинарницу.

ТРЕЋА ГЛАВА

Чекаоница је Св. Петра као и свака земаљска чекаоница. По разноликости лица, која седе тамо, личи на чекаоницу министарства унутрашњих дела и то, на чекаоницу тога министарства онога дана, кад падне стара и дође нова влада.

Кад сам у ту чекаоницу ушао и погледао у наоколо, а мени се нешто учини као да сам дошао, Боже ме прости, да тражим класу, а не да израдим себи приступ у рај. Шаренило је тим занимљивије у овој чекаоници, што ту има и свих вера и свих

народности, само што сви говоре једним језиком. На небу се говори француски, и ако се Енглези старају свим силама, кад њихов језик није могао да постане светски, да бар постане небески језик.

И кога ти ту нема у чекаоници.

Ту нека стара генералица, која сва мирише на тамњан и босиљак, али којој је младост извесно мирисала на све светске парфиме и шампањску арому. Она носи собом писмено уверење свога архибискупа да је редовно посећивала цркву; да је прилагала за веру; да је прилагала сиротињи, али је извесно заборавила код куће уверење свога мужа, по којем је у младости и сувише љубила свога ближњег.

Ту један сараф који једнако шапће нешто и кад скупи прсте да се крсти, једнако му палац мрда, као да броји новац, те не уме никако да се прекрсти. Он је пошао на небо са овим рачуном: две владике биле су му дужне извесне суме са дванаест на сто, па су умрле, а дуг нису платиле. Тражиће им само главно, а интерес ће им опростити под условом да му израде улазак у рај.

Ту један поп који ми однекуд долази познат; знам чак да има и леп глас, али би се опкладио да се нисмо у цркви познали. Па онда, ту је и госпођица С. глумица, која мисли да тражи рај на основу тога што је на позорници увек играла улоге побожних и добрих мајки или дојкиња; разуме се, она ће брижљиво прикрити, да је и ван позорнице који

пут играла те улоге. Па ту онда неки великодостојници, владике, фратри, хоће; старе побожне госпе и младе женице, које би, кад би им се ставило да бирају између раја и пакла, изабрале — да се врате на земљу. И ту још пуно других лица, да не можеш места добити. А све се то гура, мува, провлачи и потискује, јер све нестрпљиво очекује да буде примљено код Св. Петра те да уђе у рај.

Прогурам се некако кроз сав тај свет те дођем у први ред, до канцелариских врата Св. Петра. На вратима стоји крупним словима написано: „Свети Петар прима понедељником, средом и петком од 10 до 12 пре подне, рачунајући сате по средњеевропском времену."

И ако је данас уторник, те нећу бити примљен, помислих у себи, да се бар користим, те да се мало боље познам и спријатељим с момком који стоји пред канцеларијским вратима, јер и ако је и то душа, ипак је извесно безобразна и надута душа, као што су и земаљски момци по министарствима. И одиста, пошто сам га три пута запитао, смилова се на четврто питање па ми одговори и то питањем:

— Шта ћеш код Св. Петра?

— Молим — одговорих ја земаљском учтивошћу — хоћу да молим да уђем у рај.

— Не можемо те пустити — одговори набусито безобразна одајијска душица — то се не улази у рај тек тако, макар ко!...

— Молим, ако је до тога, ја имам и препоруке, а знам на памет и беседу која ми је над гробом изговорена и у којој има пуно лепих речи за мене...

Момак пљесну језиком о непце, а ману руком, као да би хтео рећи: „Остави, ништа ти не вреди то!" а кад га понова запитах за савет шта да чиним, он пружи руком на једна канцеларијска врата па вели:

— Иди ти, братац мој, тамо у архиву, па види јеси ли у списку оних који су упућени у рај, а све ти друго не помаже.

Одох у канцеларију где нађох једног проседог човека, односно душу, са дугим рашчешљаним брковима и црвеним носем. Чим уђох осетих да из те душе заудара неки и сувише земаљски мирис, који нити личи на тамњан нити на босиљак.

Не рекох му ни добар дан — а он се издра:

— Твоје име!

Рекох му име, а он опљува прсте па стаде превртати листове једног грдно великог протокола, шапћући: „а, а, а.. б, б, б.." и т. д. Кад би случајно преврнуо два три листа у један мах, опсовао би онако успут оца или матер, али неким благим, небеским гласом, као што само рајска душа може опсовати, тако да ти је чисто мило да га слушаш. Претурајући протокол, одједном диже главу и рече одлучно:

— Тебе нема у овом списку рајских лица; да

видимо ову другу књигу, да ниси нешто у списку за пакао.

— Таман — помислих ја у себи — само ми још то треба!

Стаде опет пљување прстију, превртање листова и оно милозвучно псовање, налик на песму херувимску. Ја сам стајао као на иглама и нетремице гледао протоколисти у очи, док он тек склопи књигу па сасвим равнодушно додаде:

— Ниси ни овде!

Мени нешто лакну.

— Него... шта ћемо сад? — запита се, више за себе душа архиварска.

— Знате шта? — усудих се ја да предложим — прегледајте изнова ону прву књигу.

— Није него још нешто, одговори душа, прегледао сам добро, нема те нигде.

— Па молим вас — усудих се ја опет — одакле сте набавили ви податке за те спискове?

— За Србију узели смо из окружних команда, пореских одељења и протокола рођених.

— Тако ми кажите! — пљеснух се ја по челу — онда није никакво чудо што ме нема у списку.

— Како?

— Ја спадам у оне срећне грађане моје државе, којима су приликом рата изгореле књиге рођених; који има течу кмета те га никако и нема у списковима окружних команда и коме се никако, услед честих премештаја, не може да ухвати крај те да

би му се наплатила пореза. О, и сад сам ја дужан за порез.

— Хм! — учини архиварска душа и замисли се дубоко.

— Па шта мислите сад са мном? Како би било да се вратим?

— То не може, него ти се имаш сматрати као прекобројни.

— Прекобројни? — упитах ја, — па добро, куд иду прекобројни: у рај или пакао?

— То не знам, мораш се јавити самом Светом Петру, па где ти он одреди.

Одох из архиве, и сутрадан, била је среда, дакле дан примања, ја се некако прогурам и најзад прими ме Св. Петар.

Како сам измолио Св. Петра да ме пусти у рај, нећу да причам. То ће остати тајна, ма да се „заклела земља рају да се сваке тајне знају." Оно што је главно то је, да ме је свети Петар примио у рај.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

И тако ево ме у рају, где неће достићи ни г. окружни начелник, ни казначеј, ни Мита столар.

Не треба да вам кажем да сам се у рају одмах осећао као у својој кући. Некако код нас доле у Србији човек се у државној служби већ навикне на готованство, па то ти је и овде. Изгледало ми је, Боже ме прости, као да сам премештен у какав

врло леп срез, јер има, бога ми, код нас доле срезова кроз које тече мед и млеко, само што не уме свако да га куса.

У почетку сам са сваким кога сам срео правио познанства, а разуме се по себи да нисам срео у рају многе и многе, за које смо доле на земљи држали да су несумњиво у рају. Доцније сам већ изабрао себи, оне са којима сам се највише дружио. То су били: Алексије човек Божји, мученици Талалеј и Гурије и апостол Онисим. Од женских био сам најбоље познат са мученицом Февронијом.

Све ми је било ново и занимљиво, а проводио сам време врло пријатно. По који пут ухватимо се ја, Алексије човек Божји и мученик Гурије, па шетај овамо онамо, и оговарај по мало небо и апостоле. Мученик Гурије нарочито је био пакосан; Алексије на против врло тих и скроман. Тако на пример мученик Гурије увек се љутио што и женске улазе у ред мученица.

— Женске не могу бити мученице; оне могу бити само мучитељке! — рећи ће Гурије, као да је грешник био ожењен, па се окреће мени: — Шта мислиш ти?

— Што се мене тиче — велим ја, а мислим се нешто на моју жену — ја мислим да жене могу бити мученице, а могу и мучитељке, то зависи од тога јесу ли лепе или ружне.

Алексије, онако тих и скроман, насмеја се на ове речи богословски значајно.

Као што рекох, у почетку је то све лепо и пријатно ишло и лепо смо се забављали, али после тога поче да ми бива дуго време, па да би га прекратио, ја узех да правим по мало сплетке. А, кад ми и то досади, а мени паде на памет забава, којом смо се ми полицијски чиновници најрадије у Србији забављали и којом се особито лепо прекраћује време.

Да бих могао на тај начин да прекраћујем себи време, требало ми је имати присталица. Тога ради поверим се најпре Јовану многостраднom. Шетамо ми једном крај реке, којом тече шљивовица крај које расту дивни краставчићи. Кад год сам овуда пред вече шетао, ја сам носио по мало соли у шаци, те сам врло лепо проводио. Дакле, шетамо ја и Јован многострадални и говоримо о овом и оном, па ћу ја тек рећи:

— Ама ја не разумем зашто ми морамо да трпимо да нам увек буде председник рајске општине Свети Петар; мени се чини да би преподобни Патапије био бољи за то место.

Многострадни ме најпре погледа зачуђено, па онда узе махати главом.

— Зар није тако — наставих ја — не говорим ја то пристрасно; мени преподобни Патапије ни је ни шурак, а није ни теча, питај га па ће ти и он сам казати да ми није ништа род.

— Па знам то!

— Е, па, зашто не би ми једном видели како би и други управљао рајем. Ја поштујем Св. Петра као свеца, али опет, да видимо како би други управљао.

— Да видиш, поче многострадни после дужег размишљања, — та ти није рђава.

Па ти ми тако развијемо о томе разговор и сваки дан смо о томе разговарали, а полако-полако увлачили смо и друге у наше коло. Тако смо поверили ствар најпре апостолу Онисиму, па и другима. А кад се ствар већ рашчула, ми нисмо имали где натраг, већ отпочнемо енергично да радимо.

Хој, па да сте видели однекуд Алексија човека Божјег, што се тај показао добар агитатор, што се тај разлетео; па онда мученик Евлампије; па онда мученица Февронија (и она је пристала уз нас) која противницима није толико агитацијом досадила колико оговарањем.

А с друге опет стране чудотворац Тихон и Григорије двојеслов. У осталом чудотворац Тихон као чиновник и није имао где, он је радио по наредби озго, али Глигорије двојеслов, тај нам је највише досадио. Тај је тако извртао ствари и интригирао: једно мени каже, друго апостолу Онисиму, а треће трећем. Уосталом, он се ваљада зато и звао двојеслов.

Кад смо видели да је наша мисао већ толико сазрела, а да би цела ствар добила што живљи обрт, зберемо се и договоримо да покренемо и

лист. Дамо му име „Рајски дневник", а за уредника изаберемо једног из реда мученика, Акакија, с обзиром на то, што су и на земљи редактори из редова мученика. Јаој мајко, што смо накитили први број. Уводни чланак написао сам ја, под насловом: „Каквих ти нас све нема!", па онда рајске вести, па различности, па анегдоте и одговоре уредништва. Ах, то је вредно било читати. Можете мислити какав је већ био тај први број, кад га је полиција одмах забранила и истог дана изишао закон о слободној штампи, који је имао свега два члана:

Чл. 1. Штампа је у рају потпуно слободна.

Чл. 2. Нико у рају нема права да издаје новине.

Кад су нам на тај начин поткратили крила, ми ти организујемо и употребимо ону силу, коју многи на земљи не умеју да употребе. Наиме, место новина употребимо жене т. ј. све рајске мученице и многе ствари, које би у новинама биле можда блажије речене, на овај су начин биле врло оштро исказане.

Тако смо ми енергично наставили рад.

ГЛАВА ПЕТА

И најзад направи се таква некаква небесна конфузија и збрка, каква се само у вишим регијонима може створити. Јер ми, бога ми, одовуд те одонуд, догурасмо толико ствар, да се морао збор сазвати.

А кад дође тај дан, да вам је било, ви смртни, однекуд да гледате.

Војске, читаве војске су се ту сукобиле. Уз нас пристадоше четрдесет младенаца, па онда и дружина од седамдесет апостола и преко тога седморо деце ефеске; па онда мученик Парамон и његових 370 мученика. Ми смо, са оволико присталица мислили да смо обезебдили већину, јест, ал' чудотворац Тихон узме ти лепо календар, па поче све месеце и датуме дозивати претећи свакоме да ће „у интересу државне службе" бити из календара избачен, ако не гласа уз владу. У почетку нас то и није тако заплашило, али кад наиђе 28 децембар, а оно тог дана 20.000 мученика никомидијских, на које смо ми и заборавили, па после 29 децембра, а тог дана 14.000 мученика, али ти нам не сметају јер немају права присуствовати збору, пошто су све невина деца, малолетници.

Е, сад можете мислити какву сам ватру бацио. Направи се један лом и гужва, ни оно небо ни дај Боже. Настаде дрека, писка и цика и већ дође до тога да се душе ухвате за гуше, и Бог би га свети знао шта би ту све било, да се не деси нешто, чему се нико није надао.

Просу се по небу нека изванредна светлост, затрубише трубе арханђела, херувими умилно запеваше: „Осана!" а озго се из светлости зачу неки свети глас, глас коме се не одољева, глас коме се покорава.

— Децо, децо моја, зар вам је и небо тесно?

Ми оборили главе од страха и гледамо у земљу (т. ј. не можемо гледати у земљу, већ преда се), а нико ништа не одговара.

— Измирите се! — загрме онај свети глас, глас коме се не одолева.

Ми ћутимо као неми и не мичемо.

Тада ће тај глас:

— Има ли међу вама кога из Србије?

Сви показаше прстом на мене.

— Шта је он тамо био?

— Полицијски писар — одговорих ја дршћући.

— Избаците га из раја, да би могли мирно живети, како небу и рајским душама и приличи.

Не знам у појединостима да опишем ко ме је у ствари шчепао за рамена, ко је отворио рајска врата и ко ми је спустио на леђа две мускулозне песнице, које ни мало не доликују рају.

Једно знам само, да се рајске душе затим измирише између себе и ижљубише се, а ја — избачен из раја, у интересу рајског мира, од тада једнако летим кроз небесно пространство. Где сам премештен не знам ни сам и, што ми се на овом путу не допада, то је, што никако не могу да ухватим, колико сам већ километара прешао, да бих после могао поднети рачун за путни трошак.

Шећерна болест

Као што су то и лекари утврдили, газда Мита Здравковић болује од шећерне болести. Чаршија, разуме се, онако у четири ока, вели да је газда Мита ту болест добио одмах некако после овог великог рата, када је оно била грдна оскудица шећера. Тада је он купио неких пет вагона шећера у Трсту, од којих један вагон није прешао границу, а остала четири догурала до винковачке станице па се одатле разишла широм наше простране Отаџбине. Један се вратио на талијанску границу, други отишао на румунску границу, трећи отишао у неку спорну зону, а четврти отпутовао у наше лепо приморје. Осам пуних месеца није газда Мита силазио са воза, већ се кретао с границе на границу и са станице на станицу док није пронашао своје вагоне и скупио их у Београд. Дотле је, разуме се, цена шећеру толико пала да је газда Мита изгубио на њему у округлој цифри 378, 451 динара и 33 паре динарске. И отад, вели чаршија, болује од шећерне болести.

Али, докле му се чаршија смеје болести, дотле му његова супруга, госпођа Ната, просто завиди.

— Којешта — вели му она — откуд то има смисла да ти болујеш од шећерне болести! То није болест за тебе.

— Па није, дабоме! — вели газда Мита.

— Друго — наставља она — да си нека дама. То личи само некој великој дами да у друштву каже: „Ја знате болујем од шећерне болести!" — јер је то једна фина болест, а за тебе је сврaб, подагра, дебело црево и тако нека болест, а не шећерна.

— Па зато ја и велим да зовемо доктора да се отарасим ове болести кад већ није за мене.

Најпосле сложише се да зовну лекара и, кад овај дође, поче да испитује газда Миту:

— Имате ли велику жеђ?

— Имам! — вели газда Мита — Ноћу испијем читав бокал воде.

— А глад?

— Имам, једнако ми се једе.

— Е, то је!

— Шта? — пита радознало госпођа Ната.

— То, шећерна болест!?

— Ама, зар одистински?! — чуди се госпа Ната, па се забринуто обраћа лекару. — Па добро, кажите нам, господине докторе, како би се човек могао спасти од те болести?

— Па — вели доктор — треба да се иде у Карлсбад.

У срцу госпа Натином напе се још јаче завист.

— И јесте мустра за Карлсбад! — мислила је у себи. — Да је казао доктор у Матаруге, па хајде де, али у Карлсбад, где иде само фини свет, то је баш којешта. Нити је болест за њега, нити је бања за њега.

И чим оде доктор из куће, она се окрете газда Мити:

— Ето, банбадава бацисмо паре за визиту.

— Зашто бадава? — чуди се газда Мита.

— Па зар не видиш да овај доктор не зна ништа. Откуд је за тебе Карлсбад. Ако прија Савка не зна шта су бање, не знам ко зна. Све светске бање зна у прсте. Па она каже да је Карлсбад за нероткиње, а ти ниси нероткиња.

— Нисам! — додаје газда Мита сасвим убеђено.

— Него да зовемо ми ког другог, паметнијег доктора.

И позваше другога, али и тај пита газда Миту има ли жеђ, има ли глад, па кад је још и неке друге ствари испитао и он рече да треба у Карлсбад ићи.

— Па — вели госпа Ната, пошто је лекар отишао — кад већ мора бити, а оно да идемо у Карлсбад.

— Не можемо! — вели газда Мита одлучно.

— Зашто?

— Скупо, а ти знаш добро како сам ја утањио.

Али и поред те напомене газда Митине, го-

спа Ната је већ сутрадан направила четири визите и свуда је разговор отпочела фразом: „А ја и Мита, ако Бог да, мислимо ове године у Карлсбад".

Разуме се да је Газда Мита сутрадан распитивао о цени пута и ценама у Карлсбаду, и кад је претворио најпре круне у динаре па онда динаре у круне, изашло му је, да му је потребно најмање пет хиљада динара од особе за одлазак и једномесечно бављење у Карлсбаду.

Кад су се увече, вративши се свако са свога посла, састали супрузи, газда Мита и госпа Ната, настао је врло жив разговор о Карлсбаду. Госпа Ната је била за то да се иде пошто пото, газда Мита је био противан.

— Три године ја рамљем због оног шећера из Трста, па нек рамљем годину дана и због овог. Не могу, па то ти је, не могу да бацим пет хиљада динара.

— Зашто пет — пита госпа Ната — нас смо двоје.

— Како? — зграну се газда Мита. — Зар и ти мислиш да идеш?

— А како би те самог пустила? Прво болестан си, а друго не знаш језика! Јер ваља знати да је госпа Ната имала три године служавку Ефику, немицу из Свирчева, која истина врло лепо говори српски, али од које је ипак научила десет петнаест немачких речи из Свирчева, а тако исто ваља знати

да је госпа Натину сестру од тетке узео капелник војне музике Драгомир Мирковић, који се раније звао Јарослав Швехла, и од којега је госпа Ната научила поздрав „Мауцта". На основу тога, госпа Ната је веровала да зна немачки и чешки, а та два језика су управо и потребни за Карлсбад.

Могао се дакле газда Мита бранити колико је хтео да сведе трошкове на једну особу, сви су разлози били на страни госпа Натиној и — једног дана кренуше заједно у Карлсбад, газда Мита да се лечи од шећерне болести, а госпођа Ната да га негује и тумачи.

Чим је воз прешао савску ћуприју, госпођа Ната је већ почела да осећа жеђ.

— Не знам шта ми је, ал' непрестано гладним.

После мало, кад су прешли станицу у Инђији, она је почела сваки час да осећа глад.

— Не знам шта ми је, ал' непрестано гладним.

Кад је воз прошао већ и Загреб, госпа Ната је још нешто приметила.

— Чудновато, ова бубуљица на врату како ми мало закрвавила, ево већ од јуче неће да засуши.

И што се даље ишло, госпођа Ната је све више и више говорила о тим знацима које је приметила код себе, а који су се за чудо подударали са свима оним симптомима о којима су, при прегледу,

лекари испитивали газда Миту. Кад су већ прешли чешку границу, госпођа Ната отворено изјави:

— Слушај, Мито, ништа друго него ја болујем од шећерне болести.

— Али откуд сад то опет?

— Шта знаш, можда је та болест прилепљива и видиш сад теби прошла, а ја је добила.

— Ама како мени прошла?

— Па тако. Није ти ни ђавола; задриго си као бик, а овамо се правиш болестан.

Газда Мита у чуду слеже раменима и уздахну тешко.

То је било у возу, а кад су стигли у Карлсбад, то је већ била свршена ствар: газда Мити није било под богом ништа већ је пошао да негује жену, и његова жена, госпођа Ната, боловала је од шећерне болести.

Једина нада газда Мити био је лекар који ће утврдити право стање ствари и, разуме се, одмах сутрадан по доласку отишли су лекару кога је госпа Ната поздравила са „Мауцта" што је научила од свога зета капелника војне музике.

Кад су сели на фотеље, лекар их је упитао: ко је болестан? Газда Мита је зинуо да каже право стање ствари, али га је, разуме се, претекла госпа Ната, узвикнувши врло гласно: „Их!" што је научила од Ефике из Свирчева. И чим је једном добила реч, госпођа Ната је није напуштала олако. Причала је доктору чуда о себи, казивала му је како пије

ноћу по неколико бокала воде, како сваки час гладни, како свака и најобичнија раница неће олако да јој зарасте и уопште казивала је све што је чула од лекара приликом прегледа њенога мужа.

Газда Мита је два три пута покушавао да је заустави, да дође и он до речи, али би га она увек пресекла:

— Ћути, бога ти, кад не знаш језика! — и ако је и она говорила чистим београдским језиком и по кад убацила „ја" или „најн" из речника Ефике из Свирчева.

Свршило се најзад тиме да је лекар госпа Нати прописао дијету и меру воде, а газда Мити обратио пажњу да је негује.

Сва срећна, госпа Ната је још истога дана написала четрнаест поштанских карата својим познаницима у Београду, које гласе:

„Овде је у Карлсбаду врло лепо, пуно барона и бароница из разних крајева света, сви болују од шећерне болести. Да ми није знања језика било би ми врло тешко, али овако доста добро пролазим. Данас нас је прегледао један најчувенији светски лекар и нашао је да ја болујем од шећерне болести. Мој муж, хвала Богу, здрав као тресак".

Самоубица

Газда Јордан Микић тежио је на кантару деведесет и четири киле и тако је још увек слатко јео, као да му је било стало до тога да намири сто кила живе мере. Врат му је позади изгледао као бутина у добро урањене удовице, а с преда као торба с мустрама трговачког агента. Његов труп, издалека, изгледао је као локомотива, а под тим трупом био је толико широк да би се увек нажуљио кад би седео на једној столици, јер би му већи део тела био ван столице.

Газда Јордан је о своме стомаку увек говорио са извесним поштовањем, убеђујући свакога да је то најбоље уређена државна администрација. Имао је обичај тврдити да одсеци у тој администрацији, на пример, онај за увоз, па за прераду сировине и најзад онај одсек за извоз, функционишу као сат. Ал' мора се признати, да се он о тој својој администрацији озбиљно и бринуо. Волео је да му се свако јело укусно и лепо справи, да се не пресоли, да се не пређути. И ако је увек за време јела имао

логорски апетит, не може се рећи да је ждрао, на против, увек је слагао залогаје као што се акта у добро уређеној архиви слажу; свака нумера на своје место, сваки предмет на надлежност.

И мора се признати да је газда Јордану сваки такав залогај пријао, јер је увек био расположен и добре воље. Бивало је до душе по гдекад да је дошао и забринут кући и то нерасположење одмах пренео на целу породицу, али би му тада његова супруга, госпођа Босиљка, скувала шљиве те би се расположење одмах у кући повратило.

Али једнога дана, газда Јордан Микић дође необично нерасположен кући. Ћути и попреко гледа и жену и децу, две девојчице, које је увек досад пољупцем поздрављао при доласку, и на сва њихова питања не одговара. На чело му се навукле боре и облио га зној, очи му уморно клонуле а руке омлитавиле. Жена му по навици кува шљиве и он их једе, али не мења расположење.

Целога је дана тако трајало, а увече то се нерасположење још и погоршало. Не само што није ни с ким проговорио, већ није трпео ни да се шапатом говори крај њега. Све га је нервирало, све дражило, није хтео ни да вечера, а кад му је жена опет понудила куване шљиве, тресну је тањир о земљу.

Преко ноћи је врло рђаво спавао, претурао се једнако у кревету и често би хукао или уздахнуо. Ујутру се пробудио неиспаван, са главобољом и још нервознији него синоћ. Наљутио се при умивању

на сапун што му је хтео да исклизне из руке и бацио га на улицу кроз отворен прозор; ударио је ногом ни крива ни дужна пса који се умиљавао око њега. Ни добар дан није рекао ни жени ни деци, већ набио шешир на главу и отишао од куће.

Госпођа Босиљка сад се већ озбиљно забринула: ово код газда Јордана више било оно обично нерасположење, које се куваним шљивалма растерује, ово мора да је нешто друго, нешто много озбиљније и теже. Крије сирота своју бригу пред децом па одлази у свога девера, некога газда Јање Зисића који је добро са побратим-Јорданом, те да га упита зна ли он што због чега се газда Јордан тако на једанпут изменио.

Газда Јања се замисли, повуче на дугачку муштиклу, два три дима, па ће рећи:

— Ја не знам шта би могло бити, мањ ако није због кожа. Изгубио је ових дана на кожама позамашну суму новаца.

— Ама, па и други пут је изгубио, па ништа!... вели госпођа Босиљка.

— Е, знаш како је — домишља се девер — трговина је то, коцка је... данас изгубиш па ништа ,сутра изгубиш па си пропао... А шта знаш, можда и није то, можда је и нешто друго. Распитаћу се ја, снахо, по чаршији те да чујем.

А ваља знати да је газда Јордан Микић трговао са кожама, шљивама и уопште таквим артиклима

који често мењају цену, те не би немогуће било да претрпи гдекад и какав замашан губитак.

— То ће бити! — мири се сирота жена и моли свог девера да се ипак распита, да нема још чега.

На подне газда Јордан долази опет туробан као што је јутрос отишао, нити здрави нит поздравља кога. Сви у кући као убијени. За ручком госпођа Босиљка као почиње из далека разговор, али он и не одговара а само хукне. Па онда и не једе: прекинуло му се нешто па само мрљави, а и не једе честито. Госпа Босиљка опет покушава да наврати разговор на трговину, те ако би могла том приликом да каже реч две о томе, како не треба клонути пред невољом у животу, али не сме ни да зине, јер чим дигне главу, а газда Јордан је погледа попреко те јој реч застаје у грлу. Па ипак, на крају ручка, кад одоше деца од стола, она га благо ослови:

— Шта је теби, Јордане?

Он је погледа попреко, диже се са стола и полазећи само што добаци:

— Живот ми је додијао, ето шта ми је!

Сирота госпођа Босиљка претрну и оде у другу собу те влажних очију ижљуби децу.

После подне, кад је газда Јордан отишао у дућан, дотрча госпа Мага удовица, сестра госпође Босиљке, а свастика газда Јорданова.

— Шта му је, ономе твоме? — вели госпа Мага сестри.

— Коме?

— Па твоме Јордану. Прођох крај њега и назвах му добар дан и нашалих се нешто с њим, као што је ред да се свастика пошали са зетом, а он ме опсова... срамота ме и да ти кажем шта ми опсова.

— Не знам, сестро, да ти кажем шта му је — хукће госпа Босиљка — ал' нека велика невоља мора да је. Други човек па то ти је; данас већ трећи дан како се промењо, ни онај човек ни дај Боже. Право да ти кажем, страх ме је...

— Какав страх, буди бог с нама?

— Њега мора да је нека велика невоља притисла, а не казује, нити једе, нити спава, нити говори с ким, већ само хукће.

— Па што га не питаш?

— Питала сам га, ето данас сам га питала.

— Па шта вели?

— Вели, додијао му живот!

— Ју! — пљесну се госпа Мага — а што по Богу?

— Изгубио је, изгубио на трговини, ништа друго.

И сад две сестре узеше брижно и озбиљно да разговарају шта ће и како ће, да отклоне несрећу.

— Имаш ли оружја у кући? — пита госпа Мага.

— Има, његов револвер, ено га на зиду.

Одоше у собу где је висио револвер и госпа Босиљка сумњиво заврте главом, вели:

— Све ми се чини да је друкче висио... јесте, друкче је висио, цев је на ону страну била окренута... — и жена пребледе гледајући са стрепњом сестри у очи.

Госпа Мага заврте главом у недостатку речи којом би утешила сестру.

— Да скинемо револвер? — пита је госпа Босиљка.

— Не смем ни да га се такнем! — рећи ће госпа Босиљка.

— Ја ћу то! — вели госпа Мага, јер ваља знати да је она била удовица једног среског писара, па се у тој служби научила руковању оружјем.

Кад испразнише револвер, отворише и орманче, у коме је газда Јордан држао своје хартије те нађоше тамо у хартијици некакав прашак, који им такође изазва сумњу, те и то сакрише. Кад су тај посао свршиле, изађоше у двориште две брижне сестре, седоше на клупу под једно дрво и наставише даље да разговарају како да спрече самоубиство. Јер, сад је већ јасно било да газда Јордан мисли на самоубиство: већ два дана ни с ким ни речи не говори, изгубио је на кожама, рекао је отворено да му је живот додијао и померио је револвер са свога обичног места.

— И мени оно ружно што је казао! — додаје свастика као један аргуменат више да је одиста газда Јордан решен на самоубиство.

У томе већ стиже и газда Јања Зисић, такође озбиљна и забринута лица. Сколише га жене и он им исприча да се распитивао. Питао је и самога газда Јордана, али му он, вели, неће ништа да каже, а чуо је одиста у чаршији, да је изгубио на кожама позамашну суму.

— Него има још нешто што сам чуо, па ако ту не лежи зец. А то му дође и као нека тајна! — додаде Јања.

— Ју? — проширише се зенице у жена. — А шта ће то бити?

— Јуче после подне, оде кочијаш Јеврем у окружну варош — поче газда Јања шапатом да казује своју тајну, а жене се прибрале уз њега те да не испусте ни једну реч. — Па Јордан заустави кола и даде Јеврему неку цедуљицу и паре. И то није ништа. Сви ми из чаршије, кад пође какав кочијаш у окружну варош, дајемо му по какво писмо или аманет. Знаш како је, ово је мало, среско место, па кад нам у дућану нестане какав артикал, а ми брже боље отуд набавимо ово и оно. Дакле, то не би било ништа. Али одјутрос Јордан, то је већ свима пало у очи, једнако распитује да ли се вратио Јеврем. Па кад спази на друму његова кола, он не мога, као човек да их сачека, већ им пође у сусрет. Јеврем заустави кола и извади из торбе не-

ки аманет, нешто завијено у хартију, изгледа као граната, ако није флаша.

— Ију! — пљеснуше се жене шакама. — Шта ли ће то бити?

— Не знам! — вели газда Јања — ал' мора да је нешто важно, нешто што је чекао и, овај...

Газда Јања и не довршн реченицу, а госпа Босиљка сва бледа шану:

— Ево га иде кући и, црној мени, у невреме иде. Никад у ово доба није долазио.

— Да се ја сакријем гдегод — вели газда Јања — да му знаш не падне што у очи!

— И ја да се сакријем — вели госпа Мага — да ми опет не опсује штогод.

Тако се газда Јања и госпа Мага склонише у кујну, док Јордан не прође; а остаде само госпа Босиљка. Јордан уђе кроз капију, па је и не погледа, већ право у своју собу, а она сирота хајд у кујну те реци онима, да је дошао.

— И оно донео!

— Које? — пита госпа Мага.

— Оно у хартији, као граната.

— Кажем ја! — вели газда Јања, задовољан што ствар коју је он открио добија важност.

— Па шта ћемо сад? — пита забринута госпођа Босиљка и узеше сви троје да се на широко и на дугачко разговарају и саветују. Госпа Мага је била одлучно за то да се ствар пријави полицији;

газда Јања је готово и сам нагињао томе, али је госпа Босиљка била противна.

— Слушај, снахо, — вели јој девер — отиди ти тамо у кућу (јер кујна, шупа, нужник, и остале споредне просторије биле су ван куће, у дворишту). — Отиди, рекох, па наслони мало уво на врата од собе, ако можеш да чујеш шта ради он тамо.

Госпа Босиљка оде све на прсте, а газда Јања и госпа Мага договоре се да она ипак оде до среског начелника и да му ствар јави. Пошао би он, али она као среска удовица уме боље да се нађе код власти.

— Ако пита Босиљка где сам ја, а ти, газда Јањо, реци: отишла да купи лимун, нека се нађе у кући, не дај Боже несреће!

И кад се врати Босиљка отуд, газда Јања јој рече да је госпа Мага отишла по лимун, а она њему рече шта је све чула.

— Шета по соби, од једног краја собе до другог, шета као бесан.

— Хм! — учини газда Јања забринуто.

Ћуташе, ћуташе, па ће тек газда Јања:

— А има ли он оружје?

— Има — вели госпа Босиљка — има револвер на зиду, али смо ја и Мага извадиле метке.

— А је л' нема он друге метке?

— Нема!

— Хм! — опет се замисли газда Јања.

— Шта велиш, девере, да зовем децу; ето их у комшилуку, играју несретна, а ништа и не слуте. Па велим да их зовнем те заједно с њима да уђемо у собу, да паднемо на под, да му обгрлимо колена па сузама да га молимо да нам не убија хранитеља!

— Хм! — учини газда Јања, забринуто размишљајући. Њему се у ствари овај предлог није учинио тако рђав, али он опет помисли у себи, боље ће бити ако дође срески начелник, па он као власт уђе у собу и подвикне Јордану: „Шта је то од тебе, газда Јордане, каква су то посла; ја сам те увек досад сматрао и ценио као озбиљна човека!"

Њему се то учини боље, али ево нема још Маге са среским начелником. Да би добио у времену, док не стигне власт, газда Јања рече да хоће и он да оде у кућу да ослушне, па оде и он све на прсте, а госпа Босиљка оста у кујни, наричући у себи тихо и обливајући се сузама.

Након мало времена, врати се газда Јања.

— Још шета, шета као лав у кавезу!

Таман он то изусти, а на кући се отворише нагло врата и газда Јордан сав усплахирен и узбуђен прескочи сва три степена, те преко авлије па право у нужник.

Ови у кујни претрнули да их не види.

— Куда оде? — пита очајно госпа Босиљка.

— У нужник — вели забринуто газда Јања и врти главом.

— Шта ће тамо?

— Шта ће? — пита је газда Јања. — Зар не знаш да се и Јова Сарић убио у нужнику и уопште, сви се фамилијарни људи убијају у нужнику.

Госпа Босиљка цикну и сруши се у несвест. Газда Јања се збуни и ушепртља и поче је поливати хладном водом из неког бакрача, који се ту затекао. Он се одједном осети у ужасно тешком положају: жена овде лежи у несвести, муж се тамо убија, а полиције још нема, те на њему једном једином лежи сва тежина ситуације. Најзад, пошто је сручио цео бакрач воде, те тако рећи окупао госпа Босиљку, отвори ова очи и са ужасном стрепњом прошапута:

— Је ли већ пуцао?

— Није још!

Госпа Босиљка скочи и, чупајући косе, полети тамо где се дешава страшна трагедија. У том наиђе госпа Мага са среским начелником у авлију и овај, видећи госпа Босиљку очајну, притрча јој и задржи је.

— Шта је? — пита је.

— Још није, али сад ће... и хтеде опет да полети, али у том се отуд, из мале дрвене куће, чу један тежак уздах, а госпа Босиљка цикну и опет паде у несвест.

— Свршено је! — додаде госпа Мага и потекоше јој сузе из очију.

— Бог да му душу прости!! — додаде девер Јања Зисић, који се храбро извукао из кујне чим је видео среског начелника.

И док је тужна гомила дизала уцвељену удовицу, врата се на дрвеној кућици на једанпут отворише и на њима се, истина мало ознојена чела, али ведра и насмејана лика, појави Јордан Микић и изненади се кад виде толико друштво.

— Гле, гле, гле, откуд ви, господине начелниче, код мене?

Госпа Босиљка цикну од радости и обисну му се око врата.

— Де, јеси ли луда, шта ти је? — дуса се он. — Него, слушај, Босиљка, изгладнео сам, ова два три дана нисам добро јео, п аједер одмах на посао: хоћу један добар ђувеч, ама онако да укрчка, а опет да плива лој и једну чорбу и тако још нешто... 'Ајде, благо мени, па ево, кад су већ овде, да остану на вечеру и господин начелник и побратим Јања.

Била је то богата и весела вечера: расположена и госпа Босиљка и госпа Мага и деца, а расположен и газда Јордан као што је увек и пре био и једе, као што само један самоубица може јести. Разуме се да су се свему томе расположењу придружили и срески начелник и побратим Јања.

— Нешто да ми кажеш? — рећи ће побратим Јања код пете шесте чаше вина.

— Шта?

— Шта ти је оно било што ти је кочијаш Јеврем донео увијено у хартију, из окружне вароши, оно као граната?

— А! — учини газда Јордан — знам. Нема, знаш, овде па сам га молио да ми купи тамо. То је будимска вода. Испио сам целу флашу после подне.

Од тога доба, у намештеној соби у газда Јордановој кући, која се отвара само о Божићу, Ускрсу и о слави, на орману, крај тегла са слатким од дуња, ружа, лубеница и смокава, стоји увек и по једна флаша будимске воде. Као што богојављенска водица растерује зле духове из куће, тако будимска вода растерује зле мисли на самоубиство, па зато нека се нађе.

Мона Вана

ПРВИ ЧИН

Декорација сасвим обична. Једна улица у Палилулском кварту.

Ониска кућа са три прозора, једна од оних, које се сваких шест месеца издају.

Пера, бивши послужитељ државне болнице, вели:

— То је зато, што се у тој кући појављују духови.

А Настас пиљар опет:

— Јок, није зато, него станари не плаћају кирије. Ето толике године седим ја овде, баш преко пута, прозор гледа у прозор, па не знам да је који станар лепим изашао и да се као човек опростио од газде.

Сад седи у тој кућици господин Паја Јеремић, бивши писар срески.

Господин Паја је један од оних писара, који се, док је у служби, сваки час појављује у „дописима из унутрашњости", а кад је ван службе нико и не зна да је жив.

Био је некад кројачки калфа, те му то још и сад у животу врло много користи. Он сам своје хаљине преправља те часком од полициске униформе направи цивил, а часком опет од цивила униформу.

Кад је напустио кројачки посао, он је најпре отворио школу играња и како се увек хвалио, однеговао је као такав неколико генерација играча. После, кад неко донесе у Београд „полонес", „падекатр" и „бостон", он мораде да напусти и тај посао и оде у практиканте.

После неколико година практикантовања, он стече кондуитлисту у којој је писало да је: марљив, поуздан, „склон струци, у којој је" и „вичан српском језику".

Тако некако господин Паја догура и до именовања, па среза своју прву униформу и, пре но што ће поћи у срез, забрину се да не пође сам. Успео је и да се ожени.

Он тај посао није отезао. Веровао је у то, да је женидба лутрија, а није претендовао на то, да добије баш „главни згодитак", знајући да често уз главни згодитак иде и „премија", већ је био задовољан и са мање.

Чим је ту жељу само изустио, нашле се одмах и проводације, који за њега рекоше, да је „човек од будућности", а за њу, да је „добра кућаница".

И тако се „човек од будућности" и „добра кућаница" видоше једног дана, допадоше се јед-

но другом и сутрадан изађе у свима београдским новинама ова важна вест:

„Верени. Г. Паја Јеремић, новопостављени писар среза тог и тог, верио се са госпођицом Персидом (Персом), сестром од тетке Томе Михајловића, казанџије овд. Честитамо од свег срца вереницима".

А свадба је брзо била, те једног дана „човек од будућности" и казанџијина сестра од тетке одоше у тај и тај срез.

После већ не прође много времена, а госп. Паја са госпа Персом опет дође у Београд и одмах од униформе направи цивил. После опет не прође много времена, а г. Паја наново доби службу у неком другом срезу и опет прекроји од цивила униформу.

И то је тако неколико пута ишло. Сад је опет без службе, опет је у цивилу. Сабљу је увио у један пешкир и ставио у орман, дугмад од униформе скупио у једну кесицу, а капу увио у старе новине, па чека време и своје право.

И он би то време и то право врло стрпљиво чекао, али, као што је господин Паја имао обичај да се изрази, „данас су прилике врло тешке".

Није платио већ четири месеца кирију, па му газда не да оком тренути; а окупили га и неки жиранти, па га окупили извршитељи, те не може главу да подигне. Девет месеци је већ без службе, па се то живи од менице до менице и од цензуре до

цензуре. Ако изиђе човек на улицу, сретне га кредитор, ако изиђе на трг, сретне га кредитор, ако оде у кавану, сретне га кредитор.

Тако данас, тако сутра, а кредитори се све више множе. Већ једном улицом, којом се иде од његове куће, не може више проћи, а мало затим већ и другом улицом не може проћи, а још мало затим па ни трећом улицом не може проћи.

И једнога дана осети се сасвим опсађен од поверилаца и извршитеља, а помоћи, у виду именовања, ни откуда. Није излазио из куће никако, нити је смео главу кроз прозор промолити.

А као што у сваком опсађеном граду бива, тако је било и у оној малој кућици — настала је оскудица.

Кад би се г. Паја могао дочепати вароши и набавио би нешто трошка, ал' овако, и он „човек од будућности" и госпођа Перса „добра домаћица" већ су на сух хлеб спали.

Што ће се и како ће се?

— Не остаје ми ништа — вели г. Паја једног дана госпођи Перси — него да зовем кума. Он нема пара, не може нас помоћи, али је стар човек, може нас саветовати и, што је главно, може у име наше преговарати.

Дозваше кума и саопштише му све своје невоље и јаде и умолише га, да он посредује.

— За дугове не можеш ништа учинити, али кад би добио службу, сви би ми кредитори веро-

вали и даље, па би било лако. А сад је згодна прилика за службу, само што ја не смем из куће да изађем. Данашњи начелник министарства полиције мој је ђак и то што и данас он зна играти валцер и мазур и уопште окретне игре, има само мени да захвали. Па... то кажем, прилика би била добра.

И кум, дабоме, прими се тога посла. Оде и врати се. Вели:

— Био сам. Млад, красан човек г. начелник. Вели, ако ти и не можеш доћи до њега, нек дође кума Перса. И то нек не долази у канцеларију, незгодно је, вели, за једну младу женску, да иде по канцеларијама, него да оде кума Перса његовој кући, па већ за службу је лако.

Тако рече кум па оде, а Паја оста дубоко замишљен. Ко зна, шта је он све мислио; ко зна шта је он све хтео или не хтео, али га усред тога мишљења прекиде госпа Перса одлучном изјавом:

— Ја одох!

— Персо! — узвикну он, не знајући ни сам како би наставио ту реченицу.

— Не може се, бога ми, више овако — одговори Перса — ја одох, умолићу га као човека, па... ваљда ће имати срца.

И она оде, а он остаде и даље опсађен у својој малој кућици у палилулском кварту.

Господин начелник станује у оним лепим кућама одмах испод Позоришта. Држи две лепо намештене собе, од којих је у једној свилено покућство, уметничке слике, у богатим рамовима, широко палмово лишће у порцеланским саксијама и неки источњачки ћилимови по поду.

Господину начелнику се десио одјутрос један мали малер, те није ни ишао у канцеларију. Упао му у кућу некакав човек, који вели да је брат своје сестре. Та његова изјава не би иначе имала никакве везе с г. начелником, али изгледа да је та његова сестра имала некакве везе са г. начелником. Због тога је између њих двојице дошло до некаквог објашњавања, после којега је г. начелник хтео да избаци „брата", али „брат" потегао песницу и ударио г. начелника више левога ока, после чега је брат, разуме се, избачен. Ту ће ствар г. начелник, разуме се, прикрити, и о њој се неће ништа у јавности знати, али зато г. начелник одјутрос није отишао у канцеларију, а због оне модрице више левога ока, везао је хладан пешкир око чела.

Врло му је непријатно било, баш због тога пешкира, кад му момак пријави неку госпу.

То је била она — госпођа Персида. Ушла је погружена као што би свака молитељка ушла, али кад диже главу и мало боље загледа господину Мики у очи, а она цикну весело:

— Ју, па то си ти Мико? Убио те Бог, а што се не казујеш?

— Персо? — учини г. начелник чисто питајући се.

Тад седоше на свилено канабе, над којим је палма раширила своје лишће.

— А ја мислим начелник... начелник, нека звер мислим, па ми се стегло срце, те једва уђох на врата.

Овакав разговор се морао водити између њих јер г. начелник је само пре неколико година био ђак у Београду и становао у квартиру код неке тетка Насте, која је тетка Наста, изгледа и неговала Тому Михајловића казанџију, који је, Тома, опет брат од тетке данашње госпе Персе. Због тих и таквих односа те су се две куће, тетка Настина и казанџијина, сасвим биле измешале и Мика, данашњи начелник, био је као брат са тадањом госпођицом Персидом. Играли су се и фоте, играли су се и жмурке, па се обешењаци њих двоје тако негде сакрију, да их нико по читав сат не може да нађе и најпосле те њине детиње игре тако далеко оду, да је због истих тетка Наста морала да отпусти Мику из квартира, а казанџија опет морао да ступи у интимно пријатељство са бабицом Каролином Холечековом.

За Персу су многи тада мислили, да се неће удати, али ето она се удала и отишла у срез.

Све отад па до сада, Мика, односно господин начелник, и Перса, нису се никако виђали. Па ево сад овај сусрет на свиленом канабету под сенком широког палмовог лишћа.

Госпа Перса сасвим и заборави ради чега је дошла. Они се упустише у снове о својој младости, о оним лепим данима, о играма, о фотама и о жмуркама, тој тако згодној игри за мало одраслију децу.

А кад су дуго, дуго, дуго разговарали, кад јој он рече, да ће јој муж добити службу и то овде у Београду, тада се она сети, да треба поћи кући, где г. Паја опсађен повериоцима не сме ни на прозор главу да промоли.

— 'Ајде, ајде пођи и ти са мном до моје куће — вели она г. начелнику — хоћу да те види и мој муж, нека и он зна да смо ми пријатељи из детињства.

— Ама шта ћу ја тамо? — снебива се г. начелник осећајући још, да му није довољно прошла она чворуга на челу.

— 'Ајде — вели му опет Перса — па ако ништа друго, а оно да знаш одсад где станујем.

— Ах, то јесте! — учини г. начелник и пође заједно с госпођом Персидом.

ТРЕЋИ ЧИН

Иста декорација као и у првом чину. Она улица у Палилулском кварту и она кућица и онај

господин Паја, који опсађен повериоцима, не сме да изађе на улицу.

Али се у том моменту враћа госпођа Перса, а за њом ступа један човек, који је скинуо пешкир с чела, али је метнуо мало црвенога фластера и набио шешир на очи.

Господин Паја појми да је требао узвикнути:

— Ко је тај? — али он то не узвикну, јер у човеку с фластером на челу познаде господина начелника.

— Замисли, Пајо, па ми се знамо од детињства, ја и Мика.

Господин Паја се зграну и хтеде ногом просто да нагази госпу Персу, те да је опомене да буде учтивија према господину начелнику, али она настави:

— Знам га као што тебе знам... то јест не, као што тебе знам — поправи се госпа Перса — јер тебе сам познала као мужа, а њега знам... Боже мој, откад себе знам.

После већ, све је ишло као у каквом позоришном комаду. „Човек од будућности" г. Паја добио је службу, господин начелник је врло често долазио ,да их обиђе, госпођа Перса, „добра домаћица", увек је радо дочекала друга из младости, а што је главно — опсада је дигнута и госп. Паја је смео излазити из куће и ићи, којом је хтео улицом у канцеларију.

Завеса се спушта.

Посмртно слово

Освануо тога дана уторак, дакле најобичнији дан у недељи, када се само обичне ствари могу десити. Сунце, као и увек, изишло са истока; господин начелник, као и увек, отишао доцкан у канцеларију; моја се госпођарица, као и увек, јутрос свађала са својим мужем; једном речју, све неке врло обичне ствари, које се само једног божијег уторника могу десити.

А ево и нешто необично што се тога уторника десило. Дође ми изјутра једна врло необична посета, пандур из начелства; у толико необичнија што сам приметио у пандура очи пуне суза. Како никад дотле у животу нисам видео пандурске сузе, посматрао сам их овом приликом са особитом радозналошћу.

— Господине... — поче пандур.

— Е? — рекох, а бројим му сузе.

— Послао ме г. начелник к вама — настави он врло потресеним гласом.

— К мени? Лепо, па шта је?

— Послао ме да вас водим у начелство... — заврши пандур и бризну у плач.

Кад чух последње речи и мени наиђоше сузе на очи, јер, најзад, и ја разумедох у томе часу да је то заиста врло жалосна ствар кад кога воде у начелство. Потапках пандура по рамену и почех сад ја потресеним гласом:

— А, братац мој, знаш ли ти случајно, зашто ме онако то зове г. начелник?

— Знам од прилике. Умро је ноћас газда Јосиф Стојић, умро напрасно. До синоћ је још био жив, а ноћас умро....

— Лепо, Бог нека му душу прости. Него, кажи ти мени, зашто ме то зове г. начелник?

— Па зато вас зове.

— Зашто?! Како то? А да није, братац мој, газда Стојић умро неприродном смрћу, јер... ваља знати да му ја нисам никакав наследник...

— Ама није, — вели пандур — него спрема се цела варош да газда Јосифа што може боље сахрани па као зато, знате, и вас зову.

— Тако, брате... што не кажеш! Што се тога тиче... разуме се, тако да те чујем.

Па се упутисмо заједно начелству са мирном душом и сузама у очима.

Цела се варош устумарала. Гдегод кога познаника сретнеш, тек ти спусти шаку на раме и потресеним гласом проговори: „Штета, изгубили смо

газда-Јосифа. Газда-Јосиф умро, а такви се не рађају!"

Уђем г. начелнику, он ме предусрете врло љубазно, понуди ме да седнем и за све време нашег разговора говорио је потресеним гласом. Може се уопште рећи да је тога дана цела варош говорила потресним гласом. Ја мислим да се и моја газдарица јутрос свађала са мужем потресеним гласом, само што ја то нисам могао приметити, не знајући за жалост која је нашу варош задесила.

Г. начелник ми најпре рече ово:

— Господине, вама је позната зла коб која је задесила нашу варош. Ноћас је умро газда-Јосиф, човек ретких заслуга, кога је сва варош поштовала. Ви можете и сами да оцените колику благодарност ми сви дугујемо покојнику, па смо ради да дамо томе и видљива знака. Потребно је, између осталога, да над покојником неко говори и једно надгробно слово. Како ми је познато да сте ви написали једну шаљиву игру за позориште, по чему би се могло рећи да сте у неку руку књижевник, то налазим да би ви то најбоље умели и могли.

Г. начелник је то све изговорио тачно и озбиљно.

— Признајем, г. начелниче — почех ја као мало збуњено — признајем да би се могло рећи да сам ја у неку руку књижевник, али, знате, та врста — надгробна слова...

— А не, не, — прекиде ме начелник брзо

— ја вам остављам потпуну слободу; ви сами изаберите стил и онако, то баш не мора бити састављено класично, као за позорницу, него... ту се мало збуни г. начелник и поче кобајаги да намешта столицу.

— Лепо, г. начелниче, али ја, знате, немам ни довољно материјала.

— Како, вама нису познате заслуге покојникове?

— Не.

— Него, да, ви сте од скора у нашој вароши, да.

— Кажите ми их углавном... и ја извадих парче хартије и писаљку.

— Да, да, право кажете, да вам кажем... и ту се г. начелник поче да чеше по глави и да се размишља, па онда као дође мало у забуну, те поче да се окреће овамо и тамо, дохвати се канцеларијских маказа те се стаде играти њима и, најзад, поче мало нижим гласом... Ја, управо да вам кажем, и ја сам тек три године овде па могао бих вам казати само у општим фразама, али је за такве ствари боље да имате појединости. Зар не?

— Да, али ко би ме могао обавестити?

Г. начелник се домисли па рече весело и брзо:

— Знате, идите г. проти. Најбоље отидите г. проти.

Опростим се дакле са г. начелником те упу-

тих се г. проти, размишљајући успут како ли би, од прилике, гласио почетак беседе.

Затечем г. проту код куће. Седи у наслоњачи, у штикованим папучама и белим фусеклама и чита „**Велики српски народни кувар**", који је написала Катарина Поповић-Мицина, а посветила својој матери Нанчики Петровићевој-Пургермајсторки.

— То је лепо, то је врло лепо — рече усхићено г. прота, кад му саопштих рад чега сам дошао.

— Ви, дабоме, као прота, ви ћете ми моћи најбоље казати све велике заслуге покојникове које би требало у беседи изнети.

— Дабоме, дабоме — поче прота и пребаци десну ногу преко леве па, пошто баци један поносити поглед на своје штиковане папуче, настави даље. — Знате, што се тиче цркве, он нема неких нарочитих заслуга. Он је дабоме био добар хришћанин и, што је главно, био је богат, најбогатији човек у нашој вароши, а онако... како да вам кажем... него, најбоље ћете ви учинити да одете до г. председника општине. Он ће вам моћи од аз па до ижице набројати све заслуге покојникове.

Кад пођох од г. проте, он ме испрати до капије, и стиште ми руку додајући:

— То је баш лепо. Покојни Јосиф је заслужио и више; ми нисмо кадри ничим да покажемо нашу благодарност према његовим заслугама.

Затечем председника у општини. Таман кад сам ушао, он псује оца једном касапину због неких општинских ствари. Да не би мислио да сам и ја дошао каквим општинским послом, те да ми не би што унапред опсовао, предухитрим га одмах речима:

— Ах, ви већ знате колика је жалост обузела нашу варош за покојним газда-Јосифом. Ја ћу му говорити слово.

Председник, пошто при поласку ономе касапину опсова још једанпут оца и матер, окрете се мени и поче потресеним и тронутим гласом:

— Да, покојни Јосиф, штета!

— Ви га већ одавно знате?

— Ја? Разуме се, заједно смо одрасли.

— Ја бих вас молио да ми набројите све његове заслуге од аз па до ижице, како би их све у слово унео.

— Да, да, слово свакојако треба говорити, и то молим вас нека је што дуже, нека се не каже да смо се тек онако с ногу одужили томе човеку у коме смо толико много изгубили. Ја сам наредио да цео општински одбор дође данас овде, у седницу. Може, знате, и општина дати венац, то би свакојако требало.

Ја узех писаљку и хартију.

— Молим вас, дакле, све што о њему знате.

— Све што о њему знам? — поче председник. — Моје је, дакле, мишљење да би требало две бе-

седе говорити. Камо срећа да има ко, па би могли и три, једна пред покојниковом кућом, једна пред општином, једна пред црквом и ваша, над самим гробом.

— Али, знате, ја још не знам ништа шта ћу у тој беседи казати?

— Не знате!? Кажите све што о покојном Јосифу заиста треба казати, па опет ћете мало казати — и ту председник врло жустро устаде са столице, па како му се учинило да је горњу фразу врло лепо склопио, понови је још једанпут.

— Молим вас, дакле, кажите ми све што се о покојнику има казати?

— Казаћу вам, јер не треба ништа пропустити, казаћу вам од почетка до краја, — ту председник седе и замисли се мало, па онда поче отегнуто — Знате, покојник је био врло богат човек....

— То већ имам забележено....

— Што се тиче, иначе, ја не знам шта бих све могао казати и... брате, то сте ви најпре и најбоље могли да се разговарате са г. начелником.

— Г. начелник ми није умео казати, он вели да и не зна бог зна шта, јер је тек три године у овој вароши.

— Право каже. Видите што је паметан човек, па неће да се меша у наше ствари.

Ту заћута председник и поче да тражи по џеповима мараму, па кад је не нађе, он зазвони и посла пандура својој кући, да му тражи од жене

једну мараму. То све беше добро дошло председнику, јер се за то време домислио, те ми се окрете брзо.

— Па, молим вас, а зар ви тражите некога који ће вам све моћи боље казати но наш прота. Идите, молим вас, њему, а ево ја ћу вам дати једно писамце.

— Хвала, ја сам био већ и он ме је послао к вама.

— А, тако? — учини председник и спусти руке на колена, па затим живо настави — знате, о покојнику све, све до ситница да се каже, па је то ипак мало. Ја вам кажем најбоље је да буду четири беседе, једна пред кућом покојниковом, једна пред општином, једна пред црквом, а једна над самим гробом. Могао би баш неко да говори и пред овдашњом гимназијом, то би онда било пет беседа, а то није много за покојног Јосифа.

— Није много! — додадох и ја. — Али, молим вас кажите ми све што се има да каже о покојнику.

— Казаћу вам, разуме се... — па се мало промисли — него, отидите ви, пријатељу мој, код газда Јанка Младеновића, трговца, пазнајете л' га? Он је био дуго година председник општине, а нико није био бољи пријатељ од њега са покојником. Нико вам неће умети то тако лепо да каже као он. Ја бих умео, али не могу ни да се сетим свега.

Дигох се и председник ме отпрати до врата, па ми још једном довикну:

— Кад одете г. начелнику, кажите му моје мишљење да не би рђаво било кад би било више беседа: једна пред покојниковом кућом, једна пред гимназијом и једна над самим гробом. А можда би могла још једна пред начелством. Нека се размисли господин начелник о овоме, неће рђаво бити!

Газда Јанко Младеновић ме одмах предусрете речима:

— Зашто вас, брате, шаљу мени. Не знам ја то ништа. Покојник је био богат и сви смо га поштовали и био је врло заслужан, али ја вам не знам то казати зашто је био заслужан. Идите начелнику.

— Био сам.

— Идите проти.

— Био сам.

— Лепо, идите председнику општине.

— Био сам.

— Е, ја не знам. Заслуге, заслуге, па дабоме да их је имао, те још каквих заслуга и све то треба казати у беседи, не треба ништа оставити; ама ја вам то не умем рећи, идите ком другом. Ето, идите окружном физикусу, он га је лечио, он треба да зна све то.

Одем окружном физикусу и затечем га у авлији, баш узео виљушку, буши њоме краставце и слаже их у ћуп за туршију.

— Ви сте, господине докторе, лечили покојног

Стојића, којега, као што вам је познато, жали цела варош — почех ја седајући на столицу, у авлији,

— Јесам, господине, али шта могу ја; наредио сам му да једе само лака јела, а он се најео јуче пасуља, појео је три тањира. Молим вас лепо, ви сте рецимо здрав човек, изволите, дакле, пождерати три тањира пасуља, па ћете липсати као марвинче. Па онда: окружни физикус, окружни физикус... а шта ту помаже окружни физикус, кад самртник пождере три тањира пасуља!

— Бог да му прости души! — наставих ја врло ганутим гласом. — То што је појео три тањира пасуља, то му је и овога и онога света.

— Право кажете! — додаде физикус утешно и спусти последњи краставац у ћуп, који је већ био до вршка пун.

Пошто смо направили тако леп увод, ја му саопштим ради чега сам дошао к њему. Доктор стаде да добује прстима по колену, па затим завуче мали прст у уста и узе да чачка један зуб.

— Покојни Стојић је, господине мој, био заслужан човек — поче он једва једанпут и ја одмах извадих хартију и писаљку.

— Он је био врло богат и врло поштован — настави физикус.

— То имам већ забележено, али о заслугама...

— О заслугама, господине мој... о заслугама... ја вам то не умем казати, и најпосле, ено вам га директор гимназије, човек најпозванији да вам то

јасно и разговетно каже, ја не знам зашто сте ви управо и дошли мени. Ја вам то не умем казати.

Дигнем се дакле директору гимназије.. Затечем и њега у авлији, ради гимнастику. Успео се чак горе уз дирек, па на оној висини некако превија тело и лево и десно и, Боже ме прости, учини ми се као да се и кези. Пошто сам га почекао тако пет до шест минута, он сиђе доле сав ознојен и раскопча прслук, кошуљу и прво дугме од панталона, па затим седе и понуди мене.

— Радите ли ви гимнастику, драги господине? — поче он.

— Не, господине директоре, али сам рад да говорим надгробно слово.

— А, покојном Стојићу? Заиста, имате право. То је редак човек, наша варош губи једног заслужног човека.

— Ја сам баш и дошао до вас да ме упознате са тим заслугама, како би их поменуо и изнео све у беседи.

— Мислио сам и сам да говорим једно слово — настави директор и поче да брише марамом зној око врата — али... добро је кад ћете ме ви заменити.

— Молим, дакле, реците ми све што би ви у том слову казали — и извадих хартију и писаљку.

— Стојић је био врло богат човек...

— Да, то већ имам записано, али заслуге?

— Е, мој драги, што се тиче заслуга, ја сам и сам мислио да се обратим окружном инжењеру, који се много бави тим јавним пословима. Најбоље је да и ви отидете њему. Ох, тај ће вам сваку ситницу знати.

Одох окружном инжењеру....

Звоне сва четири звона. Спушта се озго, главном чаршијом, огромна пратња. Начелство, општина са одбором, свештенство, гимназија и основне школе, еснафи, венци, рипиде, затворени дућани.

Ено га већ спровод код цркве, а ја још нисам готов са прибирањем материјала за беседу. Директор гимназије послао ме је окружном инжењеру; инжењер директору банке; директор банке председнику читаонице; председник читаонице председнику једног добротворног друштва; председник добротворног друштва председнику певачког друштва: председник певачког друштва старешини трговачког еснафа, а овај даље и све даље и даље, а на мојој хартији, коју сам понео да испуним белешкама о заслугама покојног Јосифа Стојића, остала је увек усамљена она прва белешка;

„Покојни Стојић био је врло богат човек".

Добротвор

У нашој вароши умро је најбогатији човек, Јосиф Стојић, и то је све дубоко тронуло.

Ретко ће се родити човек као што је покојни Јосиф Стојић. Походио је цркву редовно; био је одборник у општини; био је тутор црквени и био је члан надзорног одбора Заложне Банке. Но и иначе био је то необично племенит човек; тако је једне године, када је стегла необично љута зима, дао двадесет динара за куповину дрва сиротињи; једноме општинскоме служитељу поклонио је своје старе панталоне, а једној незбринутој удовици са шесторо деце подарио је три киле кромпира. Он никога није увредио, никога попреко погледао, а ако је кога и тужио суду за дуг, он се лично није у то мешао већ је такве ствари обично предавао адвокатима.

Колико је Јосиф Стојић био велики грађанин наше вароши, колико достојан трајне успомене и колико племенит, најбоље показује и распоред имања који је он учинио пред саму смрт. Оставио је и жени својој колико треба и браћи и братићима и

сестри и сестрићима, па чак и једном даљном рођаку, сиромаху, оставио је два дуката, колико да и њега не заборави. Ето, онако велико имање какво је имао Јосиф Стојић, па како мудро распоређено, тако да се овом приликом потврдило оно: да Бог зна коме даје.

Лепо смо га и сахранили, онако како и приличи тако ретком човеку. Његова нас је удовица, после погреба, лепо почастила за душу покојникову, онако како и приличи једној тако реткој удовици; али нас све то није умирило ни утешило.

Г. Јаков Јанковић, срески писар (који је, узгред буди речено, остао покојнику 70 динара дужан) једнако је и одлучно тврдио и понављао ову реченицу:

— Ми се покојнику нисмо довољно одужили.

А господин Риста, бивши жандармеријски потпоручник, сада општински писар, додао је на то:

— Да је којом срећом покојник умро у каквој другој држави, не би чекали ни да се охлади а подигли би му споменик.

Поводом оваквих мишљења, забринусмо се сви и узесмо да смишљамо: на који би се начин могло овековечити име тако ретког човека као што је покојни Јосиф Стојић.

Нисмо се могли решити да му дижемо споменик. Прво, што би то било скупо, а друго, што нисмо смели никоме да поверимо скупљање добровољних прилога. Одустали смо и од предлога, који

се био јавио, да једну улицу назовемо његовим именом, јер се та врста споменика никако није могла да одржи у нашој вароши. Имали смо ми и улицу Цара Душана и улицу Краљевића Марка и још како лепо исписану плехану таблу на почетку улице. Али већ после неколико дана нестало би табле да се после два и три месеца појави на каквом дућанчићу премазана и исписана другаче.. Тако, на пример, свако живи зна да је некадашња „Улица Цара Душана" данашња „Бакалска радња код Лојане Свеће"; тако исто Цар Лазар је данас „Шаран", а Краљевић Марко „Камила". Кад грађанство није више презало да префарба и имена данашње владајуће династије, онда је општина дигла руке од крштавања улица, и тако је та врста споменика сасвим изумрла код нас.

Према свему томе врло је тешко било решити на који би се начин могли одужити сени тако ретког човека као што је био покојни Јосиф Стојић. Било је, додуше, неколико предлога, међу којима их је било и врло добрих, али их нисмо могли извести. Тако, на пример, поп Пера је предлагао да покојникова удовица купи једно огромно звоно цркви, које би се звоно звало „Јосиф Стојић", те кад год би зазвонило, свако би морао рећи: „То звони Јосиф Стојић" и на тај би се начин покојникова слава проносила на вјеки вјеков. И тај би предлог могао бити прихваћен да га је само хтела и удовица усвојити, али она то није хтела, или

стога што би то звоно било врло скупо, или стога можда што није желела да јој покојник и после смрти звони.

Тако исто Таса кафеција предлагао је да грађанство приреди покојнику један банкет, па је утврдио чак и јеловник за тај банкет, који би се, разуме се, у његовој гостионици приредио. Али се на тај предлог приговорило да је незгодно приређивати банкет мртвом човеку, у толико пре што покојник не би могао ни на здравице одговарати.

И док смо ми тако размишљали шта ћемо и како ћемо, дотле нас г. Риста, пређе жандармериски потпоручник а сада општински писар, претече све мудрошћу.

Господин Риста је, као бивши потпоручник, секретар пододбора „Стрељачке Дружине." То друштво постоји код нас већ неколико година и од инвентара има једнога председника, једнога секретара и две пушке. Нема стрелишта, нема чланова, нема метака за пушке, нема ни вежби, али ипак зато свакој светковини у Србији то друштво ревносно шаље депеше: „Ми врли стрелци, који вежбамо своје око да би га ставили у службу отаџбини и т. д."

У таквоме друштву, дакле, лако је било г. Ристи продрети са предлогом и имати већину за исти. На првој седници тога друштву која је одржана на улици, где су се случајно срели он и председник,

изнесе г. Риста предлог: да „Стрељачка дружина" упише покојнога Јосифа Стојића за члана добротвора „Женскога друштва", са прилогом од педесет динара и одмах написа писмо пододбору „Женскога друштва" са оним свечаним почетком из депеша: „Ми врли стрелци, који вежбамо своје око да би га ставили у службу отаџбини и т. д.". Али, како дружина није имала одакле да да тих педесет динара, то г. Риста отвори општинску касу и одатле узе један депозит, пет банака у једној модрој коверти.

Наше „Женско друштво" је такође једна старија установа. Оно за време рата чешља тифтик, а за време мира чланице се оговарају међу собом. Председница има тепелук од бисера, потпредседница је удовица, а секретарица је учитељица која има необично леп рукопис, јер је у млађим годинама исписала руку, због чега није ни свршила пети разред Више Женске Школе. То „Женско друштво" приређује сваке године по једну одлично посећену забаву и приходом од девет таквих забава купило је једну шивању машину на којој су бесплатно сашивени општински барјаци поводом светковине Краљевога миропомазања и на којој сад председница, потпредседница и секретарка шију себи бели веш. То је друштво урадило и многе друге корисне ствари, што се све налази лепим рукописом исписано у протоколима седница, које ће протоколе потомство у своје време читати.

То „Женско друштво", дакле, добије оно писмо са почетком: „Ми врли стрелци..." и са пет банака прилога у једној модрој коверти.

Одмах се сазове седница да прими новац. Председница метне тепелук на главу, секретарица распусти школу и пресавије табак за писање протокола и — седница отпоче. Председница објави акт „Стрељачке дружине" и одмах изложи одбору своје мишљење да би и „Женско друштво" требало на неки начин да се одужи сени великога покојника те предложи да друштво, са 50 динара прилога, упише покојника за члана добротвора „Певачког друштва".

Састави се протокол и потписа: написа се писмо „Певачком Друштву", и то се писмо одмах испосла са пет банака у оној засебној, модрој коверти.

Ми се поносимо својим певачким друштвом које је, у истини, једини представник културнога живота у нашој вароши. Оно, истина, у последње време, нема тенора а нема ни хоровођу, али ипак зато оно сваке недеље пева у цркви у три гласа. И то друштво приређује сваке године по једну врло успелу забаву и то са извесном и упорном конзеквенцијом која и доликује једном тако културном друштву. Већ тринаест година оно не мења програм тих забава, тако да штампани програми који претеку од прошле забаве увек корисно служе и за идућу. То има своју добру страну и у томе, што је већ сва публика научила песме на памет, чиме

друштво постизава и другу тачку својих правила: ширење музичке вештине у народу.

То друштво, дакле, чим прими писмо са пет банака у модрој коверти, сазва седницу и са благодарношћу уписа покојнога Јосифа Стојића у редове својих добротвора. Али, један од других тенора изнесе предлог да би и „Певачко друштво" требало на неки начин да се одужи сени великога покојника Јосифа Стојића, а тај предлог прихватише и баритони и басови. Тако би донета одлука да „Певачко друштво", са прилогом од 50 динара, упише покојника за члана добротвора „Свештеничког удружења," и још истога дана оде писмо са пет банака у засебној модрој коверти.

„Свештеничко удружење" код нас је најновија установа. Она, као таква, радо прима прилоге и, кадгод ко што приложи „у свима отачаственим црквама узносе се топле молитве Богу за здравље и дуг живот приложеника". Таквом дакле друштву и приличи дати прилог.

Али и „Свештеничко удружење" има својих обавеза према покојном Јосифу Стојићу, јер је он редовно походио цркву, а био је и тутор две године. Па зар то друштво да не учини оно што су толика дуга?

Одмах на седници, на којој је прочитан акт „Певачког друштва", реши „Свештеничко удружење" да упише покојног Јосифа Стојића за члана „Стрељачког друштва". Напише се акт, а уз акт

се пошаље и пет банака прилога у оној истој модрој коверти.

*

Г. Риста, секретар Стрељачког друштва, прими прилог, позна ону исту модру коверту у којој је он први пут спаковао банке и пакосно се насмеја својој лепој идеји, а затим оде у општину, отвори касу и остави депозит на своје место.

На тај начин покојни Јосиф Стојић постао је члан добротвор многих и многих удружења и у новинама се низала захвалност за захвалношћу, од којих је једна почињала са: „Ми врли стрелци који вежбамо своје око да би га ставили у службу отаџбини и т. д.", а друга се свршавала са: „у свима ће се отачаственим црквама узносити топле молитве Богу за здравље и дуг живот приложника".

Једна прича састављена маказама

Ова прича има свој увод и ево шта мислим у том уводу да кажем:

Има свакојаких прича на свету, а то долази наравно отуда што има и свакојаких писаца на свету. Но ово ће ми посведочити сви кројачи и сви критичари, да до данас није било приче састављене маказама. Зна се у нашој културној историји за једне маказе, оне што их је расејани експедитор неког надлештва присајединио актима и тиме замрсио спорно питање. Али то је било у сретно доба, када су нашим начелницима и министрима сметале и запете у актима и замршавале им смисао, а камо ли не би маказе.

И у овој је причи реч о канцеларискиm маказама, и то о оним које су заведене у инвентар под бр. 43, којима ја у канцеларisко време вршим експедицију, а у неканцеларisко време требим гусенице у башти, а моја жена кроји рекле и позајмљује их једној удовици у суседству те ова подсеца

крила живини. Маказама дакле које тако разноврсну службу врше, саставио сам ја ову причу и то сам учинио, уверавам вас, без амбиције да створим нарочиту школу писаца, тим пре што не би било ни оригинално, кад је већ познато да у нас постоји школа писаца маказама.

Све ово довде, дакле, увод је у причу коју сам саставио из новина, из којих сам појединa места маказама исецао и хартијице по хронолошком реду метао једну за другом. Тако је постала ова прича:

*

Оглас бр. 24 од 1884 године

Мога сина Јаниђија Спасића овд. проглашавам за пунолетног, који је био досад мој малолетни син Јаниђије. У исто време јављам да је он засебно отворио бакалско-манифактурну радњу у овд. вароши, коју ће радњу на своје име водити.

Аврам Спасић
трговац овд.

*

Оглас бр. 28 од 1884 године

Све дугове и обавезе које сам учинио у малољеству, не признајем зато, што онда нисам био законит, кад сам те дугове правио. Има пријатеља који су мислили да ја нећу одрећи што сам дужан, али и њима саопштавам да ово на основу трговач-

ког закона предајем јавности пошто сам постао пунољетан.

Јанићије Спасић
бакалин код „Фортуне"

*

Оглас бр. 106 од 1884 године

Јављам пријатељима и познаницима да ћу се у недељу 8. октобра ове год. венчати у овдашњој цркви са госпођицом Јелисаветом (Цајком) ћерком г. Животе Хаџи Настића ситничара овдашњега, које ће нам особито мило бити ако нас изволе тога дана посетити и учинити нам општу радост. Ово предајем јавности због случајно да неко није добио позивницу.

Јанићије Спасић
бакалин код „Фортуне"

*

Свршетак извештаја са једне забаве коју је 22 фебруара 1885 године приредило певачко друштво „Гусле", под управом свога хоровође Јарослава Пацека.

„Публика се расположила и све до зоре водило се бурно коло. Једина непријатност што су се завадили г. Јанићије бакалин и потпоручник Радован, заборављена је убрзо, јер је г. Јанићије, одмах после тога случаја, отишао са забаве.

Чистог прихода било је 143 динара а намењен је, да друштво купи себи клавир ради учења. Кад

помислимо да је ово врло племенита и хуманитарна цељ, онда би могли замерити грађанима вароши П* што нису и у већем броју посетили ову забаву, а могли би рећи са своје стране да и држава, односно министарство просвете треба да помогне ово младо друштво и омогући га да до клавира дође. Оволико смо са наше стране имали да кажемо, а други пут више".

„П+р=ћ".

*

Оглас бр. 38 од 27 фебруара 1885

„Моја жена Цајка без икаквих узрока, покрала ми је сво сребро и друго што је од вредности и одбегла је од мене незнано куд и тиме ме оставила без брачнога живота противно законима. Зато је овим путем позивам да се у року од 15 дана поврати у свој законски положај и дође мени, да мирно и срећно продужимо брачни живот, како не би био принуђен да се путем суда лишим свога положаја, односно као муж.

Јанићије Спасић
бакалин

*

Припослано од 2. марта 1885.
Јанићију Фортуни
такозваном трговцу а овамо седам месеци није дућанску кирију платио.

Зете, гољо један, оно што ти пишеш по новинама нико ти није ни прочитао. Мислиш ли ти ја

сам теби дао моју ћерку да је ти можеш тирјанисати и разна злодејства чинити. Она је одрасла у доброј и часној фамилији и васпитана је све са самим примерима, а није као ти, што те јуре људи за паре, па кад ко дође у дућан а ти се сакријеш под тезгу па онда: Цајо, молим те, кажи нисам код куће. Онда ти је добра моја ћерка је ли, гољо један? Није те срамота што те већ цела варош зове „Фортуна" него још имаш образа и неко сребро да спомињеш. То је сребро моје, бре, и ја сам га с муком и поштено стекао, а нисам се крио под тезгама. А што кажеш односно као муж, да си остао без брачног живота, па да ти се моја ћерка за 15 дана врати, ти мислиш с тим неког да плашиш. Не плаши се мечка решетом! А ти, фортуно једна, изволте на суд, али плати прво седмомесечну кирију, плати Михајлу 447 динара; плати Стошићу онај интерес што си му зајео; плати Попићу 92 дин., па онда дођи на суд да и ти неку правду тражиш. Ето то ти је мој одговор на твој оглас што тражиш Цајку да ти се врати.

Живота Хаџи-Настић
ситничар.

*

Оглас бр. 302. од 14 јула 1885 год.

Јављам да сам у овд. вароши отворила бакалско-мануфактурну радњу, коју ћу водити под мојим именом

Јелисавета Спасић

и у исту радњу сам узела као деловођу свога мужа Јанићија, с тим да се из исте радње нико не може за његове раније дугове наплатити, нити он може горњу фирму задуживати. Ово јављам на основу трговачког закона.

Примам се за деловођу
Јанићије Спасић

*

Извадак из једног **„дописа из унутрашњости"** у неким београдским новинама од 14 септембра 1885 године:

„...Па тако на пример, је ли познато Господину Министру Војном каква све насиља врши потпоручник Радован над војницима овога батаљона. Крајње би већ време било да г. Министар премести потпоручника из овога гарнизона што би задовољило сво грађанство овдашње, јер се Радованова насиља не могу више очима гледати."

*

Оглас бр. 7. од 4 јануара 1886 године.
Јелисавети ћерки Животе Хаџи Настића а бившој мојој жени.

Цајка. Ти и твој отац, тако рећи ситничар, ви сте на мене скочили као какве жртве, само да мој опстанак и моју невиност подријете. Кад си хтела опет онако што си се враћала код мене па из почетка све „цили мили", све „мој Јанићије". Твој отац није ме ни звао друкче него „фортунице моја,"

„зете мој", па све тако, док ме нисте преварили те сам сво моје имање и сву моју радњу пренео на твоје име. То је све учињено помоћу мисли и преваре твога оца. А што је твој отац уобразио да буде кмет а и ти што си се фалила како ниси васпитана да будеш жена једног бакалина, то би знате волео да знам, да ниси случајно рођена да будеш официрка. Ово ти знаш, Цајка, зашто ти ја кажем, па се сети кад знаш. А што сте ме ви, ти и твој отац, данас оставили без коре леба, ви тиме мени нисте одузели незиност и чест пред грађанством, јер мене сваки познаје као човека трговца а не као ситничара. А има и суда хвала Богу, па ћемо се и тамо видети.

Твој бивши муж
Јаничије Спасић

*

Оглас бр. 69. од 14 априла 1887 године

Пошто моја бивша жена Цајка није хтела ни до данас лепим начином да се врати и са мном продужи брачни живот који је управо са мном и отпочела, по законима и Божјим и црквеним, то овим јављам пријатељима да она ни до данас није к мени дошла. Ово је више него година дана како се ја противно законима, осећам без жене т. ј. ванбрачан. А то је све узроком њенога оца, мога бившег таста, оног познатог овдашњег ситничара који је баш онда, кад смо се ми брачно најбоље налазили, стао између нас и покварио нам све и

прекинуо нам даљу заједничку слогу. А има и још један узрок који ћу за сад да прећутим. Ја сам за то подигао тужбу, па сад суд или нека је принуди да се мени врати или бар да нас раздвоји истински и по закону, да се бар зна један пут на чисто је ли она моја жена или није и јесам ли ја њен муж или нисам.

Јаничије Спасић
бив. бакалин и бив. Цајкин муж

*

Оглас бр. 75 од 25 априла 1887 године.

Са мојим бившим мужем Јаничијем Спасићем без занимања, не могу више продужавати наш брачни живот, из узрока што он не уме да буде муж, него сматра жену којекако, на шта ја нисам научена нити се могу научити. Што он зато криви мога оца, сви овде познају мога оца, а познају и њега, а што каже како има и још неки узрок само што га неће да каже, то може он слободно какав хоће узрок навести, али суд ће видети шта је истина, јер и ја сам суду тужбу поднела и надам се да ћу парницу и добити, јер цео свет зна на чијој је страни правда и на којој је страни невиност. Моју је невиност многи видо, па ни суд неће оставити да правилно ствар не процени. С тога ја очекујем правду од суда, а Јаничија остављам нек пише по новинама што хоће!

Цајка
ћерка Животе Хаџи-Настића
и бивша жена Јаничијева

Оглас бр. 92 од 27 маја 1888 године

Јављам мојим пријатељима и познаницима да је брачна парница између мене и моје бивше жене Цајке, ћерке Животе Хаџи-Настића, окончана с тиме што сам добио право да се женим, а она се више не може удати, пошто се показала судским актима недостојна да буде брачна жена. Добри Бог и правда напослетку морају победити, то нека запамти сваки па и мој бивши таст Живота ситничар.

Јанићије Спасић
бив. бакалин

*

Оглас бр. 112 од 3 октобра 1888 године

Јављам пријатељима и познаницима да ће се моја ћерка Цајка венчати 12. тек. м. у овд. цркви са г. Радованом... поручником и да ме изволе тога дана посетити у мом весељу и они који нису добили позивнице.

С поштовањем
Живота Хаџи-Настић

*

„Јавно питање на г. Министра Финансија, из 24 бр. извесних новина од 29 јануара 1889 године.

Већ трипут до сада подносио сам молбу Управи Монопола Дувана и молио сам да ми се да служба т. ј. за дуванског стражара. Ја нисам човек са сокака него сам до јуче био тако рећи трговац а про-

пао сам због злих људи који су ми преваром имање зграбили а после се са мојим имањем за другог удали (кога се ово тиче и зашто сам ово споменуо, нећу овде да говорим јер се то не тиче г. Министра). Ја молим само г. Министра да каже, да ли он зна како се наши људи, домородци и бивши трговци, не примају, а..... итд:

Јаћимије Спасић
бив. трговац

*

И овим ја мислим да је завршена ова причица.

Моје бистро дете

Чудновато је код мене, да многе догађаје и појаве могу да предвидим. Тако већ петог месеца после венчања ја сам предвиђао да ћу имати деце. Прво је био син са плавим очима, које су после постале граорасте, па онда смеђе и најзад црне. То је било неко неваљало дете са чудноватим прохтевима. Оно је, на пример, са највећим задовољством чупкало мени све длачицу по длачицу из бркова и ја сам то, са сузама од бола у очима, стрпљиво дозвољавао, јер ми је ташта објаснила, да се то мора трпети, да је то управо највеће задовољство за оца кад му дете почупа бркове. Шта више, моја ташта, да би ми учинила што веће задовољство, храбрила је малог тиранина вичући му једнако: чуп, чуп, чуп!

Али то су били већ први дани детињи који припадају више мајци. А после неколико година мој је син већ толико одрастао, да је сва брига око његова васпитања припала мени као оцу.

А кад кажем брига, то није тек онако уз реч, него ћете одмах видети, да је то била права брига.

Док је мој син јуначки прескакао плотове, ја сам се још тешио, гледајући у њему Ханибала који ће прећи Алпе; док ми је прескакао преко главе, тешио сам се, гледајући у њему Милоша Војиновића који ће прескочити три хата и на њима три пламена мача; док је крао комшиска јаја, ја сам се и тада још тешио, назирући у њему великог будућег освајача Наполеона. Али, он поче и такве ствари да чини, којима се већ нисам више могао да тешим, јер нисам ни у политичкој ни у културној историји могао да нађем угледа. Он, на пример, разбије комшиске прозоре и 'ајд, то ништа; по свој прилици и многи други велики људи разбијали су комшиске прозоре; али он узме мој најлепши летњи капут, одсече му пеш или рукав, и направи себи барјак, па онда скупи под барјак велику војску и опколи моју кућу, па на знак за напад и без обзира на прозоре, на башту и све остало, освоји тврдињу и онда, као и свака победоносна војска, отпоче по тврдњи покољ: пооткида свима пилићима у кокошарнику главе.

Ја се, разуме се, забринем, и то више као родитељ, него као сопственик покланих пилића. Саопштим мојој жени ту бригу и, разуме се, забрине се и она. Једно вече ми измењамо мишљења онако како то забринутим родитељима и доликује. Женино је мишљење било да је дете бистро, на мене. И

моје је мишљење било да је дете бистро, али да, без икакве потребе, претерује у манифестацијама своје бистрине и да ће тако бескорисно истрошити снагу и упропастити у себи будућег великог човека. Најпосле, није ми толико било жао што би и он ушао у ред излишних и за Србију бескорисних људи, али сам се ја уопште бојао тога да ми дете буде бистро, јер сам био уверен, ако буде бистар да, прво неће постати министар у Србији, а друго, извесно ће стећи склоности или да фалсификује реквизиционе признанице или таксене марке. Ако не то, а он ће као рачунополагач склапати вешто лажне рачуне, умеће лепо да нађе разлога како би појео државну порезу, умеће да потписује своје познанике и пријатеље, и уопште, чиниће све што бистри људи у Србији чине. Према оваквим способностима, он ће бити упућен да буде или срески начелник или општински председник или порески надзорник или поштар или, најзад, благајник каквог новчаног завода. А мени се ни једно од ових звања не свиди, те сам стога био противан томе, да ми дете буде врло бистро.

Та ме је брига страшно јела, као што може брига да једе човека уопште, а човека који има врло бистро дете напосе. Моја је жена, по својој супружанској дужности, делила ту бригу са мном, као што уопште добре жене деле много којешта са својим мужевима; а наше дете одрекло се већ амбиције да буде Ханибал, Војиновић или Наполеон,

јер је пре неки дан удавио мачку, а ја сам уверен да ни Ханибал, ни Војиновић, ни Наполеон нису давили мачке.

Ето, та ме је брига довела до мисли да интервјувишем једнога од наших одличних педагога, члана Просветног Савета и свих комисија за преустројство наставе, творца многих наставних програма и почасног члана Друштва за васпитање деце, а затим писца ових знаменитих дела: „Мајка као васпитач", „Кућа као васпитач деце" (I, II и III свеска, још несвршено дело), „Како се у деце негују грађанске врлине" (јавно предавање у Грађанској Касини), „Погрешке родитељске" (са мотом на корицама: „Погрешке дечје то су погрешке њихових родитеља") и тако даље.

Јуче сам баш био код г. педагога и зажалио сам јако што сам га узнемирио, јер га затекох задубљеног у посао за који ми он рече да се такође односи на васпитање деце. Он ми понуди столицу и тек што седох, ја са ужасом и животињским дреком скочих пипајући се врло непристојно пред лицем г. педагога.

— Ах, ах, ах, — узвикну он сиромах, и поче и сам да ме пипа којегде — опростите, хиљаду пута опростите. То је онај мој најстарији. Ах, тако је несташан. Ето, видите, метнуо је иглу на столицу, он ми то врло често чини. Опростите.

— И ви то онда имате врло често прилике да гледате како вам гости скачу са ове столице?

— одговорих мало пакосно, али, како ја нисам био обичан гост већ молилац, утишах се и седох,

Тек што приступих првом питању, а из друге собе пролете једна папуча кроз стаклена врата и стакло прште на хиљаду парчади.

— Живко! — узвикну педагог, — шта радиш то, за бога!

Кроз разбијени прозор промоли се једна љупка детиња главица са речима:

— Гађам мајку, не да ми кључеве од ормана!

— Ех, ех, ех, како си неваљао, зар не видиш да је овде господин.

Дете ме весело погледа, па се онда искези на мене тако крвнички, као да му ја не дам кључеве

Најпосле г. педагог се замисли дубоко и поче да ми даје опширна упутства како ћу мога сина да однегујем. Упутио ме је и шта треба да читам; препоручио ми је нарочито своја дела; убедио ме је у то да сам ја крив свему неваљалству свога сина и таман је највишим тоном, турив суве, коштуњаве руке у замршену косу, изговорио био мото са корица једне своје књиге: „Погрешке дечје то су погрешке њихових родитеља!" али се кроз прозор на улици зачу мали дечји добош и прођоше преко 50 деце упарађене као војници. Над свима командује „најстарији" г. педагогов, напред је велика застава од црвене цицане завесе (управо у том моменту г. педагог опази да му на прозору нема једне завесе).

Сви војници носе штапове на рамену, а на главама им троћошкасте капе од хартије.

Педагог погледа кроз прозор, најпре мирно, затим пребледе, као манит отвори фијоку свога стола и кад виде да је празна, он се ужаснут пљесну рукама по глави.

— Ах, господине, ах, ах, ах!

— Шта је, забога? — упитах га.

— Упропашћен сам, просто сам упропашћен — удари он у дреку. — Има већ шест месеца како радим и дању и ноћу четврту свеску мога дела „Кућа као васпитач деце" и свршио сам је тек пре десет дана. Замислите, тек пре десет дана....

— То је врло лепо, али не разумем зашто сте...

— Зар не видите оне капе на дечјим главама; то је мој најстарији узео рукопис из фијоке и направио капе својој војсци!

Има људи пакосних, као што сам ја, па им је у оваквим приликама до смеја. Тим пре што ме је овај интервју јако задовољио у погледу бриге за мога сина, који није син никаквог педагога. Ако се нисам гласно смејао, ипак нисам могао да уздржим ово неколико речи:

— Изгледа ми, господине професоре, као да је ваш најстарији врло талентиран. Тај ће бити канда добар и строг критичар, а, што је главно, противник теорија, од којих он, као што видите, гради себи капе.

— Шта ћете господине, — вели ми г. педагог — ви знате да чизмар обично не може имати добре чизме.

После ових речи опростим се и одем кући, размишљајући успут, како је то заиста утешна пословица да чизмар не може имати добре чизме.

Кад стигох кући јавише ми радосну вест да ми је спасен син. Јер, знате, био је пао у бунар, што није морало бити. Он је ухватио једног друга и хтео да га гурне у бунар, али се сам оклизне и падне у место друга. Хвала Богу кад је спасен! Други пут ће, кад кога хтедне бацити у бунар, извесно пазити да се не оклизне сам.

Продавац гробница

Све што је могао да уновчи, и покретно и непокретно, уновчио је, па ипак је увек био празних шака. Док му је покојни отац био чуваран човек те му оставио и нешто наследства, дотле се у његовој руци није могао никад загрејати новац. Навикао тако да му увек звецка у џепу, он се очајно чупа за косе и крши руке кад нема шта више да прода од очеве оставине.

У једноме тако тешком часу, њему паде безбожна мисао на памет: да прода породичну гробницу, од које никакве користи нема, а која му чини још терет, јер мора да плаћа годишњу таксу за њено одржавање. Отац његов, који му је оставио наследство, једини је почивао у тој гробници и становао је у њој већ пуних дванаест година. То је довољно мира за свакога доброг хришћанина. Њему лично та гробница не треба, јер нема претензија да буде сахрањен на угледном месту. Има, међутим, људи који и мртви желе да сачувају свој ранг у друштву, те ће се свакако наћи купаца,

а њему ће добро доћи неколико хиљада динара који сад, као мртав капитал, леже шест стопа под земљом.

Ствар је поверио једноме од оних познатих агената, који се баве продајом и препродајом презадужених кућа, већ неколико пута у попис узиманога намештаја и заложених драгоцености. Агенат је радо примио посао, јер је увидео да једна гробница, на угледном месту, може бити добар артикал за продају.

Да би приступио послу, он је отишао већ прво јутро пред „Касину". Ту, испред кафане, с пролећа се већ истуре на тротоар столови и рано ујутру, враћајући се с пијаце, увраћају пензионери те се збирају око столова, пију јутарњу кафу, кашљу, стењу и говоре о великој европској политици. Ту је окретни агенат ухватио бусију и са другога стола меркао пензионаре, пратио карактер њиховога кашљања, загледао им врат који се као излизана осовина износио из крагне и загледао им уши да ли се довољно прозре. Одмеравао их је тако дан два и три и, најзад, на једноме му се заустави поглед. Када је још чуо да је то виши чиновник у пензији, да важи као човек који има неколико уложних књижица и кућу без дуга на Врачару, он је задовољно протрљао руке шапћући:

— Ево купца!

Разуме се, од тога тренутка није ни часа ча-

сио. Већ сутра-дан закуцао је на врата г. Петровића, онога што га је фиксирао као купца.

— Господине — рекао је изненађеноме пензионеру — ја долазим да вам учиним једну услугу.

— Молим!

— Познато ми је, господине, да сте ви један врло озбиљан и разборит човек, да су ваше ствари све сређене, па ми је чудо како то да нисте помишљали на једну и то најпречу ствар. Ви сте већ старији човек, морате дакле мислити и на смрт. Не можете рачунати на то да ће ваши наследници водити рачуна о томе где ћете ви бити сахрањени; њима ће то бити свеједно. Али ви, ви би морали водити рачуна о томе. Не можете тек дозволити да будете бачени у какву рупу где ни људи, ни сунце не допире.

— Молим вас — прекиде га усплахирено г. Петровић — шта хоћете ви тиме да кажете?

— Хоћу да кажем да би ви требали за времена да купите себи гробницу.

— Господине! — задрхта глас у астматичнономе грлу г. Петровића. — Откуд ви, и зашто, и ко вас је послао? Шта ће мени гробница? Идите ви до ђавола!

— Грешите, господине, јако грешите. Како, забога, можете рећи да вам не треба гробница кад, ето, ја вас већ два-три дана посматрам и, право да вам кажем, ваш ми се кашаљ ни мало не допада. Ја мислим да ћете ви тешко изгурати до јесени.

Г. Петровићу заигра грло и угуши се реч у кашљу, те само подиже руку да покаже агенту где су врата за излазак.

— Верујте да грешите, — настави агенат сасвим мирно — јер ви можете тако на ногама, сасвим изненадно умрети, и замислите како ћете се тада наћи у забуни ако не обезбедите себи за времена гробницу.

— Напоље! — дрекну г. Петровић последњом снагом коју је прибрао.

Агенат се, као што би то и сваки други агенат учинио, диже и оде, што не значи уједно да и напушта партију. Напротив, он поче и надаље сваки дан одлазити тамо пред „Касину" и заузимати место за суседним столом, како би могао фиксирати г. Петровића.

Ма колико да је г. Петровић обарао поглед и окретао главу, осећао је увек да на њему почива поглед онога продавца гробница и то га је ужасно узрујавало. Једном приликом, кад га кашаљ нешто јаче загуши, прискочи агенат чак са суседнога стола са чашом воде и кад га поврати од кашља, он му са прекором добаци.

— Ето, ето, кажем ја. Не заборавите да сам ја задржао за вас гробницу. Имам купаца, али сам ја вама дао реч и резервисао сам је само за вас.

Г. Петровић није могао више да издржи. Тога часа дигао се да никад више не дође у „Касину". Променио је кафану само да би избегао су-

срет са овим ужасним човеком, јер, није то само непријатност сусрета, већ је он у агентовом погледу стално читао оно: „Мени се ваш кашаљ не допада, ви ћете тешко изгурати до јесени!“

У новој кафани, то је било код „Балкана“, седео је мирно и сркао кафу разговарајући са пријатељима за столом о великој европској политици. Али једнога јутра, кад узнесе главу са шољицом на уснама да досрче кафу, његов се поглед срете са агентовим и полете му кафени талог у душник те га једва повратише.

Најзад укиде себи задовољство да иде у кафану на јутарњу кафу и ако је то тако пријатна пензионерска забава. Тако се он изгуби од света, али не и од очију истрајнога агента.

Једнога дана пође г. Петровић на гробље, на парастос неком своме пријатељу. Седи он спокојно у трамвају и кад се трамвај заустави пред гробљанском капијом те хтеде да сиђе, заста на платформи, јер му се учини врло високо. У том му неко пружи руку те се он ослони и сиђе, али, кад стаде на земљу, он се нађе очи у очи са оним продавцем гробница. Он га је још у вароши спазио у трамвају, ускочио је и сам у њега, али је остао на платформи, бојећи се да због њега не сиђе г. Петровић на којој ранијој станици, а овде, на крајњој станици, притрчао је да му учини услугу.

— Баш добра прилика што смо се срели ов-

де, те можемо поћи да видите — вели му агент пратећи га.

— Шта да видимо? — дршће нервозно г. Петровић.

— Па, гробницу.

Г. Петровић се одвоји од агента и шмукну у гомилу, уверен да се тиме спасао, али у цркви, за време парастоса, када г. Петровићу дадоше по обичају свећицу, приђе му продавац гробница подносећи му своју да припали. Г. Петровић је одстојао парастос са осећањем као да се налази на своме сопственом парастосу и једва дочека крај да изиђе на ваздух, да га се надише.

Пред црквеним вратима већ га је очекивао агенат.

— Ево, овуда ћемо, није далеко! — рече му придружујући му се.

— А, не! — одговори г. Петровић одлучно и окрете агенту леђа. Али, док он још није ни стигао да се окрене око себе, агенат се већ нашао с друге стране, испред његовога лица, и био је толико неодољив да би му и човек челичније воље морао попустити, а камо ли г. Петровић који је, од првога сусрета са овим продавцем гробница па до данас, изгубио врло много храбрости.

Он је ишао непоуздано, као човек кога воде на губилиште и слушао је са ужасавањем агентове речи:

— Погледајте само како је одавде леп изглед. Замислите шта вам то само вреди, овако леп изглед. Верујте, то је право задовољство бити мртав кад знате да ћете имати овако леп изглед.

— Не треба ми! — гунђа кроз зубе г. Петровић.

— Погледајте само, молим вас — наставља продавац кад су већ били код саме гробнице. — Погледајте, види се Сава, Дунав, Цер. Замислите само то уживање кад баците поглед. Па онда осећате ли како овде леп ветрић ћарлија? Шта вам само то вреди што ћете имати свеж ваздух из прве руке.

— Не треба ми! — гунђа и даље г. Петровић.

— Па онда, шта вам само вреди што је сунчана страна. Први јутарњи зраци бљеснуће на вас, а после подне имате дивну хладовину.

— Хајдемо! — рече г. Петровић, пошто поче већ да осећа ту хладовину и окрете главу од гробнице.

— Не допада вам се?

— Не допада ми се! — покушава г. Петровић да буде одлучан.

— Мислите можда да је тесна гробница? О, варате се, господине. Зар не видите да сте ви права паучина, нема вас ни педесет кила. Можете се скупити у један крај гробнице па да оставите чак места које би могли издати под кирију каквоме самцу.

Г. Петровић није могао више да издржи. Он прикупи сву снагу и, као тане из пушке избачено, наже у бегство, прескачући преко гробова као да га гоне мртви. Он се једва дочепа трамваја и паде у седиште, а кад трамвај крену, он дану душом, пошто се уверио да продавац није ушао у исти трамвај.

Тако је срећно избегао од свога мучитеља, али савладан узбуђењем и оном хладовином коју му је продавац густирао, најзад и великим напором који његова астма није могла поднети, он паде у постељу. Болест је била озбиљна. Лекар се забринуо, а газдарица, која га негује, причала је да је г. Петровић у ватри говорио све којешта и узвикивао: „Нећу да дајем гробницу самцима под киријy“!

Када се мало придигао, лекар му је саветовао да ни часа не часи него што пре да иде у какву бању, ради промене ваздуха.

Исцеђен болешћу, сломљен и пребијен, једва се успео у вагон друге класе и срушио се у седиште, предајући се дремежу. Воз је наглио и одмицао носећи га у свежину, у зелене области где ће здравље обновити.

Тек што је измакао воз једно пет километара, а уђе у купе један путник, прогура се између колена путника, стаде окренутих леђа према г. Петровићу пењући куфер на мрежу, па се онда окрете и седе баш на празно седиште према бо-

леснику и, када га загледа у очи, а његово се лице обасу изненађењем и задовољством.

— Ви? — узвикну усхићено продавац гробница.

Г. Петровић задрхта целим телом и осети без термометра да му се температура попе на 39.

— Идете можда у бању? — настави агенат.

Г. Петровић не одговори ништа само осети како му неправилно бије срце.

— Рекох ли ја вама — наставља агенат — да ви нећете догурати до јесени, а ето још нисте збринули гробницу. Збиља, како је згодна прилика, могли би сад да свршимо ту ствар.

Г. Петровић се затресе целим телом, пламен му букну уз образе и накостреши му се коса као човеку коме лебди смртоносна опасност над главом. Он јаукну и скочи те повуче свом снагом ону бремзу за спасавање и, мало затим, воз се заустави усред поља.

На првој идућој станици скинули су с воза и г. Петровића и агента и предали их полициском комесару.

Џелат

Што кажу, Бог никад не да једноме врећу испуњену до врха срећом. Као оно месари на пијаци што уз свако кило меса морају додати и по мало џубока, тако и Бог уз срећу натовари човеку и по коју невољу. Тако на пример Паја Шотрић, женски кројач, не би иначе могао да се похвали на судбину; радњица му лепо иде, па и све остало му је потаман. Не шије он луксузне тоалете великим дамама које тако много захтевају, а тако рђаво плаћају; он преправља старе женске капуте, ставља им нове поставе, преврће их, поткраћује рукаве, кроји блузице, продужује или поткраћује сукње, па бива чак да погдекад сашије и нов костим каквој сиротој чиновници или собарици. Тек, он увек има посла и увек му капље колико му је потребно за њега и за кућу. С те стране би дакле Паја могао бити задовољан, али уз то задовољство иде и џубок, а то је његов брак.

Он се упознао са својом женом Спасенијом кад јој је кројио једну хаљину. Сад, да л' је тада

узео ђаву меру, па му је због тога сада тесан брак, или се доцније нешто изменило, ко ће га знати, тек оно што се зна то је, да њихов брак шкрипи као неподмазана кола. А не би ни могло бити друкче, када их човек погледа и одмери. Он сув, прозрачан, питом, као што то и приличи професији коју претставља, а Спасенија толико мушкобањаста да потпуно личи на жандармеријског наредника преобученог у женско одело. И што је личила на жандармеријског наредника нека јој је Богом просто, али је она, брате, и по своме понашању у кући била прави наредник, сматрајући у брачном опхођењу Пају за обичног редова и то од оних што се бацају на лево крило.

Нису се слагали ни у укусу, Паја је на пример увек ценио линију, док је Спасенија ценила њиховог суседа Марка касапина који је потпуно без линија сграђен. Због тих линија, односно због тога Марка, долазило је чешће до објашњења између супружника, при којим објашњењима Спасенија није употребљавала само кујнско посуђе већ и алат из Пајине радње.

Стрпељив, као што су женски кројачи већ по позиву стрпељиви, Паја би све то и подносио, али једно није могао, а то је оно стално потцењивање његове личности. Спасенија га је третирала исто тако и истим тоном као и шегрта у радњи; чак и кад би покушао да зине и каже што, она би му подвикнула: „Ти да ћутиш, твоје је да слу-

шаш, а не да говориш!" Коликогод је он покушао да заузме став који би му обезбедио ауторитет, тешко је био исмејан. Једном је чак узвикнуо:

— Бога ми, Спасенија, натераћеш ме да дигнем руке од радње, да бацим утију на улицу па да се одметнем у хајдуке!

— О, суклето једна! — одговорила би му она слатко се церећи. — Ти да идеш у хајдуке? Мањ кад би и ја пошла с тобом у планину да ти перем веш!

Код таквог стања ствари није чудо дакле што је Паја Шотрић, женски кројач, дошао једнога дана на чудну једну мисао и што ју је без дугога размишљања и прихватио. Прочитао је тога дана у новинама да је државни џелат, извршилац смртних казни умро, и да се сад расписује стечај за упражњено место џелата. Никакве нарочите квалификације нису тражене. Нити је тражена, рецимо, матура, нити знање каквог страног језика, нити да кандидат мора да свира у који инструменат.

Када је ту вест прочитао у новинама, сену на један мах мисао у Паје да се јави на тај конкурс. Он није имао никаквих квалификација, као што их у осталом конкурс није ни захтевао, али је имао једну дисквалификацију, а та је, што је он, као женски кројач, од свих смртоносних оруђа, знао да рукује једино иглом. Могао је дакле бити миран и сигуран да неће бити изабран, а то је њему управо

и требало. Паја није ни имао намеру да буде изапреко новина, да чује то Марко касапин, да чује то његова жена те да у њеним очима одједном стекне ауторитет. Није то шала бити муж који има бран већ само да се јави, да се то чује, да изађе срца да буде џелат.

— Ју, Пајо, зар би ти одиста имао срца да убијаш људе? — замишљао је он како ће узвикнути Спасенија и како ће на један мах увидети да је одиста Марко касапин сграђен без линија.

Та мисао толико занесе Пају, да одмах пређе у књижару, купи табак хартије, и састави молбу у којој испод потписа нарочито подвуче занимање „женски кројач" како би онима који решавају што више пало у очи те да молбу одбију. Када је однео на пошту он није без извесног узбуђења предао писмо на рецепис и, враћајући се отуд, он се са извесном зебњом и бригом запита:

— А ако ме ипак изаберу?

Та мисао „а ако ме ипак изаберу" поче га страшно мучити и узнемиравати, па чак ни ноћу не дати мира. Те прве вечери, када је писмо предао, сањао је већ вешала и као: стоји под вешалима као осуђеник, нико други него Марко касапин, и таман он да му заковрне шију, а Спасенија од некуд налете са оном иглом што се пошивају душеци па узе бости њега, џелата. Друге ноћи сања опет Марка под вешалима, али му сад Марко каже: „Дроњо једна, зар си ти за џелата; иди у радњу

па пеглај сукње!“ И, ето, све тако неке снове сањао је скоро сваку ноћ.

А једнога дана, после пуне три недеље, стиже му позив из начелства са три штрикле. Он претрну жив и заигра ше му ноге. Ником није дужан, никог није увредио, нико га дакле није могао тужити. Није позван ни као сведок, јер у позиву јасно пише „ради извесног саопштења“. Ако је то оно; ако то „извесно саопштење“ буде гласило: „ви сте по вашој молби изабрани за џелата!“, не остаје му ништа друго но да се врати у радњу, да пусти шегрта кући, да затвори врата на дућану и да утијом сам себи разбије главу.

Једва су га однеле ноге до начелства и, кад га је писар примио, он се осећао као човек коме ће сад саопштити смртну пресуду.

Писар узе предмет и најпре се грохотом насмеја. Пају то још више жацну те поче очима лутати по канцеларији, док му се поглед не заустави на једној муви, која је у том часу на једноме акту иза нумере додавала тачку.

— Ти си, газда Пајо, поднео молбу за џелата? — пита писар, развијајући акта и пригушујући смех.

Паја поуми у томе часу да се одрече молбе, да слаже, рецимо, како је ту молбу поднела његова жена и не питајући њега, али — виде пред писаром молбу и на њој својеручни потпис, па немаде куд него прошапта:

— Јесам!

— Е, видиш, молба је дошла натраг да даш извесне ближе податке — наставља писар а гуши се и даље од смеја.

Виша власт је тражила да молилац допуни молбу т. ј. да исказе године старости, вероисповест, брачно стање и друге појединости. Паја је одговарао на постављена питања шапатом а кад је потписао исказ, испао је из начелства као тане из пушке. Што је он тако испао то ништа, али што је и глас о његовој молби испао из начелства као тане из пушке и очас се просуо кроз целу чаршију.

Осетио је он то по смеху којим га је свако предусретао и свако отпоздрављао; осетио је по деци која су се при његову проласку збирала у гомиле, шаптала нешто и пружала прст на њега. Знао је он да је глас о томе извесно допро и до његове куће и да је већ и Спасенија обавештена о сензацији али, оно што није знао и што га је мучило, то је питање: како ли је она то примила; да ли је глас о томе да је он решио бити и џелат, подигао му углед у њеним очима или се можда љути на тај његов поступак?

Његово је душевно стање било тако да се он реши и да не иде засад кући већ да оде у кафану и да се „ода пићу", иако дотле никад није пио. У кафани га, разуме се, дочекаше са једно „Уа!" и масом шала на његов рачун.

— Шта си дошао, да нам мериш вратове ваљда?

— Мислиш ли ти, Пајо, иглом да прокфирцаш осуђенога пре но што га обесиш?

— Је ли, хоћеш ли ти после да пеглаш онога кога обесиш?

Паја је све то трпељиво подносио и пришао је столу свога кума, Јове обућара, наручио пола литра вина и одао се пићу. Том приликом он је куму поверио све своје интимне побуде које су га руководиле да напусти женску кројачку радњу и да се ода џелатском позиву.

— Па добро, — рећи ће му кум — а шта на то вели кума Спасенија?

— Не знам. Не смем да идем кући док не чујем како је она то примила. Хтео сам да те умолим, куме, да одеш до ње да видиш како је она то примила. Ако се нешто љути, а ти је умири. Реци јој да је то велика почаст за њу да буде госпођа џелатовица. Реци јој да ћу је водити на пут кадгод имам у којој вароши да извршим погубљење; реци јој да ћемо тамо увек бити дочекани са великим почастима; да ће она добити почасно место на банкету који општина буде приређивала у част погубљења свога грађанина; да ће при поласку из тог места добити од грађанства букет на железничкој станици. Реци јој још, молим те, да су то врло велики приходи да се много више плаћа кад уврнеш главу једноме човеку него кад скројиш тоалету једној дами и реци јој још, да

се вешање не врши на вересију већ увек за готово. Ето, реци јој све то и све друго што ти падне на памет, само да је одобровољиш да се не љути.

И кум је заиста отишао до његове куће, а он остао у кафани и наручио друго пола литра вина, као што би сваки џелат учинио.

Није ни посркао то пола литра до дна, а кум се већ врати са своје мисије која изгледа није тако дуго трајала.

— Шта вели? — пита џелат.

— Вели да одмах дођеш кући.

— Добро, ићи ћу! Али шта вели за ово?

— Чула је, али не каже ништа. Поручила ти је само да одмах дођеш кући иначе, вели, она ће доћи овамо.

Паја џелат увиде да би ствар много горе изгледала ако би допустио да Спасенија дође овамо, па се диже, плати и оде кући. Идући кући њему се све причињало као да у том часу његова воде на вешала и, одиста, он два три пута погледа у небо тражећи утехе. Да је успут срео кога свештеника, извесно би му пришао ради последње исповести.

Шта је у кући било није могуће говорити због недовољних података. Велике битке народа историја увек тек доцније осветли у правој светлости. Оно што би се ипак могло рећи то је, да су том приликом све ствари по кући поломљене, сав алат из радње скрхан, прозори разбијени и да

је радња затим била пуних седам дана затворена а Паја пуних седам дана лежао у постељи. Изгледа да је том приликом џелат извукао такве батине од жене, какве се од Ханибала па до данас не памте у историји.

После недељу дана, кад су га модрице мало прошле, изјавио је Паја у начелству да се одриче кандидације за џелата.

Једна афера

Одиста је то зла судбина, бити млад у доба када су се сукње вукле по земљи, када су девојке вириле иза капицика, а идући улицом увек биле праћене каквом тетком или стрином и гледале у земљу по ономе народноме „нисам вила да збијам облаке већ девојка да гледам преда се", — а остарети и излапети у доба када су девојачке сукње до колена, када су деколтеи допрли до појаса и кад се мушко и женско измешало у костимима за купање.

Таква зла судбина постигла је господина Арсу Томића, старог али увек чисто избријаног и намирисаног господина, са испегланим панталонама, белим камашнама на ногама и цветићем у рупици од капута.

Господин Тома је допро већ у доба када би се могао измирити са старошћу, али се он грчевито дочепао прошлости, и све оно што се дешавало Бог те пита кад, и све оно што га је одавно напустило, њему је изгледало као да је још

ту. Он се за девојчицама на корзу још увек осврtао оним истим пожудним погледима као некад и чудио се, што се оне не осврћу за њим и што га осмехом не поздрављају; он је младим госпама, на журовима, још увек причао „несташне ствари“ и при доласку им стискао руку, чудећи се што су оне равнодушне.

Понекад само, кад би остао сам у соби, он би се одважио да погледа истини у очи и тада би горко завапио:

— Господе Боже, је ли право, је ли право сад, кад сам остарио, да измислиш кратке сукње и прозирне чарапе. Је ли право, Господе Боже, да сад, кад сам ја излапео, измислиш неке вадле и футбале и шимие и балете и костиме за купање. Зар се твоја милост, Господе, не простире на све људе подједнако и на сва поколења подједнако? Па је ли то правда твоја и милосрђе твоје да човеку, који је целога живота ждерао пасуљ и пио прокисла вина, те упропастио стомак; таквоме човеку, кад доспе да живи о камил-теју и ровитим јајима, подметнеш под нос прасенце и краставце из воде и бургундско вино. Је ли то право, Господе?

Како му Господ Бог на таква питања обично не би одговарао, то би г. Томић почео сам да се теши:

— Уосталом, ја не налазим да сам баш тако прематор. Чак, ето, изгледам и доста свеж.

И одиста огледало му је тако казивало, али шта вреди што му је огледало признавало кад му нико други то није хтео да призна. А колико је пута он чинио и покушаје не би ли изазвао такво признање, јер, забога, није он тако много тражио. Он није чак ништа тражио, само толико, да му се верује, да се о њему мисли како се мислило пре двадесет година, да жене према њему и даље имају неповерење. Ето, то је све што је он желео, а то је одиста тако мало и тако скромно. Па ипак, ни толико му се није хтело да учини.

Једном тако, на чају код госпође Марковићке, где је било и више других дама, питала га домаћица:

— Јесте ли били скоро код г-ђе Јанковићке?

— Не — одговорио је он, срчући чај. — Право да вам кажем, избегавам, колико ми је то могуће, да јој идем.

— Е, а што?

— Изгледа ми као да је њен муж нешто мало љубоморан!

И док је он, после ових речи, прелетао очима по друштву да види утисак, дотле су даме, једва се уздржавајући од смеха, гуркале се ногама под столом или заклањале очи лепезама да би могле измењати пакосне погледе.

Другом једном приликом, кад је био у посети код госпође Савићке и провео са њом читав сат на само, он јој је, између осталога, рекао:

— Види се да сте још млада и неискусна. Вас то ни мало не буни што седите читав сат на само са једним мушкарцем?

— Ах! — насмеја се она слатко. — Мене не би бунило чак ни кад бих са вама провела читав сат у кревету.

Њега је дубоко дирнуо овај несташни безобразлук, а још више јер је госпођа Савићка тај свој разговор на сав глас препричавала затим на свим журевима, где се орио смех на рачун старога господина.

Па ипак је он наставио са покушајима, не би ли му се веровало оно што нико живи није хтео више да верује. Једном је чак написао себи анонимно писмо, подешавајући туђ рукопис. Писмо је гласило: „Господине. Препоручујем вам да се оканете оне младе даме са црвеном ружом на грудима, иначе очекујте сукоб, који вас може и главе стати!" Потпис: „Један који умире када љуби".

То је писмо он најпре читао у мушкоме друштву, не би ли видео како ће ту проћи, да га затим чита и на журевима те изазове саучешће дама.

— Хтео сам да вас замолим, господо, да ме научите шта да радим у оваквом случају? — почињао би он разговор а затим вадио писмо и читао га.

Разуме се, заорио би се смех, а најискренији у томе друштву рекао би му:

— Будите сасвим безбрижни, господине Томићу. Тај који вам је то писао или је преисподњи магарац, а магарци не умиру када љубе, или, што је још вероватније, тера са вама безобразну спрдњу, немајући обзира чак ни према вашој дубокој старости којој смо сви дужни одавати поштовање.

После ове поражавајуће утехе, господин Томић је као утучен отишао кући, поцепао анонимно писмо, којим је само пружио нов материјал за подсмех и очајно се бацио у фотељу.

— Нико ми не верује! А шта би их то коштало да ми верују? Ништа! Али свет је тако немилостив!

Покушао је да теши себе, али није умео наћи утехе и легао је те вечери као да је тешку болест прележао. Али ако свет није милостив, милостив је Бог. Ујутру, кад се г. Томић пробудио, ушла је као обично његова стара домаћица, носећи шољу кафе, да би му узгред испричала и све кућне новости, које би она преко дана набрала. Кућа у којој је г. Томић становао, била је препуна разних кирајџија, те претставља читаво насеље, читав свет за себе, тако да није било дана без догађаја. Домаћица г. Томића све је те догађаје преко дана збирала, редакторски сређивала, те их ујутру, као какав јутарњи лист, казивала г. Томићу уз кафу. Тако данас, између осталога, рећи ће му:

— А знате ли ону малу тотицу што служи горе код Станићевих?

— Знам, па? — пита г. Томић немарно сркућући кафу.

— Па.... десило јој се.

— Шта јој се десило?

— Замислите, тек јој је шеснаест година, а већ је у седмом месецу.

— Гле, гле, молим те! — вели немарно г. Томић, па мало час а он тек понавља — Гле, гле, молим те!

И поче да му се врти та тотица по памети те и не обрати пажњу на друге новости које је домаћица ређала већ мало мало па би узвикнуо: Гле, гле молим те!

У њему се тога часа заче једна далека, још увек нејасна, још увек неодређена мисао, али га она поче да мори, те готово целога тога дана није му избијала тотица из главе.

Сутра-дан, кад је домаћица донела кафу прва му је реч била:

— Што ради она тотица?

— Ено је плаче — вели му домаћица.

— Па јест! — размишља сам у себи г. Томић — шта јој друго остаје него да плаче.

Па пућута и мало затим дода:

— Слушајте, идите кажите оној тотици нека дође к мени: ја ћу је научити шта ће да ради.

Газдарица се изненади, али оде, и мало по-

сле, мала тотица, флекава као ћуреће јаје, уђе у собу преплашена.

— Уђи, уђи слободно, хоћу да те научим како да се помогнеш.

Девојче се ослободи и приђе ближе.

— Је л' давно то? — пита г. Томић.

— Пре седам месеци! — одговара девојче као пред судом.

— А ко је?

— Један ђак.

— Како се зове?

— Не знам.

— Па шта ћеш сад да радиш?

— Не знам, кући не смем.

— А из службе ће те истерати, па где ћеш са дететом на улицу?

Девојче удари у плач, а г. Томић узе да је теши:

— Ја ћу те научити шта ћеш да радиш и ја ћу те спасти. Иди на други спрат, овде у истој кући код адвоката Николића и кажи му све што се десило, ал' немој да кажеш да је то био неки студент, него реци да сам те ја преварио. Ја сам богат па могу да ти дајем издржавање за дете.

Г. Томић је добро смислио. Његов план је био у толико лукавији, што са тим Николићем, адвокатом, он не говори некаквих тридесет година и што је управо он, г. Томић, кривац што се адвокат некада развео са женом, а од тада,

па све до сад, никад му се није дала прилика да се освети разоритељу свога породичног живота.

Г. Томић није био у заблуди. Знао је он да се по закону не може истраживати отац ванбрачног детета, али је знао и то да ће Николић адвокат од тога направити јаван скандал, а то је њему и требало.

И одиста, ствар се поче развијати онако, како је само могао пожелети г. Томић. Сутра-дан већ, добио је г. Томић писмо од адвоката, са жигом адвокатске канцеларије у врху, којим га овај пита: је ли вољан да ствар изравна мирним путем те избегне судски поступак и све последице који овај повлачи. Г. Томић је одговорио да он као частан човек, не може порећи да је отац детињи и радо ће на себе примити обавезу издржавања детета. А када је адвокат већ имао овакво писмо у рукама, није, разуме се, остао само при томе, већ се једнога дана, у једноме листу појави и сензација под насловом: „Једна срамна афера". То, разуме се, дочепаше и други листови те поче и усмено да се прича и препричава ствар по кафанама, на журовима и свуд где би се двоје састали.

Г. Томић осети као да је добио неку сатисфакцију за све раније увреде и омаловажења, он диже главу и пође поносито да шета улицама осећајући са задовољством како се за њим шапуће: „Ето, то је тај несретник"!

— Ама, шта би то са вама? — запитао би га по који познаник, а он би слегао раменима и одговорио:

— Шта ћете, има момената кад се човек заборави!

Највише му је правило задовољство што се у женским друштвима само о томе говорило и што су се сви ти женски разговори свршавали узвиком: „Ју, ко би то рекао!" Њему се све чинило, када би сад срео госпођу Савићку, ону што вели да би безбрижно с њим и у кревет легла, да би јој узвикнуо:

— Извол'те, извол'те сад поновити оне речи!

Дете је било здраво, напредно и уживало је пристојно издржавање од г. Томића. Тотица је задовољна и није могла да се начуди својој срећи, а г. Томић је поносно уживао што га на све стране оговарају и што му пришивају ружжно име заводника, које је њему тако годило! Све је дакле било у реду и тај би ред и даље трајао, да једнога дана г. Томић не доби овакво писмо:

„Господине,

„Мени припада заслуга што Ви данас уживате реноме једнога оца. Је ли право дакле да ја за ту услугу коју сам Вам учинио, не будем награђен? Ја немам зимски капут, па би Вас лепо

молио да доносиоцу овога писма дате две хиљаде динара.

С поштовањем,

Отац Вашег детета"

Кад прочита ово писмо, пред г. Томићем пуче једна сасвим нова перспектива. Он виде страховиту могућност која би могла срушити све што је он са толико труда назидао, а њега изложити суровоме подсмеху целога света. И — он даде две хиљаде динара.

Разуме се да се овај студент, пошто је тако сретно пронашао рудник, није зауставио само на зимскоме капуту. Имао је он и других потреба, а г. Томић је нашао да их мора задовољити у интересу свога угледа.

Г. Томић је добијао често писма од незнанога студента, све док једнога дана није добио и једно овако:

„Поштовани господине,

Ја сам сиромашан студент и патим се и злопитам. Ви ме до душе помажете, али ја мислим да би и у моме и у вашем интересу било, кад би ме сасвим усвојили те да тако питање наших међусобних односа дефинитивно средимо. Том усвојењу ја бих могао дати нарочиту форму тиме, што би се јавио као Ваше дете, плод једне од Ваших ранијих авантура. На тај би начин ја и моје дете, које ви данас издржавате, постали брат и сестра, а Ви наш племенити отац. На тај би се начин

уједно бар и цела породица скупила под једним кровом, а на тај начин би се најбоље сачувала и тајна да сте Ви сада отац туђега детета. Размислите о свему томе.

С поштовањем

Отац Вашега детета."

И г. Томић сломљен седе у фотељу и узе да размишља. Оставимо га на миру нека мисли и нека смисли шта ће и како ће.

Лаћа

Тога дана госпођа Ленка, испраћајући господина Симу при поласку у канцеларију, рекла му је:

— Па немој на подне нигде свраћати, већ из канцеларије право кући, јер месићу питу са спанаћем, а она не вреди кад се охлади.

Господину Сими се тога часа овлажише усне, јер довољно је било само и поменути му питу са спанаћом па да га целим телом прође милина и блаженство, а кад би се већ нашао пред питом, пробудила би се у њему увек курјачка прождрљивост те би гутао залогаје као сом муве.

— Е, баш ти хвала, Ленка, — одговорио је он са задовољством и озарена лица. — Хтео сам и сам да те замолим да ми умесиш питу са спанаћем, али, видим од неколико дана, боле те глава, па рекох...

— Прошла ме је глава!

Господин Сима оде задовољан у канцеларију и већ од десет пре подне поче сваки час завиривати у сат, нестрпљив да сачека подне.

Како је г. Сима лепо замишљао то подне, које је тако нестрпељиво очекивао. Жену прошла глава те ће весело ћеретати за столом, а за то време он ће гутати питу са спанаћем, попуштајући рупу по рупу на кајишу, а после ручка, са набивеним стомаком, лећи на отоман и дувати као рчак све док се не свари товар који је унео у стомак. Одиста права идила, која се понављала кадгод је за ручком била пита са спанаћом и кадгод госпођу Ленку није болела глава.

А кад је стигло подне, он је клисну као тане из канцеларије, не сачекавши ни да велика сатна сказаљка најаши на малу и прошао је равнодушно крај „Златног бокала", где је иначе редовно уврађао на чашицу горке ракије да би добио апетит.

Улазећи већ у кућу осетио је мирис пите са спанаћем и то му је пријатно надражило ноздрве. А кад је сео за сто, он је остала јела само форме ради јео, погледајући сваки час на врата, на којима ће се појавити пита са спанаћем.

И врата се одиста отворише, а њему се проширише зенице јер, на вратима се указа госпођа Ленка са тањиром пуним лепо испечене и лиснате пите која се још пушила. Он нестрпељиво убоде виљушком у прво парче озго, сручи га у свој тањир и раскомада на четири дела да се мало охлади. Још можда минут или два и он би почео да гута залогаје, али у томе се тренутку госпа Лен-

ка, седећи према њему, загледа нешто у његово раме, загледа се па се диже и пружи два састављена прста као да хоће у бурмутицу да их спусти, па тек диже једну дугу длаку са његовог рамена и цикну:

— Симо, шта је ово?

— Које?

— Ово је женска длака.

— Може бити! — одговори господин Сима и дува у питу не би ли се што пре исхладила.

— Откуд на твоме рамену женска длака? — наставља госпа Ленка сад већ тоном истражног судије.

— А шта ја знам, — снебива се г. Сима.

— Ко ти је долазио одјутрос у канцеларију?

— Остави бога ти, којешта... — покушава г. Сима благо.

— Хоћу да знам ко ти је долазио у канцеларију, јер од јутрос кад си пошао од куће ја сам ти својом руком очистила капут и ни трунке на њему није било. Хоћу дакле да знам, ко ти је долазио?

— Ко?... Нико... долазио је господин Милисав.

— Писар Милисав нема женске длаке.

— Па нема, дабоме! А долазио је и господин Сава, адвокат.

— Ама, немој ти мени писар Милисав и Сава адвокат. Ово је женска длака.

— Ха! — учини господин Сима, усхићен што се сетио. — Долазио је и поп Тома.

— Поп Тома се кратко шиша, с њиме ми не можеш подвалити! — узвикује све гласније госпођа Ленка, којој се сада већ учини да г. Сима врдара, те је то поче све већма дражити.

— Говори кад те питам! — додаде она одлучно.

— Остави ме, бога ти! — одговори сад већ и он мало срдито, јер осети да се пита довољно охладила и да би могао приступити послу.

— Не, бога ми, нећу те оставити на миру догод ми не кажеш чија је ово длака?

— Ама откуд ја знам чија је?

— Ја, несретница, месим му питу од спанаћа да му угодим, а он ми доноси женске длаке на капуту! — удари у плач госпођа Ленка.

— Та остави жено, те лудорије, бога ти!

— Не, нећу оставити, нећу се оставити догод ми не кажеш чија је длака.

— Па добро, ако нећеш, а ти немој се остављати. Говори ти и причај, а ја ћу слатко јести. Ето ти!

Рече „ето ти“ господин Сима и наже се да узме први залогај, али госпођа Ленка врисну, шчепа тањир испред њега и шчепа онај други тањир пун пите.

— Нећеш га мајци ни залогаја појести док ми не кажеш чија је то длака!

Могао си господин Сими срушити, ако хоћеш, пун лавор вруће воде на главу; могао си му изненада опалити шамар; могао си му извући столицу да се пруži на земљу; све, све си могао и све му то не би тако страшно изгледало, као измаћи му питу са спанаћом испред носа.

— Остави то! — дрекну он раздражено и крвнички је погледа. — Остави то или... или...

— Шта „или“ — цикну госпа Ленка — па нека буде „или“ кад је тако! Ето ти!

И госпа Ленка тресну и једним и другим тањиром кроз отворен прозор, а пита са спанаћем се расу по прљавој авлији.

Господину Сими сену тога часа кроз главу мисао да је убије, уверен да би се пред судом могао одбранити да је злочин учинио у наступу највећег раздражења или можда у нужној одбрани. Дође му за час та мисао, али се задржа, шчепа шешир и суну из куће као тане из пушке, онако исто отприлике као што је малочас суную из канцеларије, полазећи кући. Обишао је све кафане распитујући се има ли која на јеловнику питу са спанаћем па, кад је нигде није нашао, појео је најзад, онако гладан, шест парчета пите са месом, што га ипак није ни мало задовољило.

Разуме се да је од тог тренутка настало затегнуто стање. Госпа Ленку је болела глава јаче но ма кад досад, није ни речи хтела са мужем да проговори и не само то, но није хтела „скота“

ни да погледа. Мало је и то све било, већ је за ручак и вечеру кувала само она јела која он не воли. Кувала му је келерабе, дуње са говеђином, сос од рена уз говеђину, фиде у супи и све, све што он никад не би окусио.

Када утврди на кантару да је за шест дана изгубио четири и по киле и када му се због оваквога јеловника смрче и у души и у глави, он увиде најзад да му не остаје ништа друго него, или самоубиство или да попусти. Он се радије реши за ово друго и, једнога дана, рече благо жени:

— Ленка, ја те молим да ме саслушаш. Ствар је врло озбиљна. Ја сам изгубио већ четири и по киле због ових твојих келераба. Ако мислиш да ме убијеш овако постепено, а ти ме убиј чим другим, немој келерабама. Ја те молим, скувај ми што год што ја волим. Макар то и само супа била, задовољан сам и с тим, само нек је супа коју ја волим.

— Добро, — одговори она мирно — скуваћу ти сутра супу коју ти волиш.

И одиста, сутрадан на сто дође најомиљенија г. Симина супа са кнедлама од џигерице и не само што је госпођа Ленка донесе већ, оно што до сад није никад чинила, она му сама и својеручно нали у тањир.

Господин Сима је у томе оправдано назрео сретан преокрет у затегнутом стању, које је владало у његовом браку, и наже се над тањир са

још већим задовољством, те поче халапљиво да срче супу. Али, тек што прву кашику унесе међу зубе, тек што први залогај кнедле осети на језику, он се загрцну и поче ужасно кашљати. Испљуну супу на под и завуче прсте у уста те отуда извуче једну грдно дугачку женску длаку.

— Е, јеси ли чула, то је већ сувише! — дрекну он и удари песницом тако снажно о сто да све кнедле у чинији заиграше.

— Не дери се! — писну она. — Заклела сам се да ћеш је појести, па ако ниси данас сутра ћеш зацело. То да знаш! Појешћеш је, синко, кад ти је тако мила!

— Е, јеси ли чула, то је већ сувише! — дрекну данас нећу више окусити!

— Је л' нећеш? Е, кад нећеш, нека ти буде! — и госпа Ленка шчепа чинију са супом и просу је кроз онај исти прозор, кроз који је пре неки дан пролетела пита са спанаћом.

Од тога дана настаде још затегнутије стање у њиховој кући и г. Сима сад већ није долазио више ни на ручак ни на вечеру, ма да је био обезбеђен, јер је био толико присебан те је оном приликом задржао длаку, увио је и метнуо у капак од џепнога сата како би уклонио сваку могућност да је поједе.

Долазио је само на спавање, али би се без речи увлачио и без речи извлачио из постеље.

Такве једне вечери, кад дође, он не затече жену у кући, али зато, на сточићу крај постеље, нађе цедуљицу са оваквим садржајем: „Овако се више не може живети. Ја сам отишла својој мајци и нећу се вратити догод ти ону длаку не појеш".

Господина Симу спопаде праведан гнев. Он најпре избаци кроз онај исти прозор, кроз који је пролетела пита са спанаћем, једну женину фотографију, која је висила над његовим креветом, испи затим две чашице рума, који се однекуд нашао ту и, осетивши се довољно храбар, седе и написа конзисторији овакву тужбу:

„Славној Конзисторији,

Као што сам се уверио, мој брачни живот висио је само о једној длаци. Прилажући ту длаку уз ову тужбу, мени је част изјавити да имам само срећном случају да заблагодарим што овај доказ нисам досад појео. Та длака је разорила мој домаћи живот на овај начин: Ја волим питу са спанаћем..."

У продужењу ове тужбе, г. Сима је изнео и друге биографске податке, а завршио је тужбу поетским речима: „Догод се ова длака налази међ нама, живота нема између мене и моје жене!"

Та тужба, са длаком као прилогом, налази се сад пред конзисторијом. Хоће ли конзисторија прекинути длаку о којој виси г. Симина брачна срећа, то ћемо видети.

Невоље Аркадија Јаковљевића*

Аркадије Јаковљевић је врло лепо и задовољно са својом женицом Лепосавом живео негде у унутрашњости као порески помоћник. Поратна је скупоћа до душе и тамо косила чиновничке џепове, али је ипак тамо било и лакше купити и лакше добити од сељака, те су увек свачим били снабдевени и збринути. Имао је и угодну кућу, жуто окречену са лепом баштицом, коју су он и жена заједнички неговали, те им је свако могао позавидети на животу.

Али, једнога дана, прочита он у београдским новинама оглас, којим се тражи чиновник за једно велико осигуравајуће друштво са платом двапут већом но што је његова и са процентима од закључених послова. У огласу се још помиње да ће се првенствено узети у обзир финансијски и

* Ова је прича писана у доба послератне велике оскудице станова.

порески чиновници и то је оно што на овај оглас сврати пажњу Аркадијеву. Он купи тај број новина и однесе га кући те стави на сто пред жену.

— Мислим се нешто — рећи ће — докле ћу ја чиновниковати. Вечити указни слепац, док други слободни људи теку паре. Ево читај, двострука плата и зарада!

Жена прочита и исписа јој се задовољство на лицу. Њу је већ одавно нагризала жеља да живи у Београду где је и детињство провела. Сем драже коју има Београд уопште за провинцију, у Београду је она имала мајку и старију сестру, па ју је и то вукло тамо.

— Ја бих одмах ово примила! — охрабри га она.

Како је Аркадије и сам такву одлуку био донео, но хтео само да га и жена охрабри, то се још истог дана обрати са понудом осигуравајућем друштву. Једва ако је прошло две недеље нестрпљења и радозналости, а из Београда дође одговор да је Аркадијева понуда примљена и позива се на дужност. Одмах поднесе он телеграфски оставку на државну службу и поче без одлагања да се пакује, док госпа Лепосава седе да напише писмо мајци и сетри и да их извести о пријатној новости.

— Само — рећи ће јој Аркадије — да знаш унапред, нећемо седети с твојом мајком ни по коју цену. То никако не пристајем!

— Баш и кад би хтели не можемо! — одговорила му је госпођа Лепопсава и наставила да пише писмо мајци.

Аркадије Јаковљевић има једну ретку ташту са којом се посвађао још пре свога венчања и, како се тада ухватио с њоме у коштац, ево се већ три године носе по мејдану као два љута змаја. Довољно је да од ње дође сасвим обично писмо госпођи Лепосави па да њему припадне мука и да не једе тога целога дана. Једанпут им је свега долазила у госте и то је удешено било кад је Аркадије био у некој комисији, те је тако избегнут њихов сусрет. А уз ташту, као приде, ишла је још и старија сестра Лепосавина, једна брката матора девојка у црнини, која је из далека изгледала као искушеник манастира Тумана. Била је несносна још и са своје дивљачке мржње према мушкарцима, тако, да зета Аркадија није трпела само зато што је мушко.

И, с обзиром на те околности, сасвим је оправдано што је Аркадије рекао жени: „Нећемо седети с твојом мајком", као што је оправдано и што је госпођа Лепосава одговорила: „Баш и кад би хтели не можемо!", јер су њена мајка и сестра седеле у једноме удаљеноме крају Београда, у собици која је раније била купатило, па га је газда ради кирије преправио у собу за становање. У тој собици једва је стао један кревет, један

сточић и нешто мало ствари, и две особе једва су се кретале у њој.

Према томе, чим су стигли у Београд Аркадије и Лепосава, одсели су у хотел и одмах узели да брину бригу о становима. Разуме се да су се најпре јавили Одбору за станове, али су и сами запели обилазећи Београд од ране зоре до мрклог мрака и тражећи стан. На ту невољу нису ни мислили кад су напустили своју жуту кућу са лепом баштицом коју су заједно неговали.

Прокрстарили су Београд од Саборне Цркве па до Смедеровског Ђерма и од Малог Калимегдана па до Топчидера и нигде стана. Или, ако су гдегод и нашли што, то је по цени далеко премашало Аркадијеву нову, двоструку плату и онај провизион од закључених послова. Тако, на пример, нашли су на Топличином Венцу две собице и власник куће им је тражио четири хиљаде динара.

— Зашто по богу, тако скупо? — пита запрепашћен Аркадије.

— Зато што је у центру вароши! — одговара власник.

Отрчао је чак на Бањицу и нашао тамо две собице за које му је газда тражио две хиљаде и пет стотина динара.

— Зашто, по богу, тако скупо? — пита згрануто Аркадије.

— Зато што је одавде најлепши изглед на Београд! — одговара газда.

На пустој пољани, на Дунаву, тражио је газда за две собе две хиљаде динара, „јер ће ту бити будућа престоница на Дунаву“; више Тркалишта, за две собе две хиљаде динара, „јер ће ту, према новом регулационом плану, бити будући центар престонице“.

Разуме се да је Аркадије, крстарећи сваког дана с краја на крај Београда, свраћао сваког дана у Одбор за станове, где су му увек чинили обећања.

Тако то иде с дана у дан, а рачун у хотелу расте, бујно и нагло, тако да на крају месеца несретни Аркадије виде да у хотелу мора дати за једномесечно становање двомесечну плату, на страну још што су и кућне ствари лежале у железничком магацину те се и тамо грдна лежарина гомилала. Плаћајући хотелски рачун, несрећни Аркадије хукну и сети се своје жуте куће са баштицом коју су он и госпођа Лепосава тако лепо неговали. Али, није се могло остати само на томе што је хукнуо; морало се мислити и шта ће се даље, јер се у хотелу није могло даље издржати.

Најприродније би решење било, разуме се, да се преселе код њене мајке и сестре, али, прво: није било места; друго, то би значило да Аркадије улети право у чељусти таштине и, треће: свастика с брковима не би забога пристала да станује у истој соби с мушким. Па још кад би се то мушко почело свлачити ради спавања, свастик-

ка би са брковима извесно добила лупање срца и грчеве у стомаку и ко зна још какве нападе.

Та је комбинација дакле била искључена а пошто никакве друге није било, то госпођа Лепосава изјави одлучно мужу:

— Ја ћу мајци. Сабраћемо се тамо и збити, па како нам Бог да. А ти гледај шта ћеш и како ћеш док не нађемо стан!

И сам Аркадије увиде да друкче не може бити, те госпођа још тог дана оде у ону сардинску кутију, у којој су биле сардине њена мајка и сестра, а Аркадије отказа хотелску собу, па одмах одјури у Одбор за станове где доби нова обећања.

Оставши без жене и без стана, то прво вече Аркадије је одседео у кафани са једним друштвом све до зоре. Он није пио, он се није веселио, али је седео у друштву и дремао наслоњен на руку. Сутрадан већ није могао то да понови, јер се осећао уморан. Решио се да потражи у хотелу собу са једним креветом. То би у ствари било најбоље, рачунао је он; једно вече да одседи, а једно добро да се испава, те би тако хотелску собу употребио свега петнаест дана у месецу, што би чинило велику уштеду. Али када је то вече потражио собу, јави се једна нова невоља. Нигде у хотелима собе. Све до једног сата после поноћи лутао је од хотела до хотела па се најзад, мртав уморан, опет вратио у кафану и, крај јед-

нога веселога друштва, одремао на столици све до зоре.

Решио се да се за трећу ноћ побрине још преко дана за хотелску собу, али су се у Београду стекли неки конгреси, неке прославе и неки партијски зборови, те нигде собе. Када се појадао својим познаниицма, један му је од њих предложио да ујутру рано оде у купатило, да узме кабину и да се испава на канабету. Тако је и урадио сутрадан, пошто је ноћ одседео до поноћи шетајући по Калимегдану, а од поноћи дремајући уз оне који су весело проводили ноћ. Он чак није ни питао познаје ли или не познаје оне којима би се придружио, он је само ишао од кафане до кафане и где би сагледао друштво и оценио да ће остати до зоре, прикључио би се столу и, не сметајући никоме, дремао би на столици. Бивало је да су га поливали вином, бивало је да су га у сред дремања будили и наливали му на силу вино у уста, уз „туш" који је музика свирала; бивало је и да су му онако дремовном трпали бурмут у нос и чега све није бивало — али је несрећни Аркадије све то подносио, само да би имао где провести ноћ.

Четврто јутро рано у зору отишао је у купатило, узео кабину, па, и не свлачећи се, легао на канабе те слатко захркао. Али ни ту није био добре среће. Пошто је отспавао пуна три сата, послузи је постало сумњиво његово дуго бављење

у кабини, те сазва читаву комисију: жандарма са линије, газду од купатила, собарицу и неколико гостију, те сва та гомила провали у његову кабину. Разуме се, кад су видели ситуацију, газда се издра на њега

— Ово није, господине, хотел за спавање. Изволите ви ићи својој кући па се испавајте!

Несрећни Аркадије, кад му газда купатила помену реч „кућа", уздахну дубоко сећајући се своје жуто окречене кућице и баштице коју су он и његова жена тако својски неговали.

Мртав уморан, готово испребијан, крену Аркадије из купатила скоро посрћући од неспавања. Оде најпре у одбор за станове, а затим зађе опет по свима хотелима не би ли нашао собу те да се сручи у какав кревет. Али ни данас није био боље среће, нигде собу није могао наћи.

Он већ више није могао да издржи и кад се решавао већ да седне просто на тротоар и да се наслони на кућу, па да настави спавање, њему сену у главу једно врло проста мисао; сиђе на Саву, извади карту до Радујевца и натраг и закупи кабину за спавање. И чим уђе у своју кабину, пружи се на кревет те одспава од Београда до Радујевца и натраг, две ноћи и један дан.

Осетив се окрепљен после тако лепог одмора, Аркадије оде најпре у одбор за станове, а затим седе и написа жени љубавно писмо, јер се већ десет дана нису видели. Жена му је одго-

ворила да јој је немогуће друкче се видети до на улици, јер и кад би, рецимо, удесила да јој мајка и сестра оду где од куће, а он да јој дође, њена би сестра (она са брковима) то инстиктивно осетила и такав скандал извесно не би била кадра преживети.

Аркадију је сад опет предстојало ноћивање по кафанским столицама, јер, и ако је на лађи врло пријатно спавао, ипак је то три пута скупље од хотела, а он се потпуно истрошио не само физички но и материјално.

Провео је још пуних четрнаест таквих несрећних ноћи. За то време успео је да једну ноћ спава у хотелу у Земуну, једну ноћ у чекаоници на железничкој станици и једну ноћ на калимегданској клупи. Најзад, кад је већ потпуно оронуо, малаксао и балдисао, решио се и на очајничке покушаје. Тако, једне ноћи око поноћи, почео је да барата око гвоздених ролетна једне јувелирске радње. Очекивао је нестрпљиво да наиђе жандарм и да га отера у апс где би се испавао, а сутрадан признао иследнику зашто је то чинио. И несрећни Аркадије од поноћи до три сата изјутра баратао је, али, разуме се, није био срећан да наиђе жандарм и тада, очајан због неуспеха, напустио је тај покушај.

Једне ноћи жалио се, готово кроз сузе, некоме непознатоме пијаноме друштву, за чији је сто сео да одрема и једна доброћудна пијаница сажа-

љевајући га позва га својој кући на спавање, додајући:

— Али то данас, па сутра кад се пробудиш, гледај где ћеш, јер код мене нема места!

Идући пред зору са непознатим домаћином, морао је успут још да слуша и његове пијане савете:

— Ако баш нигде не можеш да нађеш стан, а ти се направи луд. То што ти ја кажем, направи се ти, брајко, луд па ће да те одведу на посматрање и посматраћете бар недељу дана, па ће после да те истерају кад виде да си паметан. Али за тих недељу дана имаш бар сигуран квартир.

Аркадије се најпре насмеја овоме пијаном савету, али после поче и сам да размишља и учини му се готово да би то било могуће.

Те ноћи је ужасно прошао. На вратима куће у коју га је увео домаћин дочека их гневна жена и обасу страховитим погрдама, тако да несрећни Аркадије није знао шта ће.

— Мало ти је што си дошао кући пијан као свиња — издрала се она на мужа — већ си ми довео и ову другу свињу.

— Куш, не лај! — одговори јој муж у име обојице! — ово је мој гост!

Али се жена није дала уразумити. Врискала, пискала и зипарала и даље, док најпосле није потегла да се баца папучама, метлама, ватраљима и свим што јој падне шака. Разуме се

да свога мужа, који је био извежбан да врдара у таквим приликама, није погодила, али је у накнаду зато добро звизнула ватраљем несрећног Аркадија.

Једва се најзад некако умирила, увела их у собу, пробудила и дигла дете са миндерлука, који је под дететом остао влажан, па се окренула незнаном госту:

— Ево ти, 'ајд лежи па чмавај!

Може се мислити како је било несрећном Аркадију, али је сан који га је савладао био јачи од свих обзира, и он се сручи на мали дечји миндерлучић, прелазећи великодушно преко свега домаћичиног понашања, која ни даље није престајала да гунђа и зипара по кући.

Те ноћи, ту у мокроме дечјем кревету, Аркадије је сањао страшан сан. Направио се он као луд и одвели га на посматрање:

— Како се зовеш и шта си по занимању? пита га доктор.

— Зовем се бела лађа — одговара он правећи се луд — а по занимању сам Аркадије.

— Пази шта те питам: какав посао радиш?

— Дувам у божју рупу — одговара Аркадије правећи се и даље луд не би ли га доктор задржао на посматрању.

— А откад си луд? — пита га доктор строже и гледа га право у очи.

Аркадије мал се не превари да каже: „От-

кад сам напустио своју жуту кућицу са баштицом, па дошао у Београд", али се сети да би се тако одао те, не могући у моменту да се сети шта да одговори, он просто уједе доктора. Докторр се окрете и нареди момцима:

— Овај је бесан. Вежите га добро конопцима и стрпајте у ћелију!

Та наредба докторова толико престрави Аркадија да се неиспаван пробуди и како је домаћица још увек гунђала, а домаћин ркао у кревету, то се он на двоје на троје обуче и пође у варош. Разуме се, као и сваког дана, прво му је било да оде у одбор за станове, размишљајући успут о прошлој ноћи и о страшноме сну који мора значити да ће му се што рђаво десити. И није се преварио у слутњи о претсказању које је сан значио, јер кад дође у одбор за станове, рекоше му радосну вест да је за њега реквириран стан.

Без обзира на то што га је бридила слабина од ватраља којим га је ноћашња домаћица одаламила, и без обзира на то што је осећао на доњим хаљинама извесну влагу коју је понео из ноћашњег кревета, он радосно одјури својој жени, улети као бесомучан у ону сардинску кутију и са сузама радоснцама у очима загрли госпа Лепосаву, не осврћући се на то што је свастика са брковима, због тог његовог неморалног поступка, добила хистеричан грч у срцу и у стомаку.

Сутрадан већ су они и госпа Лепосава били у новоме стану и, пошто су платили неколико хиљада динара лежарине на железници, радосно су размештали своје рођене ствари од којих су се растали већ пуна два месеца.

— Крај је мукама! — узвикивао је Аркадије, грлећи своју жену, коју већ пун месец дана није загрлио.

А несрећни Аркадије није ни слутио да је још далеко, врло далеко крај његовим невољама.

Стан у који су се сместили био је врло леп и угодан. Власник куће имао је седам соба и одбор за станове се с њиме носио годину и по дана док му је очупао две собе. Разуме се да је власник био незадовољан и решио се да пошто пото избаци Аркадија. Још тога првога дана кад се усељише Аркадије и Лепосава, газда им приђе и рече:

— Добре су собе, само морам вам рећи да се у тим собама јављају духови, па их ја нисам смео ни да обитавам!

Госпођа Лепосава на саме те речи поче да дрхће, али Аркадије, којега су прошле ноћи тукли и ватраљима, био је ипак храбрији. Али већ прво вече, ни у новоме стану није могао спавати. Преко ноћи шуштало је нешто по зидовима и шкљоцала је брава, а госпа Лепосава врискала је у кревету.

— Да се селимо! — наваљивала је она. Али Аркадије, који се сети месец дана неспавања

мука и невоља, пристаде радије да спава и с духовима но да наново започне живот који је једва завршио.

Друге ноћи дух је био још безобразнији. Лупао је у зид и у врата; треће ноћи лупале су у ходнику неке тенџере, ланци и прскало је стакло. Даље се није могло издржати; госпођа Лепосава је изгубила живце од страха и Аркадије је малаксао од неспавања.

— Зар се не бојите духова? — пита их газда.

— Та, бојимо се, није да се не бојимо, али морамо да трпимо; не можемо да напустимо стан за љубав духова.

— Аха, то значи ови су се већ навикли и измирили са духовима! — мислио је газда у себи и смишљао је шта друго да употреби.

Чим је заказан био први збор „кућевласника" отишао је тамо и распитао се од колега о свима начинима и методама за избацивање кирајџија. Али, разуме се, ни Аркадије није седео скрштених руку; отишао је на збор кирајџија и тамо изнео ствар о духовима. Збор му је једногласно рекао да је то врло стари трик кућевласника и дао му упутства да у будуће прима све шикане мирно и равнодушно, јер је то једини начин да истраје и да победи газду.

И сад, наоружани саветима, газда и Аркадије упуштају се у једну дугу и очајну борбу у којој газда улаже нечувене напоре, а Аркадије стрпљење.

Најпре му газда пресече електрику, и то баш кад је Аркадије имао једнога госта на вечери, а у доба кад су већ затворени дућани те свеће не могу купити. Затим му пресече водовод, и то баш на дан кад је дошла праља да пере рубље; затим му је камењем запушио димњак и почело је у Аркадијевој кујни тако да се пуши, да је морао престати кувати и прећи у кафану да се храни; најзад је скинуо цреп са крова изнад собе у којој је Аркадије спавао и при првој киши почело је с тавана капати право у Аркадијев кревет, а затим се почео и плафон одваљивати и смртоносно засипати кревет.

И када је видео да је Аркадије све то издржао, газда је наставио даље по саветима које је добио на збору кућевласника. Газда је са женом отпутовао, а оставио момка да три ноћи лумпује са Циганима у ходнику који је био заједнички. Три ноћи лупао је бубањ, три ноћи превртао се у кревету и хуктао Аркадије, три ноћи плакала је од једа госпођа Лепосава. Кад се газда вратио и видео да ни то није помогло, донео је у ходник силне трговачке сандуке тако да су Аркадије и госпођа Лепосава само прескачући преко сандука могли допрети до свога стана док се сам газда и његова породица служили споредним степеницама.

Аркадије је стојички све то издржавао и пео се четири пута дневно преко сандука, прескачући стене и проломе као у Албанији. Газду је већ

почела да нервира Аркадијева стрпљивост и, пошто је исцрпео све методе које су му колеге кућевласници саветовали, отишао је једноме од оних адвоката који су се после рата, специјализирали у избацивању кирајџија, обећавајући му добру поратну награду, ако му избаци кирајџију чије га стрпљење нервира.

Адвокат га је замолио и газда му је испричао шта је све досад употребио.

— И све је то издржао? — дивио се адвокат.

— Све! — одговори газда — натераће ме просто да рушим кућу само да га избацим.

Адвокат је затражио себи два три дана да се мало распита: ко је тај човек, тај Аркадије Јаковљевић и какав је, и да сазна све остале околности о њему.

Након неколико дана адвокат саопшти газди да је на путу да успе. Само, мора привремено жртвовати још једну собу од својих пет соба.

— Је ли само заједнички ходник за свих седам соба? — питао је адвокат. — Онда не брините!

И адвокат узе поверљиво да шапће газди свој план, а газди засјаше очи од задовољства. А тај се план, након неколико дана, и оствари. Газда изврши једну од својих соба, баш ону која је везана са Аркадијевом собом и једно јутро усели се у ту собу Аркадијева ташта и свастика са брковима.

То је све било изненадно, тајанствено. Извесна жена, повереница адвокатова, отишла у посету таште и питала је шта плаћа кирију за оно бивше купатило. И кад јој је ова казала да плаћа триста динара, жена се пљеснула:

— Иду, госпођо, наћи ћу вам за сто динара и још какву собу, са два прозора и са порцуланском фуруном.

Затим јој је жена казала и где има таква соба и рекла да ће одмах свршити, али је само желела да не говори своме зету „јер би он кварио код газде".

— Дабоме да би кварио! — додала је таштa. — Нога му нози не мисли добро кад се што год мене тиче!

И тако се Аркадије нашао сад пред једном страховитом ситуацијом. И дремања на столици и спавања на калимегданској клупи и ватрањи по леђима и духови и тенџере и циганска свирања и падање плафона и прескакање сандука, све, све то није ништа према таштi и свастици са брковма.

Он као бесомучан оде у удружење кирајџија и даде оставку „пошто то удружење није кадро да узме у заштиту свога члана" — затим оде у Министарство Финансија и поднесе молбу да се понова постави за пореског помоћника у унутрашњости, изјављујући да пристаје и у Пишкопеју, на арнаутској граници.

Линија

Госпођа Софија, као добра и позната домаћица, живела је све до скора у кући и за кућу. Кућа је била њена држава и ван граница те државе она није налазила никаква задовољства. И тако би можда то и остало, да јој није тај повучени живот донео другу беду; набацила је на себе деведесет и четири киле сала и меса.

Припитивала је комшике и пријатељце шта ће и како ће, те једни је саветују да пије сирће, други да сиса лимун, и госпа Савета јој вели:

— Треба да се крећете, прија Софија, ви се не крећете. Тако сам ја пре натоварила на себе преко осамдесет кила, те изгубила сам била сасвим линију. Па онда шта ћу и како ћу, него ти се лепо упишем у неколико женских друштава и онда, дабоме, никад се нисам могла да скрасим код куће. Те хајд на скупштину, те хајд на седницу, те посвађај се у управном одбору, те посвађај се у надзорном одбору, и, бога ми, за годину дана ја изгубих неких једанаест кила.

— Ју, шта кажете, прија Савета? — ишчуђава се госпа Софија, али од тог тренутка та идеја почиње да је осваја и једнога дана она рече господин Мити.

— Слушај, Мито, видиш ли да с дана на дан све више губим линију.

— Не видим ја то, брате! — вели Мита!

— Ама како да не видиш, кад сам тешка на ваги деведесет и четири киле.

— Е, то јесте! — вели господин Мита. — Да си тешка, тешка си, то ти признајем.

— Е па, видиш, да ми одвојиш пет шест стотина динара да се упишем у разна женска друштва.

— Ето ти сад, а шта ће ти то?

— Па да омршавим!

Бадава се господин Мита бранио општом привредном кризом, морало је бити онако како је госпа Софија желела. И, од тада, стално госпа Софија иде са седнице на седницу, залази по дућанима са разним одборима да збира добровољне прилоге; седи по цео дан на разним раскрсницама са плеханом кутијом и малим картончићима кроз које се пробада чиода; иде на скупштине и једи се и свађа се и све и сва чини како јој је прија Савета прописала .

А кад је прошла пуна година дана тога новога живота, оде госпа Софија у дрогерију и попе се на ону белу вагу те убаци у рупу динар. Казаљка

на вази заигра, заигра, па се заустави на деведесет и осам кила.

— Иjу! — узвикну она кад јој дрогериста даде ону перонску карту на којој је и цифрама било исписано деведесет и осам.

— Jу, црни Мито — жалила се она те вечери своме мужу — па ја тежа још четири киле.

— Ето, жали боже, толико паре за чланарину. Кажем ја теби, остави се лудости.

— Па морала сам, забога, да се забринем. Почела сам сасвим да губим форму.

— Не знам само што ће ти форма! — гуњђа господин Мита.

— Како шта ће ми? Шта говориш, човече. Па ако ћу сад у четрдесет деветој мојој години да изгледам оваква, каква ћу тек изгледати кад остарим!

И госпа Софија у истину напусти сва друштва, али јој госпа Савета сад даде један нови савет.

— Ништа ти друго, пријо, не остаје него да радиш шведску гимнастику.

И госпа Савета објасни госпа Софији шта је то шведска гимнастика, те још те вечери она рече господин Мити:

— Слушај, Мито, видиш ли ти да ја дотера до деведесет и осам кила и да ћу сасвим да изгубим линију.

— Море, каква те линија спопала! — гуњђа господин Мита.

— Таква, хоћу и ја да сам к свету, а не да се осврћу за мном кад идем улицом. Него ћеш ти мени да одвојиш коју стотину динара да купим справе.

— Какве справе? — зграњава се господин Мита.

— Па справе за шведску гимнастику.

Бадава се господин Мита бранио општом привредном кризом, морало је бити онако како је госпа Софија желела, и сутрадан су се већ ваљали по соби неки тегови, ђулад, о вратима су висили неки кајишеви за растезање и госпођа Софија од тога јутра поче да напреже својих деведесет и осам кила и да чини чуда и покоре по кући. Час би дизала руке у ваздух, час би чучала, час се превијала, а час би дизала ногу у висини стола и грешни г. Мита морао би да окреће главу од стида.

Шведска гимнастика је одиста имала непосреднога утицаја на госпа Сојку. Пре би око десет сати пре подне највише попила једну белу кафу са кифлом од путера, а сад, откако је почела да ради шведску гимнастику, није могла дочекати ручак, ако у десет пре подне не поједе бар једну телећу шницлу.

Када се после три месеца опет попела на ваґу у дрогерији и спустила динар у ону рупу, сказаљка је нагло отскочила и обележила сто и три киле.

— Ију, ију, ију! — вајкала се она.

— Ију, црни Мито — вајкала се то вече своме мужу — ја претера сто кила.

— Ето ти, жали Боже што си банбадава дизала ноге и чучала и теглила се. Хоћеш линију, е, ето ти сада линија.

А када се опет пожали својој прији госпа Савети, ова јој понуди и трећи савет.

— Мало се секираш, прија Софија, а без секирације не можеш никад омршавити.

— Па нашта да се секирам?

— Како то питаш, Боже мој, па секирај се на мужа. Зашто ти је муж него да се секираш с њим.

— Право кажеш!

И од тога часа отпоче нова шведска гимнастика у којој је као справа служио грешни г. Мита. На сваки његов покрет, на сваку његову реч секирала се госпа Софија.

— Да те пита човек само што мораш у кафану.

— Па тако, на кафу и да се видим са пријатељима.

— Шта ће ти кафана? Идеш само да ме једниш. Пијеш кафу данас, а сутра ћеш пиво, па онда вино, па ракију, и почећеш још да доводиш кући пијане другове и да ми долазиш са музиком.

Ако г. Мита кине, госпа Софија га изгрди; ако се успава, грдњом га пробуди; ако много једе, грди; ако не једе, опет грди и, уопште, у кући у

којој је досад владао мир и слога, брује сад грдња од јутра до мрака.

Секирала се тако госпа Софија пуна три месеца, већ јој одебљао језик од грдње и буке и, једнога дана, попе се опет на вагу у дрогерији, пусти динар у рупу и казаљка очајно уздрхта и заустави се на сто и седам кила.

— Ију, ију, прија Савета, шта је ово по богу? Што се више једим све се више гојим. Изгледа да ме секирација гоји.

Госпа Савета, која је увек до сад обиловала саветима, нађе се овом приликом и сама у забуни.

— Ја не знам ни сама шта да ти кажем, прија Софија, кад, ето, теби, ништа не помаже. Једино још што би ти могла рећи, то је да идеш у какав санаторијум и то што пре. Бога ми, да сам на твоме месту, ја бих ишла што пре.

И како ништа друго није остало, то г. Мита диже паре на меницу и посла госпа Софију у сенаторијум.

После десет дана г. Мита направи нову меницу, а после других десет дана још једну. И посрну човек под теретом тих дугова и изгуби апетит и изгуби сан и осуши се као да је он издржао куру у санаторијуму за мршављење. А када једнога дана доби писмо од госпа Софије, у коме му се жали да је сасвим изгубила линију и да због промене зрака који јој иначе добро чини, тежи

на вази сто и једанаест кила, он седе и написа јој овако писмо:

„Враћај се кући без линије, јер ја не могу више да ти шаљем паре. Ако ти ниси добила линију ја сам је добио, искривила су ми се леђа као гудало од гусала. Дођи и донеси собом свих сто и једанаест кила па ћемо видети овде код куће шта ћемо са њима!“

И госпа Софија се врати из санаторијума без линије.

Ампутација

Једне млаке пролећне вечери, кад се сунце спремало да се повуче у своје апартмане за спавање, кренуо је пут престонице трамвај пун Београђана, који су провели по подне у Топчидерском парку а, нешто мало раније, кренуо је са Теразија један затворени фијакер са једном дамом и једним господином. На оној кривини, где топчидерски пут напушта савску обалу и залази у топчидерско зеленило, сретоше се изненада онај трамвај и онај фијакер и — један узвик, један врисак и у таквим случајевима облигатна паника код трамвајских путника. Један коњ је лежао скрхане ноге, други је покидао амове и избегао смрт, тако исто и кочијаш, који је за времена искочио, а фијакер је лежао превртнут крај друма и својом тежином поклопио даму и господина, које је возио. Путници са трамваја су одмах скочили, дигли фијакер са жртвама, које су јаукале од болова, а затим, као што обично бива, трамвај је наставио пут, амбулатна кола су одвезла жртве у болницу,

фијакер је остао на друму, а полиција је дошла да учини увиђај на лицу места и напише белешку за новине.

И све би то дотле било у реду, и све би то дотле било нешто што се обично дешава, и све би то дотле било нешто што не доноси друге последице, сем нешто мало болова онима које је фијакер пригњечио и штете коју фијакериста подноси.

Али, већ међу путницима на трамвају, који су помогли дизању фијакера, било је који су се изненадили када су у пригњеченом господину познали г. Саву Миљковића, начелника железничке дирекције, а у пригњеченој дами, г-цу Лилику Рокнићеву, дактилографкињу те исте дирекције. Свакојако да је свима било јасно да г. Сава, као женљен човек, када је обазриво узимао затворен фијакер, није ни слутио да ће се тај фијакер сударити са трамвајем те јавно показати оно, што је требало да остане тајна једнога затвореног фијакера.

Г. Сава пак, као интелигентан човек и као човек који заузима тако важан положај у државној хијерархији, умео је, још док се возио у амбулантним колима, да се узвиси изнад физичких болова, којима би се сваки други мање интелигентан човек сав предао, и умео је јасно да догледа сву тежину ситуације у коју је запао, како у односу према држави тако и односу према жени.

Кад је стигао у болницу, он је, надчовечански савлађујући бол, нетремице гледао у очи лекару, који га је прегледао. Очекивао је лекареву реч и, чинило му се у том тренутку, да би једино реч: „ампутација“ била за њега спасоносна.

— Ампутација, да! — мислио је у себи, лежећи на отоману за преглед. Морали би ме одмах наркотизирати па и доцније, кад би ме прошла наркоза, ја бих се правио да сам још у наркози. Дође држава крај мога кревета и упита ме: „Шта је то, господине начелниче, ви мало пошли у Топчидер са дактилографкињом?“ Ја се правим да сам још у наркози и не одговарам ништа. Дође жена крај мога кревета и вели ми: „Лилика, је ли, Лилика ти треба, битанго матора!“ А ја се правим да сам још у наркози и не одговарам ништа. Погледа држава у лавор кра јмога кревета, и види одсечену ногу па се сажали, погледа жена у лавор крај мога кревета и види отсечену ногу па се сажали!

Лекар међутим заврши преглед и не рече реч: „ампутација“, већ се само насмеши и рече:

— Пригњечено, месо мало пригњечено. Стављати бурову воду на ноге и ништа више. Наредите да се доведу кола да воде господина кући.

Ове последње речи пресекоше господина Саву и он осети како се фијакер свом тежином својом понова превали на њега и осети, сад тек, сву величину болова, које је досад нечувеним напором

савлађивао, те поче тако магарећи да се дере, како и ће приличи положају који он заузима у државној хијерархији.

Лекарев покушај да га умири није успео, чак шта више лекар се нашао у забуни кад је кроз писку болесникову, разабрао његову жељу:

— Ах, Боже мој, Боже мој, а ја сам очекивао ампутацију!

Најзад, да би болесника умирио, није остало ништа друго, већ да сам лекар седне крај њега на постељу и да га топлим и нежним речима запита: шта му је те се дере као магарац?

Г. начелник, тронут овом нежношћу, обустави магареће манифестације бола и поче се лекару исповедати. Рече му да би за њега ампутација била једини спас а, ако то не може бити, онда бар да га не шаље кући. Нека га задржи у болници бар ноћас, док прва ватра не прође.

Грешни г. начелник, он је мислио, ако остане у болници, спашће се онога чега се није могао спасти. Није прошло ни двадесет минута по лекаревом прегледу и, тек што су га увили крпама замоченим у бурову воду, а у собу у којој је он лежао, уђе један млад човек за којега је г. Сава мислио да је некакав лекаров помоћник те му поче врло предсуретљиво одговарати на питања:

— Хоћете ли бити тако љубазни да ми кажете, како је све то било? — питао је млади човек,

— Хоћу, разуме се! — одговорио је г. Сава предусретљиво, и потанко му испричао сцену судара трамваја и фијакера.

— А, би ли били љубазни да ми објасните: ко је та госпођица Лилика?

— Лили?... — збуни се г. начелник. — Мислите ли на ону у фијакеру?... Она је, како да вам кажем... она је моја сестра.

— Али, она не носи ваше призиме?

— Не носи одиста, а то долази отуда, што је она у ствари сестра моје жене или, ако желите да знате у ствари шта је она, могу вам рећи да је она дактилографкиња. Уосталом, ти детаљи нису тако важни.

— Па ипак могу да послуже — дода младић и извади један блок из џепа те поче да бележи.

Г. Сави на један мах заигра срце у грудима и одиђе крв из образа.

— А... овај... зашто ви то бележите? — промуца он.

— Па за новине, ја сам новинар!

— Тако? — учини г. Сава и осети како опет фијакер паде на њега и пригњечи га као питу на земљу.

Док се он поврати од запрепашћења и отвори очи да настави разговор, новинара већ није било, али је зато стајала крај постеље болничарка, која му саопшти да напољу чекају две даме. Њему се претури соба; електрична лампа, која је висила

на плафону уједанпут се нађе на поду, а болничарка, за коју је поуздано знао да је стајала крај његова кревета, нађе се цела целцата на плафону. Он је поуздано знао да су те две даме, које су пред његовим вратима, његова жена и њена мајка, и њиме у томе часу завлада оно исто осећање ужаса као у тренутку кад је сагледао трамвај и очигледно видео да ће смрвити његов фијакер. Шта више, њему се његова жена, у томе тренутку, учини да личи на трамвајска моторна кола без кочнице, а њена мајка на реморкер, прикачен за моторна кола, и он јасно виде како се та два вагона нагло ближе, осети да ће наступити катастрофални судар, који ће га страховито пригњечити. И он, у томе тренутку, не умеде ништа друго да смисли већ да се врати очајној дерњави као да још лежи под фијакером.

У собу ступише жена и њена мајка и на све покушаје да проговоре с њим, он се очајнички и онако како то доликује његовоме положају у чиновничкој хијерархији, драо, као да су му тога часа откидали ногу.

Жена, увиђајући да први пут у животу не може да дође до речи, пљуну на њега, што и њена мајка понови, и одоше залупивши врата за собом.

Тако се заврши тај необично бучан дан и настаде ноћ са страховитим сновима. У току те ноћи г. Сава се пет пута знојио и презнојавао и сањао је чудан сан: Голица га као директор др-

живних железница по табанима једне ноге, а његова жена по табанима друге ноге, а Лилика га нуди да пије бурову воду у њено здравље, а мајка његове жене узела неке ковачке кљеште и као хоће њима да му извуче пупак, убеђујући га да му је спао.

Сутрадан, спавао је уморним сном све до девет и по пре подне, а чим се пробудио, донели су му топао чај и јутарње новине, сматрајући да ће га ваљда интересовати догађаји од јуче. Он са извесном зебњом развија један, па други, а затим трећи лист и виде: да су све новине опширно описале његов јучерањи случај. Један је лист чак, под крупним насловом на три ступца, исписао масу поднаслова, који сами собом казују толико, да је г. Сава почео осећати неку хладноћу у леђима и тешко дисање. Ти поднаслови су гласили: „*Фијакер са спуштеним завесама. — Фаталан судар — Из фијакера испада афера. — Два факта пригњечена фијакером. — Не може се утврдити да ли је Лили мужевљева или женина сестра*".

Г. Сава, кад прочита ове наслове, понова доби болове у ногама, и ако је одјутрос осећао као да су уминули нешто. Па ипак се прибра, осећајући да је крајње време да погледа ситуацији у очи. Он, тога ради, управи поглед на таваницу на којој се у томе часу оцрта велики знак питања и оста нетремице бленући у тај знак питања.

Око десет часова пре подне, дошао је у болесникову собу један господин, секретар Министарства саобраћаја, и, пошто је запитао г. Саву како се осећа и је ли му што боље, додао је:

— Господин министар вас је поздравио и наредио ми да вас питам: желите ли ви сами да поднесете оставку или... и извади из џепа већ написану оставку на државну службу „због нарушеног здравља". Г. Сава узе исписани табак, прегледа га, и уочи да је писан на истој машини „Корона" портабл на којој је, све до јуче, кукцала госпођица Лилика. Г. Сава погледа још једном у таваницу, у онај знак питања, па онда резигнирано пружи руку и прихвати стило из руку секретаревих и потписа оставку, али у томе часу, испусти перо и страховито дрекну.

— Шта је, забога? — запита унезверено секретар.

— Ништа, ништа. Учини ми се као да ми је овога тренутка једна нога ампутирана. Тако сам страшан бол осетио!

На пола сата по одласку секретарову, ушао је у болесничку собу други господин, сасвим непознат г. Сави.

— Дошао сам да вам саопштим да се кући не морате враћати. Ја сам мало час, као адвокат ваше бивше жене, предао тужбу за развод брака.

Г. Сава очајно дрекну тако да се и сам адвокат сажали.

— Шта је, забога?

— Ништа, ништа. Учини ми се да су ми овог тренутка ампутирали ову другу ногу.

И одиста, од тог часа, г. Сава се непрестано пипао под покривачем, јер му се чинило да су му мало час одсечене обе ноге, те му тако испуњена жеља о ампутацији коју је синоћ изразио.

Мало дана затим, г. Сава је изашао из болнице, али се стално осећао као да су му обе ноге одсечене и са одвратношћу је окретао главу кадгод би срео било трамвај било фијакер. Чак, није могао више да трпи ни машину „Корона", а најмање четвороредну.

Мис Мачковац

Видоје је за време светскога рата био избеглица у Француској. Пробавио је тамо пуне три године; научио је три речи: „уј", „мерси" и „бонжур". По повратку је одслужио кадар, али му се затим није ишло у село, јер је већ био навикнут на „светски живот" па је стога остао у Београду. Пуну годину дана бавио се причањем о „патњама кроз Албанију" у доба када су те патње биле једини разговор свих кафанских столова. Само што је Видоје своје патње умео некако да есконтује; он их није причао онима који су и сами патили, већ је хватао „уједињену" браћу, изазивао код њих саучешће и они су то саучешће плаћали. Када је Албанија сишла са дневнога реда, Видоје увиде да му треба потражити какво друго занимање, и он се пријави на конкурс. Био је то конкурс некаквога новога клуба престоничког, који је тражио послугу која говори француски. Имајући ту квалификацију, Видоје се прими службе и направише му смокинг. У тој служби реч „бонжур" му је врло мало

користила, реч „мерси" употребљавао је само приликом примања напојница и тако му је остала на расположењу само реч „уј" којом је у свакој прилици такве збрке правио да су га морали избацити из службе. Тако је он, служећи два три месеца у клубу, упознао све манире и обичаје отменога друштва, што ће му у будућем животу врло много користити.

Непосредну корист од тога клупскога васпитања осетио је он већ кад је отишао у село. И ако му се никако није ишло у село где нема „светскога живота", на који је он толико навикао, ипак је једнога дана, када у престоници подигоше хајку на све без занимања, нашао за потребно да се зажели свога роднога места.

У селу је Видоје начинио необично повољан утисак; не тиме што је облачио смокинг сваке недеље кад је ишао у цркву, већ више тиме што је знао француски.

Тај утисак је био у толико јачи, што је дотле селу био досадио неки Миладин својим знањем францускога језика. Тај Миладин био је посилни код некога артиљерискога пуковника, који је у Француској примао оружје, па је уз њега пуне две године пробавио тамо. Знајући да нико у селу не зна ни речи странога језика, он је у свакој прилици уплитао своје знање францускога тако да чак кад би се с киме посвађао он није псовао као што је раније, и као што остали честит свет псује, већ би

рекао: „Сакрамент де дио!" што би по његовом тумачењу значило да на француском псује оца. Па и у картама употребљавао би само француске изразе. Ако би покупио сон он би узвикивао: „Армба!" Сва ку је карту називао другаче. Тако на пример десетку је називао: „Сенкант сенк", краља: „Вив ле роа!", даму: „Мадам", жандара: „Жан Дарк" а кеца „Аца" и објашњавао је да је то чисто француски.

А када стиже Видоје у село и прочу се како и он зна француски, узвикнуше сељаци Миладину:

— Аха, Миладине да видиш сад како има и над попом попа!

И удесише некако да се у недељу, по служби божијој, саберу сви у механу, а ту да буду и Миладин и Видоје. Једни су позвали једнога а други другога на чашу пива, не одајући им да их воде на страховит двобој.

А када се нађоше очи у очи, цела их кафана сколи:

— Дедер, дедер, говорите француски; да видимо ко ће боље!

— Јок, море! Што ћу да говорим француски код свога рођенога језика! — брани се Миладин стрепећи од противника који ће га пред сељацима обрукати.

— Стран језик, браћо, — вели Видоје, стрепећи од противника који ће га пред сељацима обрукати — стран језик човек зато зна да га користи

у пословима, и, не дај боже, у случају нужде, а не да се с њим спрда по кафанама.

— Аја, — гракћу сељаци — хоћемо да видимо ко зна боље!

А то је баш оно нашта нису хтели да наиђу ни Видоје ни Миладин, бојећи се свако знања свога противника и свога незнања које ће се открити те им углед уништити.

Али сељаци моле, захтевају, гракћу, прете, изазивају, те најзад дуеланти увидеше да немају где.

Поче Видоје први:

— Бонжур! — рече он Миладину.

— Бонжур! — одговори и Миладин њему.

— Мерси! — настави Видоје разговор.

— Мерси! — одговори му Миладин.

— Уј! — потврди Видоје.

— Уј! — потврди и Миладин.

И пошто су се тако наразговарали, хтедоше људи да престану, али сељаци сковитали.

— Шта је то, по једна реч само! — вичу незадовољници.

— Толико и ја знам! — добаци Радоје Пантовић. — Ето, ја знам реч: канон, па сад да заокупим: канон, канон, канон, и то му кабојаги француски.

Видеше противници да немају где, а пошто су већ одмерили своје снаге и ослободили се један према другоме, они се решише да загазе па шта

Бог да. Ваљало је пошто пото спасавати стечени углед међу сељацима који је већ висио о концу.

Видоје прибра све своје сећање на клубске јеловнике па запе:

— Потаж де шуфлер, ањо роти, филе де беф, салад вер, мармелад!

А Миладин на то њему:

— Уј сенкант сенк жандарк, мерси, вив ле роа!

И пошто тако изменише мисли на француском језику, не хтедоше више ни речи проговорити и ако су сељаци и даље навалъивали.

Тако оста некако битка нерешена, а Миладин и Видоје сачуваше свако себи реноме зналца француског језика. Па ипак Видоје оде мало даље реномеом и угледом, јер сем знања француског језика он је још имао и смокинг и отмено понашање, што је и самоме Миладину импоновало те се и он радо прибијао уз њега.

И тако некако Видоје узе прву реч у селу те су га сви, нарочито млађи људи, поштовали и радо пристајали уз њега. Тако једном приликом, с вечери, стоје неколицина њих на углу иза судинице, а међ њима Видоје, и воде разговоре вероватно о приликама у селу.

— Ех, кад би Бог дао нешто те да сам ја председник општине, друкче би ја. Шта све има, брајко, овде да се уради: камо вам водовод, камо електрика, камо трамвај? Истина за све то треба

буџет, али зашто си председник општине ако ниси кадар буџет да измислиш! Па и иначе, брате, нема никаквог живота у селу. Ej, пуста Француска кад је се сетим!

— Па јест, тамо је друкче! — додаје неко.

— Друкче, дабоме! Ето гледам само, ви немате ни жири у селу.

— Какав жири?

— Па жири за избор Мис. Зар досада наше село Мачковац није изабрало своју Мис?

Сви ућуташе не разумевајући питање.

— Бре, па срамота, Шта ће казати за нас они у Европи кад ми нисмо стигли још ни своју Мис да изаберемо!

И ако нису знали шта је то Мис, ипак се сви после ових речи забринуше: шта ли ће Европа рећи кад чује да село Мачковац није још своју Мис изабрало? И Видоје прими на себе бригу да спасе част села Мачковца пред Европом.

Тога ради, он већ идуће недеље по подне сазва у основној школи једну ужу конференцију, пошто се најпре споразумео са учитељем, једним младим и избријаним варошанином, коме је ово прва година учитељевања. До душе, учитељ је у први мах као сумњао у успех, велећи:

— Ето, ја сам зимус покушавао да отворим школу играња. Истина немамо музике, али сам мислио послужити се грамофоном који има Илија

кмет. Па, ето, нисам успео. Уопште, сваки културни покрет наилази на неразумевање овде у селу.

Видоје се ипак надао да ће успети и тако се у недељу по подне и сакупи ужа конференција. На конференцији је био Видоје као сазивач, па онда онај Миладин, пошто је и он био у иностранству, па учитељ, па Илија кмет који има грамофон и неки Спаса, који је као млад био интерниран и увек причао како је стекао велика познанства са разним аустријским грофицама и бароницама.

Видоје је у кратком говору изнео потребу да се изабере Мис Мачковац и, уједно је предложио да чланови ове конференције буду будући жири. Илија са грамофоном није могао одмах да схвати ствар, те му је Видоје објаснио да је народ, који је у прошломе рату дао толике хероје дужан дати и најлепшу девојку, јер вели, ако то не учинимо може нам се десити да поред незнанога јунака имамо незнану лепотицу којој би се на главу полагали венци. Ми морамо, вели Видоје, на свакоме пољу победити ако хоћемо да се о нама води рачун код европских народа.

Пређоше затим и на питање лепотица те проговорише о овој и оној, свако према своме укусу, док учитељ не постави питање: хоће ли се избором обухватити и удате жене.

— Ја бих обухватио и жене — додаде он да поткрепи свој предлог — јер штета је испустити,

на пример, попадију која има ванредно лепе линије тела.

— Па то онда и моју жену да обухватите? — запитаће Илија са грамофоном, вртећи неповерљиво главом.

— Да, — прихватиће учитељ — ја сам је баш прошле недеље са свих страна посматрао...

Учитељ не довршн реченицу, јер Илија шкргутну зубима, стиште песницу и наднесе је над учитељем:

— Кога си ти, бре, са свих страна посматрао?

И дошло би богами до окршаја, те би цела ствар у самоме зачетку пропала, да не умирише некако Илију, пошто му се и сам учитељ извини објашњавајући му да је он са естетске стране посматрао кметицу.

— Па добро, хајде, нека буде и моја жена — рече Илија кад се умири — али реците ви мени, кад би она била избрана шта онда има да буде?

— Ништа, брате, — објашњава Видоје — ишла би у Америку.

— Ко, зар моја Сока?

— Јес!

— Па онда?

— Па онда би се сликала гола за анзис-карте.

— Ама кој би се сликао го? — подухвати Илију опет бес.

— Чекај, брате, чекај да чујеш, немој одмах на нож док ствар не чујеш до краја — умирује га Видоје. — Те би се анзис-карте продавале и од тога би она имала десет од сто. Шта хоћеш, брате, данас ни Управа Фондова па не вуче више него шест од сто на свој капитал, а ти би на твој капитал вукао десет од сто.

Ма да је објашњење било тако очигледно и тако убеђујуће, Илија са грамофоном плану понова, опсова матер целој ужој конференцији, односно жириу, и оде бесан, залупивши помамно врата за собом.

Разочарани чланови конференције слегнуше раменима и погледаше се.

— Ја сам мислио, богами, рећи ће први учитељ — за овога Илију, пошто има грамофон у кући, да је културнији човек. А ето!

Видоје се није дао збунити инцидентом, он је мирно наставио рад и посао би извесно био изведен до краја да мало затим не улете у разред, где се држала конференција, поп. Он није ни улетео него је просто сунуо, пошто је прво ногом грунуо у врата и тако их пред собом отворио. Њега је успут нашао Илија с грамофоном и казао му све по реду а нарочито оно: шта учитељ мисли о његовој жени. Поп не рече ни добар дан него још с врата грмну:

— Је ли ти, учо, а где си ти вид'о линију моје жене?

— Па ја онако уопште, са естетскога гледишта... — поче учитељ да врда, мислећи да ће естетско гледиште умирити и попа као што је малочас Илију с грамофоном. Али поп изгледа да није полагао ништа на естетско гледиште већ се унесе учитељу у лице и грмну понова:

— Где си ти видо' њену линију, питам ја тебе? И у томе часу пуче један страховити шамар; празан разред основне школе одјекну, а учитељ се прихвати за образ.

Скочи Миладин да одбрани учитеља те гурну попа, а поп, како се већ разбеснио, потеже те Миладина штапом по глави. Сад већ скочи цео жири и почеше да пуцају шамари без обзира на естетско гледиште или, рецимо на културну мисију, коју је жири себи за циљ поставио да би пред Европом спасао част и углед села Мачковца. Испреврташе се ђачке клупе, претури се учитељев сто, разлетеше се по соби неки ђачки прописи и мастионице, поразбијаше се прозори, паде са зида слика Св. Саве, која је висила над учитељевим седиштем и, уопште, направи се једно чудо, какво се још не памти да се у једној просветној установи десило.

А некако у тој гужви, отворише се врата и поп излете напоље потиснут ногама целога жириа једногласно. Што је поп излетео на тај начин у томе на послетку не би било све зло, али како је из-

летео из школе тако је улетео у механу, онако сав разбарушен и изгребан.

И сад већ можете замислити каква се хука подигла у механи где је Илија кмет, онај што има грамофон, већ био припремио духове. Причао је он целој механи како су се у школи искупили неки бећари па шацују туђе жене и меркају по линији чију ће жену да свуку голу и да је пошљу у Америку са десет од сто чисте зараде од прихода. На ту ватру доли сад и поп пуно кандило зејтина те се маса, која се иначе добро загрејала у механи, заљуља и као један човек пође у хајку за ужом конференцијом која је заседавала у школи. Срећом, неко дотрча раније и рече ужој конференцији да је на њих кренула хајка, те се они очас изгубише не доневши никако дефинитивно решење, али раздражена маса не остаде само на томе походу на школу већ пође по селу да тражи чланове уже конференције.

Било је те ноћи батина какве се од Косовске Битке не памте у историји српскога народа, а кад је зора сванула, учитељ је лежао у постељи сав обавијен црним луком и повезане главе, размишљајући о томе како сваки културни покрет наилази на неразумевање у селу Мачковцу. За Миладина веле да је чак признао да не зна француски, не би ли само умилостивио гомилу, али су му ипак пребили ногу и ено га сад товаре на неке таљиге да га поведу у окружну болницу. Спаса,

онај што има великих познанства са бароницама и грофицама, још је некако најјевтиније прошао; раскрвавили му мало главу, а понео је и неколико масница по леђима, али се сетио те се успео уз један дуд и целе боговетне ноћи преседео је горе, на гранама, немајући храбрости да сиђе доле. Уопште узев може се рећи, да никад у свету ни један жири није добио такве батине као овај.

Видоје је у рану зору напустио село, које га није разумело, и однео је собом смокинг и иницијативу да се изабере Мис Мачковац те да се пред Европом спасе част и углед села Мачковца.

Ето зашто је Мис Мачковац изостала са светског конкурса!

Господин Томине бриге

Од како је објављен нов закон о порези на нежењене, г. Тома Ристић се необично забринуо. Он је, као добар хришћанин, био свестан тога да је по божјим законима требао давно и давно да се ожени али, како ти закони божји нису прописивали никакву порезу, он је некако из године у годину пропуштао да испуни ту грађанску дужност а, кад је превалио већ и четрдесету, мануо је као оно кад човек дигне руке од чега и прошаптао је: „Беше му".

И са убеђењем да је сад већ доцкан мислити на брак, он се измирио да до краја живота самује и сам да носи бриге. И тако измирен, он би нечујно и тихо пролазио кроз живот али, ево сад дође овај нови закон и паде преко стазе, којом је он имао мирно проћи, те му препречи пут. Он пред том кладом застаде и поче озбиљно размишљати. —

Г. Тома није спадао у људе који олако размишљају. Он би увек размишљао са писаљком

у руци и парчетом папира пред собом јер, мало је ко тако поштовао и ценио оно правило по коме су два и два четири.

Та особина г. Томина води своје порекло још из доба његове службе. Он је најпре био порески чиновник и од те се службе растао у прилично затегнутим односима са државом. Ступио је затим у општинску службу и читав низ година радио је искључиво на буџету и буџетским предметима. Ту се навикао поштовању цифре у толикој мери, да је већ почео и у обичном животу све своје мисли да исказује у цифрама. Није дакле никакво чудо што је и ову ситуацију створену новим законом о порези на нежењене, г. Тома покушао себи цифрама да објасни.

— Добро, кад се већ мора, рецимо да се оженим — размишљао је г. Тома — али, брате треба то најпре цифрама видети је ли могуће и је ли остварљиво. Јер, кад се зрело размисли, брак је са рачунске тачке гледишта најпростија ствар: један и један су два. Ето, то је брак а то другим речима значи: сто од сто колико имам сад заменио би са педесет од сто. И, сад је питање, шта ја у неколико зато добијам. Добијам четрдесет од сто од непосредноga пореза на томе што не плаћам порез на нежењене.

Размишљајући тако г. Тома би све поменуте цифре бележио на хартији.

Његов пријатељ, газда Риста кафеџија, код

„Златног Топа“ човек који је имао ужасну одвратност према цифрама, другачим је језиком убеђивао г. Тому у оправданост порезе на нежењене, кад му се овај на ту нову бригу своју почео жалити.

— Ако, вала, право је! И да сам ја власт још би већу порезу наметнуо! Зар не видиш ти како је то паметно смишљено. Ударена је пореза на псе и на оне који хоће да живе као пси.

— Ама, какви пси? — буни се г. Тома.

— Па тако, нежењени.

— Па зар зато што живим као пас да плаћам на то још и порезу?

— А мислиш то је само једна пореза коју имаш да плаћаш као матора нежења. А где ти је рематизам, па ишијас, па врућ цреп на стомак, па камилтеј, па сицбад. Све то имаш, мој брајко да плаћаш, ако се за време не ожениш. Не можеш ти то сам, без жене. Ето, реци сам, ко ће да те истрља, ко да ти загреје цреп, ко да ти спреми врућу воду, ко да ти скува камилтеј. Ајде, реци!

— Па јесте, истина је! Тешко је признајем!

И г. Тома, под утиском газда Ристиних речи, поче да размишља о овој другој врсти порезе, коју матори момци морају плаћати. Кад оде кући он узе чист лист хартије и поче из основа да студира питање женидбе, изражавајући га цифрама. Он није умео себи друкче да представи брак до

као буџетски проблем и зато преви табак на пола те једну половину посвети приходима а другу расходима.

— Приходе немам шта да бележим — размишљао је г. Тома — зна се, плата и пункт. Ако падне уз то која пара то није буџетска сума, то је онако, што капље. Али, шта ћемо са расходима? Лако је Ристи говорити онако на памет, без цифара. Али, кад би он знао како су цифре погана ствар, друкче би он говорио.

И г. Тома зареза поново писаљку па леже озбиљно да ради на брачној буџетској страни расхода.

— Рецимо прво брачни инвестициони трошкови — и г. Тома написа крупно римско један и уз то наслов „Инвестиције".

— С обзиром на привредну кризу уопште и моју лично посебице и с обзиром на велику скупоћу, свешћемо инвестиције на најмању меру. На послетку шта је за један брак и потребно: један кревет, лавор и бокал, сапун, огледало и два пара папуча и ништа више. Па, како ја све то имам а претпостављајући да би жена донела сама своје папуче, то за ову буџетску годину бришем издатак на инвестиције.

— Добро бришемо инвестиције али, шта ћемо са редовним буџетским издатцима. Ту ће канда буџет да заглави. Кирија, па огрев, осветљење, одело и дневни кућевни трошак. Много, много,

никад краја. А ако се некако и исплива у редовним издатцима, десиће се оно што се у свима буџетима дешава. Заглавиће се на ванредним издатцима. А нема брака без тих ванредних издатака. Какав би то брак био, на пример, ако жена на пролеће не би осетила пробадање, у почетку лета узетост а на крају лета: дај пет хиљада за бању. Па онда шешири, мантлови, женске ципеле и чизме, фризерка, кројачица, слава и женин имендан. Па онда, у ванредне издатке може се убројати и евентуално дете. Да не ставим више него једно дете за једну буџетску годину, доста је и толико да се покаже дефицит.

Он покуша да све ове своје мисли изрази у цифрама и кад те цифре сабра а њему се подиже коса на глави и уздахну:

— Е, мој Ристо, видиш ли ти како ствар у цифрама изгледа!

И сутрадан, после једне немирно проспаване ноћи, г. Тома стрпа у џеп све папире на којима је пројектовао свој брачни буџет и оде рано изјутра на ону прву јутарњу кафу своме пријатељу газда Ристи.

— Е, мој Ристо, — уздахну г. Тома поново, пошто је одувао пену са кафе, — да видиш ти како то у цифрама изгледа!

— Које брате? — досећа се газда Риста.

— Па брак!

— Море ко још пише брак у цифре. Двадесет година живим ја с мојом женом без цифре па шта ми фали!

— Можеш ти говорити шта хоћеш али цифре, црно на бело, друкче кажу. Ево ти, ако не верујеш, па види — и г. Тома стави на сто своје папире.

— Ама, шта имам да видим, знам ја то! — и газда Риста одгурну Томин буџет.

— Помисли само: инвестиције, па редовни издаци па тек ванредни издаци. Они би ми појели главу.

— А шта су ти то ванредни издаци?

— Па болест, па бања, па деца.

— Од куд су деца ванредни издаци? — буни се газда Риста.

— Него! Не можеш ваљда ставити у буџет децу као редовне издатке или као инвестиције.

— Не знам ја шта су деца по буџету али знам да би било добро кад би их имао и то повише.

— Онако ваљда због човечанства? — размишља г. Тома.

— Није, брате, због човечанства, него баш због тога твога буџета. Зар не видиш, бре, колико ти сама држава иде на руку. Ожениш се не плаћаш бећарску порезу; добијеш деветоро деце, ослобађаш се и свих других пореза.

— Јесте, ал деветоро.

— Па деветоро, дабоме!

— Ко ће побогу деветоро деце да роди?

— Па нећеш ти него твоја жена.

Г. Тома се замисли и узе на прсте да пребраја деветоро деце.

— Видиш, како је то држава лепо удесила — наставља газда Риста своја размишљања. — Назидаш нову кућу, ослободиш се порезе; родиш деветоро деце ослободиш се порезе.

— Друго је то кућу! — гунђа у себи г. Тома.

— А што друго?

— Па тако! Кућу зидаш док можеш, док ти траје капитал а, кад нестане, а ти узмеш зајам из Хипотекарне банке па довршиш а деветоро деце, не може тек и ту да ти помогне Хипотекарна банка!

— Па оно не кажем али опет, кад се хоће све се може — теши га газда Риста.

Господин Тома се почеша за уветом, досрка кафу и угаси већ догорелу цигарету па на један мах диже главу.

— Знам шта ћу!

— Е? — учини газда Риста радознало.

— Дај ми чист табак хартије. Написаћу оглас за новине па нека га одмах носи твој момак.

Донеше му хартију и он, умачући перо у стакло са мастилом, промисли добро још једанпут а затим написа овакав оглас:

„Пензионар у најбољим годинама рад је, због нове порезе, да се жени. Узеће за супругу ону која му може гарантовати да ће у законом прописаном року изродити деветоро деце без зајма код Хипотекарне банке".

Ено г. Томе и сад чека одзив на овај оглас.

Бесплатна улазница

— Господине Перо, волите ли ви позориште?

— Па зашто да не волим.

— Е, па ево, учинићу вам нешто. Ево вам моја бесплатна, новинарска карта за вечерњу представу. Ја сам позван на једну вечеру па не могу ићи. Идите, добар је комад.

— Је ли смешно?

— Искидаћете се од смеја.

Тако су пре неки дан ујутру, седећи сваки на своме кревету и облачећи се, разговарали г. Сима Савић писар и г. Петар Турудић практикант судски. Ма да нису другови по годинама, јер је г. Пера много и много старији, ипак они станују заједно у соби, која сем два кревета има од намештаја још и један сто, две столице, једну лампу и, иза врата, лавор на подртој столици. Они су се здружили у канцеларији, јер у истој соби тамо раде, па су заједно узели и собу за становање.

Још кад се чуло да у нашу варош стиже позоришна трупа г. Савић је одушевљено тресну актом о сто узвикујући:

— Но хвала Богу, да пренемо мало из мртвила!

Г. Сима се зато обрадовао доласку позоришне трупе што је и сам важио донекле као човек од струке. Као члан певачког друштва он је врло често приређивао дилетанске преставе при којима је он био редитељ и играо главне роле. Кажу чак да му је марвени лекар после једне такве представе рекао: „Ви сте г .Симо прави талент!“ а марвени је лекар важио као образован човек јер је, осим матерњег, говорио и немачки језик. Један пут опет, кад је играо неку тужну ролу, веле да се сам г. Прота заплакао.

Али г. Сима не само што се зарадовао доласку позоришне трупе већ је хтео да узме и учешћа у раду те трупе и зато је отишао у редакцију „Светлости”, листа који у нашој вароши излази једанпут недељно и понудио се за бесплатнога позоришнога критичара. Изабрао је као псеудоним, под којим ће писати, „Илдирим“ што на турском језику значи „муња“ а којим је именом у турској историји назван Бајазит косовски.

Већ после прве веома успеле позоришне представе г. Сима, ма да је имао пред собом славу једнога критичара, осетио је да као редитељ и носилац главних улога у дилетантским позориштима — почиње нагло губити у очима својих суграђана. Сам марвени лекар реко му је једном приликом: „Но, г. Симо, ово је нешто друго него оно кад ви дилетанти играте!“

У њему се дакле поче будити осећање пакости без које ни један велики критичар није био. И, после друге преставе „Отела", Илдирим написа врло оштру критику у којој се нарочито окоми на онога који је играо оне улоге које су биле његов фах. Он највише нападе глумца који је играо главну улогу, Отела, тврдећи између осталога, да тај глумац не зна шта ће са рукама.

Та је критика пала у позоришну трупу као гром. Један глумац, кога годинама „гоне" па не може да дође до главних рола, ствар је представљао као врло озбиљну. „Ја чујем — тврдио је он — да је ту критику писао један професор који је нуђен за драматурга Народнога Позоришта у Београду!" Комичар је заједљиво добацио: „Критичар није водио рачуна о томе да је Отело костимски комад и да на костиму нема џепова те, разуме се, глумац нема где да метне руке!" а глумица која је играла Дездемонду, додала је: „Кад би критичар знао како ме је Отело у последњем чину касапски стегао за врат, не би рекао да он не зна шта ће с рукама!"

Отело је све те заједљиве примедбе слушао и само је гризао усне као оно у петом чину у првој појави. Распитивао се на све стране ко је писац критике али није могао сазнати, па му то чак ни у редакцији нису хтели рећи. Најзад, сетио се он и запитао благајника, онога што продаје

карте, које је критичарско место редакције „Светлости".

— Други ред, седиште број 42 — одговорио му је благајник.

Кад је то сазнао отишао је пре почетка преставе, док је још сала била празна, да види добро где је то место а затим је отишао на бину и тамо је пробавио целе преставе, ма да у комаду није играо. Пред почетак преставе и после првог чина, он је дуго гледао кроз ону рупицу на завеси, фиксирајући други ред, седиште број 42. А, између другог и последњег чина, отишао је у публику, прошетао кроз партер, застао код броја 42, изазивачки фиксирајући онога који је седео на томе седишту и искашљајући се с презрењем.

На томе седишту седео је г. Пера практикант и слатко се смејао престави, као што је и ред да се смеје гледалац кад добије бесплатну улазницу.

— Добро ми рече г. Сима — мислио је Пера у себи — да ћу се искидати од смеја.

Када се престава свршила г. Пера пође са осталом публиком напоље, мислећи још увек у себи: „Добро ми рече г. Сима да ћу се вечерас искидати од смеја!" А кад се био нашао на улици он би са тим истим мислима и наставио пут али се испрси пред њега онај исти човек који се мало пре искашљавао у партеру.

— Ви дакле тврдите да ја не знам шта ћу са рукама! — грмну онај човек и унесе му се у лице.

— Зашто ја? — збуни се г. Пера.

— Хоћу дакле да вам покажем — грмну онај понова — да ја знам шта ћу с рукама!

И истога часа засу грешнога г. Перу крвничким шамарима час по једном а час по другом образу, узвикујући уз то:

— Изволте и даље писати критике!

Г. Пера изненађен и збуњен, није умео ни да мрдне већ стао мирно као да се бојао да не врдне главом те да онај промаши.

Није утврђено колики је број шамара добио а он их, изгледа, није ни бројао али, када га је публика истргла из црнчевих руку, он је сунуо кући надувених образа као да се враћа од зубног лекара. Све што је успут сам себи, као утеху, могао рећи то је:

— Ето, а он мени каже, да ћу се искидати од смеја вечерас.

Кад је стигао кући није затекао г. Симу, који је вероватно још био на вечери али, немогући да издржи до сутрашњега јутра, узе једно пола табака хартије и написа крупним словима: „Вашу бесплатну улазницу скупо сам платио!“ и тај полутабак стави г. Сими на јастук. Затим леже у кревет и покри се јорганом преко главе као да би се хтео сакрити од срамоте коју је доживео пред толиким светом и која га је тешко болела.

Сутра дан ујутру опет су седели г. Сима и г. Пера, сваки на своме кревету, облачећи се. Г. Пера још надувених образа тешко јадајући се, причао је г. Сими цео синоћни догађај.

— Молим вас, тога човека и не познајем. Прилази ми и извињава ми се да не зна шта ће с рукама па онда, да би дао посла својим рукама, поче мене да шамара. Ако је то због тога, што сам гледао преставу са бесплатном улазницом, онда сте ми требали то казати па не би ни ишао. За љубав тога што ћу се бесплатно смејати да после вучем батине, то баш није ред.

Г. Сима је са извесним саучешћем саслушао г. Перу и два три пута му реч прекидао питањима:

— Јесу ли то баш били озбиљни шамари?

— Па озбиљни дабоме, како шамари могу бити неозбиљни!

— А вама је г. Перо, та ствар изгледала нешто мало неугодна?

— Ама, како нешто мало неугодна. Па ја данас не смем ни у канцеларију да идем. Ко сме да прође улицом од бруке, цео свет ће ми се смејати.

— Неће, господине! — узвикну г .Сима одлучно и устаде са кревета.

— Како да неће, знам ја чаршију!

— Уверавам вас да неће, јер ви у ствари те шамаре нисте добили.

— Него ко их је добио?

— Ја! — одговори г. Сима опет одлучно.

— Та како ви кад нисте ни били тамо.

— То апсолутно не мења ствар, те шамаре сам добио ја.

— А мени образи бриде?

— То, што вама бриде образи, то је у овом случају сасвим споредна ствар. Ти шамари имају једно шире значење од тога. Те шамаре сам добио ја и вас се ти шамари апсолутно ништа не тичу. Ја сам једини надлежан да тражим и сатисфакцију, што ја мислим и учинити. Ви дакле можете слободно ићи уздигнуте главе у канцеларију и ћогод вас упита о томе, па макар ко то био, ви слободно реците да ви нисте добили шамаре.

Тако некако г. Сима увери г. Перу да он у ствари није ни добио шамаре, те се овај диже и оде у канцеларију а г. Сима право у кривично одељење начелства да ствар тамо пријави и да једнога свог пријатеља, који у том одељењу ради, замоли да ономе насртљивцу глумцу потпраши тур. Тако је г. Сима мислио да се љуто освети Отелу а себи да прибави сатисфакцију.

Г. Пера доби хитан позив из начелства да још по подне престане и он оде тамо 'где му иследник, после првих уобичајених питања, постави и ово значајно питање:

— Је ли вас, синоћ, после преставе, на улици ишамарао глумац тај и тај?

Како га је г. Сима саветовао да ником не признаје да је он добио шамаре то г. Пера одговори:

— Не!

— Како не, па цела варош говори да вас је ишамарао?

— Може говорити ко шта хоће, али мене он није ишамарао!

— Хоћете ли ви тај свој исказ да потпишете?

— Хоћу!

И г. Пера потписа а г. Симин пријатељ, слежући раменима, сави табак и посла га у беспредметна акта.

После два дана, г. Пера доби једно врло љубазно писмо од онога истога што га је шамарао. И он је као што је у осталом и цела варош чуо да је своје шамаре на погрешну адресу упутио, па га је мучила савест у толико више, што је чуо да је г. Пера пред полицијом демантовао његову кривицу. Писмо је било необично лепо написано и гласило је:

„Поштовани господине,

Ја вам се дивим, ви сте човек за студију. Ви на улици стојички примате шамаре, који се вас не тичу; ви се на полицији филозофски одричете шамара, које сте добили. Ви сте се дословно држали Христових речи: „Ако те ко удари по десноме образу окрени му и леви!“ стављајући ми оба своја образа на расположење а здраву народну филозо-

фију која гласи: „Што учини левица нека не зна десница“ ви сте применили на оно: што се дешава на улици нека не зна полиција. Господине, ја вам се дивим. Све од Шекспира па до данас ја нисам срео такав карактер ни у једној драми.

У знак пажње и поштовања, ја вам шаљем у прилогу једну бесплатну улазницу за сутрашњу представу у којој ја играм главну ролу.

Ваш поштовалац: тај и тај“.

Г. Пера се горко насмеја! Хтеде у једноме тренутку да однесе ону бесплатну улазницу и да је да Спасоју практиканту, кога није трпео што га је прескочио у повишици, и пође да то учини па, преовлада у њему осећај хришћанскога милосрђа. Он прошапта сам себи: „Грехота да човек ни крив ни дужан вуче батине” и поцепа бесплатну улазницу.

Један изгубљени дневник

Ништа простије но да магарцу падне магареће идеја на памет. Чуо он да беспослени људи, кад не знају шта ће, купе нотес па воде дневник о своме животу, па ко вели: „То је тамам посао и за мене".

Отишао у чаршију, купио нотес и почео свој дневник. Водио га док га је водио па онда напустио ствар а, што је најгоре изгубио дневник.

Ко ће га наћи него ја? И ево, сад да вам из тога дневника извадим само поједине одељке.

*

6. јула 19...

Врло сам често пута у животу постављао сам себи питање: да ли сам ја одиста морао бити магарац или је то само случај? Оно истина, отац ми је био магарац, мајка такође али ја мислим да то још не значи да и ја морам бити магарац?

Морам се распитати како је то код људи.

*

22. август 19..

Данас сам извукао батине.

*

23. август 19..

Данас сам опет извукао батине.

*

24. август 19..

И данас сам извукао батине. Решио сам се да такве ситнице и не уносим у дневник.

*

27. август 19..

Како је данас леп дан. Сунце топло, небо ведро а трава, ах трава, зелена као море.

Видео сам је данас, лепу као увек. Прошла је крај мене а оборила очи и подвила реп између ногу. Морамо се још вечерас састати.

*

3. септембра 19..

Чујем да се неки магарац врзма око ње и пролази често крај њене штале. Бога ми ћу га копитама у трбух. Надам се да ми неће бити неверна.

*

6. септембар 19..

Данас је суморан дан. Пала је јесења киша. Ах како ми је данас тешко. Чуо сам страшан глас — она ми је неверна.

*

9. септембар 19..

Ах, истина је, уверио сам се да је истина.

Хтео би да знам ко је коме изјавио љубав, она њему или он њој. У осталом то не мења ствар.

Да ли да извршим самоубиство? Нећу, јер знам да би после сви рекли: „Баш је магарац!“

*

14. септембар 19..

Једва данас срео сам се са њом. Оборила је очи али сам јој одлучно пришао и запитао је:

— Дакле истина је?

— Јесте! — одговори она стидљиво.

— Како си могла да ме изневериш, како си могла претпоставити онога мени?

— А што — одговори ми она — магарац ти, магарац он.

Овај ме је одговор поразио. Она није толико духовита да је сама могла измислити такав одговор. Морао ју је неко научити или од некога чути.

Морам се распитати код људи да то није одговор који и они често добијају. „Магарац ти, магарац он.“ Одиста духовито.

*

22. септембар 19..

Почев од 15. ов. мес. па до 21. закључно сваки дан сам извлачио батине. То је много допринело да заборавим на бол који сам поднео услед њеног неверства.

*

28. септембра 19..

Нема више траве.

2. октобар 19..

Дал да се наново заљубим? Па ја не бих био магарац кад то не би учинио, јер само магарац после једног искуства може то поновити.

*

19. октобра 19..

Данас ми је рођендан. Мислим се нешто, да ли сам ја одиста морао да се родим као магарац. Колико знам, магарац се не мора бити само по рођењу, има их који су то и ако се нису као такви родили... У осталом...

* * *

Ето ту је прекинут дневник а штета. Ја налазим да је занимљивији него многи и многи дневници које воде беспослени људи.

Тежак човек

I

Има људи који воле тице, има их који скупљају поштанске марке; има их који воле да им се одржи пепео на цигари, кад пуше; има их и таквих који воле да пецају рибу, да играју домине и уопште да раде ово или оно. Мање или више и нема човека који нема по неку нарочиту пасију. И господин Сима Цветковић има своју: он је волео да једе, врло је волео да једе.

Није он јео као што би то какав обичан човек чинио, он је јео као какав вештак. Ваљало га је посматрати на пример, са каквом вештином он једе рибу, издвајајући језиком и уснама сваку кошчицу; па онда батак од пилета који он просто посиса; па младо прасеће или јагњеће или телеће ,које он просто збрише.

Никад међутим није при јелу журио; свакоме је залогају давао довољно времена да нађе себи место у стомаку. Он је то на нарочити начин изводио. За време паузе између залогаја давао

је лицу такав некакав израз очекивања, као да ће му збиља онај залогај, који је већ прогутао, јавити се из стомака: „Нашао сам место, можеш даље!“

Док други обични људи записују у своје нотесе или дане цензуре или рокове меничне, или имендане своје жене и рођен-дане своје деце, или најзад адресе, значајне датуме, заказане састанке, па ако хоћете чак и спискове веша који је дат вешерки на прање, дотле је г. Симин нотес пун оваквих бележака:

„Ако јагње већ добија мирис на лој, те га више није пријатно јести, добро је, пре но што се почне пећи, прелити га са две три кашике слаткога млека. Кад се то учини одмах изгуби онај несносан мирис.“

Или овакових: „Кисео купус и сода бикарбона могу помоћи само кад је стомак покварен услед пића. Кад се човек преједе добро је пити ломничку воду а није рђаво ни јести мало сира рокфора“.

Из ове последње забелешке не мора се закључити да је г. Сима волео прејести. Не, он је само јео онолико колико му је пријало Његов редовни јеловник у главном је био овакав:

1. Супа или чорба (у супи кнедле од цигерице, криз, флекнице или тарана. Чорба пилећа, од ситнежа и од младих цреванаца.)

2. Говеђина. (Врат или ребро са мало лоја. Сос од рена, од црна лука, мирођије и кисело млеко.)

3. Вариво. (Овде се само може напоменути да г. Сима није волео кељ и кромпир.)

4. Печење. (Јело које је г. Сима са нарочитом пасијом јео и волео пре но што почне јести по неколико пута да га омирише.)

5. Теста. (Изузимајући слаткише, сва кувана и печена теста, са нарочитим обзирима према пити од меса.)

Што се тиче оне његове навике да печење омирише, може се рећи да је дошла отуда, што је код њега чуло мириса изузетно много развијеније но сва остала чула. Може проћи, на пример улицом каква куварица крај њега, он ће само занети главом за њом, тако рећи омирисаће је, и одмах ће знати: пече ли се тога дана у кући њене газдарице печење или се не пече.

И кад случајно иде улицом, па га удари у нос из сутерена мирис, може погодити цео јеловник све до салате. Толико је код њега развијено чуло мириса.

Па ипак се не би могло рећи да му је чуло мириса било развијено на штету осталих чула. На пример, чуло пипања било је код њега такође врло развијено. Он га је нарочито вежбао и успео је учинити врло осетљивим. Нисте ви ништа живо могли купити и понети са пијаце кући

а да вас он не сретне и не опипа оно што носите. Опипаће прасе, опипаће јагње, опипаће и ћурку а само пиле узеће за ноге и понеће га два три пут у вис, као да му одмери тежину.

— Добро је — шта сте га платили?

— Двадесет динара — рећи ће девојка.

— Није ни скупо.

А неће се он увек зауставити само на томе што ће рећи да је нешто скупо или није скупо, даће он радо и савет, бесплатан савет, који му се и не тражи.

Пресретне на пример девојку која носи пар ћурака и заустави је, незнајући ни ко је ни код кога служи. Узме ћурке за ноге, изнесе их два три пут и вис, дуне им у перје, опипа их око крила па враћајући их девојци додаје:

— Шта си их платила?

— Шест динара.

— Није скупо. Слушај, реци госпођи да се не превари друкче да их спреми; само на подварку. Сувише су масне за печење.

— Хвала! — одговара девојка, мислећи у себи да тај господин мора бити какав теча њене госпође. Па таман хоће да крене даље а он је заустави.

— И реци госпођи, да очупану ћурку држи целу ноћ у хладној води. Разумеш, нек је целу ноћ држи у хладној води да омекша месо.

— Разумем — одговара девојка и одлази кући

да се похвали госпођи како је разговарала са њеним течом.

А дотле г. Сима већ сео дечка с прасетом, опипао прасе, сазнао му цену и даје већ савете да прасе треба хладно јести.

Осим ових одлика г. Сима Цветковић и није имао никаквих других. Био је пензионер, носио је лаковане ципеле и сомотски прслук, и чисто се избријавао. Био је стар 52 године и тежак 127 кила.

II

А то што је г. Сима тежак 127 кила, није тако ситна околност нити је то мало важна одлика његова.

У својој двадесетој години г. Сима је био лак човек, као што су и сви други у тим годинама лаки. Шта више у двадесет трећој или двадесет четвртој, био је лакши но у двадесетој. Одлежао је био неко запаљење и осушио се био као шибљика.

Тада је отишао у бању и после бање први пут у животу стао је на вагу да се измери. За шест недеља лечења добио је четири киле тежине.

Тада су му препоручили да једе ћулбастије и да пије старо црно вино и он је тако и поступао. Јео је, јео, јео, јео пуне две недеље ћулбастије и пио старо црно вино, па свратио у бакалина, стао на вагу и измерио се. Читаву годину дана он се затим сваке друге недеље мерио и наставв-

љао дијету, ћулбастију и старо црно вино. А сваку тежину своју записивао је у нотес да би могао упоредити колико је напредовао.

Те његове белешке биле су налик на таблицу која показује рашћење воде приликом какве поплаве.

10-IV-18.. — 70 к. и 40 гр.
24-IV-18.. — 70 „ „ 100 „
8-V-18.. — 70 „ „ 214 „
22-V-18.. — 70 „ „ 360 „
7-VI-18. — 71 „ „ — „

Ето, тако су од прилике изгледале те његове белешке које су захватиле двадесет и три стране нотеса.

Последња међу њима гласи: „7—I—18..— 127 к. и 200 гр.“ Тада је пошто је утврђено да је тежак човек, престао да се мери.

То не значи још да је престао да једе ћулбастију и друге пријатне ствари, али је престао да се мери. Није имао потребе јер је мирне душе могао рећи да спада међу тешке људе.

Толико је већ био у том погледу миран, да је чак почео да се брине о другим мање важним стварима. Тако на пример, падало му је у то доба на памет да се жени. Размишљао је о томе и разговарао са многима али се није могао да одлучи.

Једнога дана сврати у дућан газда Панте Јовића бакалина, да га као припита о истој ствари. Газда Панта се скоро женио па г. Сима је радо

хтео да чује мишљења од оних који су се скоро женили, радије но од оних који су се одавно оженили. Они су већ огуглали па су и заборавили разлику у животу жењеног и нежењеног.

Свратио дакле тако па се упустио у разговор са газда Пантом па, са свим случајно спазио вагу и попео се на њу.

— Баш, кад сам ту да се измерим! — помисли у себи па сиђе и поче да товари тегове. Товари, товари, товари до 127 кила, колико је имао када се последњи пут мерио и када је утврдио да спада међу тешке људе.

Натовари он тако 127 кила, попне се на вагу и спусти онога петла који држи полугу. Али на своје велико запрепашћење, примети да вага и не мрда, да својом тежином не може да претегне сто двадесет и седам кила.

— Шта?! — учини. — Па то значи да сам ја у штети. Изгубио сам, и ко зна колико сам кила изгубио.

И сад се даде на посао и газда Панта и шегрт, те одузми с ваге гвоздене тегове, те додај мале жуте месингане; те додај уз њих и неко парче потковице и један пребијен чекић и једну кваку од врата и удесише некако, те два језичка на ваги, играше, играше најпре док се не умирише и не прислонише кљунове као голуби кад се љубе.

— Колико? — пита нестрпљиво г. Сима.

— Двадесет, педесет, и пет, мање један... рачуна газда Панта.

— Колико? — пита по други пут г. Сима.

— Сто и деветнаест! — одговори дефинитивно газда Панта пошто је једном дунђерском писаљком израчунао на старом фишеку.

— Ама, није могуће? — запрепасти се г. Сима.

— Тачно, сто и деветнаест, без даре — одговара одлучно газда Панта.

— Како без даре?

— Па тако... т. ј. није без даре: у ствари с даром и ко... како ви хоћете најзад — поче, да врда газда Панта бојећи се да није случајно увредио г. Симу.

— Пи, мајку му! — пуче језиком о непце г. Сима. — Е том се нисам надао. На чему ли сам сам то изгубио осам кила?

— Па на секирацији, г. Симо — објашњава услужно газда Панта. — Ни на чему другом него на секирацији.

— Ја, до душе — настави г. Сима забринутим тоном — нисам пргав човек и не секирам се ни за шта; али опет мора да је тако нешто. На чему би другом могао изгубити него на секирацији.

— Па дабоме — допуњује га Панта. — Да кажете да је на исхрани, није.

— Ах, иди молим те. Пазим ја на то.

— Па дабоме — теши га газда Панта.

После тога догађаја, врло важног за будући живот г. Симин, оде он из бакалнице врло забринут, мислећи непрестано успут.

— Осам кила, осам кила сам изгубио. И шта то кошта новца да се стече, а сад је све пропало, страћио сам све то само за то што сам био небрижљив.

Тако забринут и управо очајан услед овога губитка, оде он кући и узе парче хартије да израчуна црно на бело, колики је губитак претрпео тиме што је изгубио осам кила тежине.

Извадио је све своје забелешке које је ранијих година водио, све оне таблице што личе на белешке о пењању и опадању воде и узе да рачуна:

— Десетога септембра 18... имао сам сто и деветнаест киле, оволико колико имам сад. Годину и шест месеца затим имао сам сто и двадесет и седам киле,, онолико колико би требало да имам сад да нисам изгубио ових осам кила. Годину и шест месеца чине 18 месеца. Ја трошим на себе 3270 динара месечно; без квартира, послуге, веша и одела. Значи просто на просто, ја поједем тих 3270 динара а то за 18 месеци чини 58860 динара. Ето толику сам штету претрпео. А зар је то мало! И богатији људи да изгубе у каквом предузећу 58860 динара, па би се забринули.

И г. Сима се после овако сведеног рачуна,

озбиљно забрину, забрину се као човек који је у једно предузеће уложио 58860 динара и уједанпут их изгубио.

III

Напустио је и мисао о женидби, и сваку најобичнију бригу, и предао се сад томе да поврати што је изгубљено.

Није се више задржавао само на мерењу, него завео и дневник, како би тачно пратио не само све појаве него и њихове узроке.

А мерио се сваке недеље и после сваког мерења уносио је белешку у записник. И тај је записник од прилике овако гласио:

— Недеља 17. март. Према јутрашњем мерењу 126 кила и 200 грама осећам се добро.

— Недеља 24. марта. Јутрос на кантару износио сам 126 кила и 300 грама. Био сам ове целе недеље при добром апетиту. Јагањци су били врло јевтини.

— Недеља 31 марта. Јутрос сам износио бруто 126 кила и 250 грама. Педесет грама мање но прошле недеље. То је стога што сам се једио на Кату собарицу. У последње време Ката се канда заљубила јер ми једнако губи ствари. Изгубила ми је три четке за зубе за четири дана. Ако настави практицирати љубав мораћу је отпустити.

— Недеља 7. априла. Надокнађено је. Што је некад било наше, опет мора бити наше, бела ви-

ла и т. д. Накнадио сам оних педесет и добио нових 100. Бруто 126 киле и 400 грама.“

— Недеља 14 Априла. Опао сам опет са 25 грама а знам и зашто. Љутио сам се на једног сељака. За једно мршаво прасе тражи 120 динара. Е то ме је морало наједити.“

И тако је г. Сима наставио свој дневник све док није дотерао до белешке која је гласила:

— Недеља 9. новембра. Бруто 127, са зимским капутом 133 кила. Међер човек само кад хоће и кад уложи труда и воље, може много постићи. Нисам никад мислио да ћу толики успех постићи у животу своме.

А после те белешке шта би имао да пише више. Постигао је што је хтео па благо њему.

Сад још можемо само ми, пријатељи његови, забринути се како ћемо га, тако тешког, изнети мртва. Биће то велики терет за нас мршаве.

Посмртна беседа

Једнога ме дана изненадно и хитно позва председник једнога хуманога удружења где сам био одборник.

— Господине, јутрос је преминуо богати трговац, газда Михајло Стојановић. Све своје имање расподелио је на добротворне цељи. И нашем удружењу оставио је 30.000 динара.

— Бог да му душу прости! — одговорих ја и наиђе ми суза, благодарности на очи.

— Дакле — настави председник — ми му морамо положити венац и ја сам то већ наручио али осим венца, ваљало би и од наше стране когод да држи говор.

— Ваљало би — рекох ја.

— Ја сам већ наредио да се на друштвеном стану развије црна застава а умолићу породицу покојникову да се погреб заустави пред нашим станом где би се са балкона говорила посмртна беседа. Разуме се, рачунао сам на вас.

— Од куд на мене?

— Боже мој — настави председник љубазно — па ми смо вас нарочито и увукли у одбор ради таквих прилика, кад треба држати здравице или, на пример дочекати госте поздравном речју или ето видите, овакав случај. Размислите и сами, ко би други.

Пошто ме је претседник удружења убедио да сам ја тај који треба да држи посмртно слово, дода је још:

— Али, молим вас, нека буде беседа што већа, што дужа, јер замислите, није то мала сума 30.000 динара.

— Разуме се, и сам сам мислио да се морамо одужити тиме што ћемо саму беседу што је могуће више продужити.

И ја одјурих кући, заседох и почех да пишем на дугачко. Нисам ни једну од познатих фраза оставио на миру. „Пред нама лежи трошно тело али дух, дух се високо узнео"; „Ми земљи предајемо само тело где је становала она душа, која је и т. д."; „И на последњем часу још, растајући се од овог света, покојник је хтео да учини своме роду." И тако даље, и тако даље.

Седамнаест полутабака сам исписао и већ завршавао познатим речима: „Зато опростимо се са великим покојником, усклико м: Слава му! кад уједанпут улети у моју собу потпредседник удружења сав задуван.

— Јесте ли написали беседу?

— Јесам, рекох ја поносно показујући гомилу хартије на моме столу.

— А замислите.... уф, мал му не рекох нешто!

— Ама коме?

— Па покојнику. Замислите, није нам оставио 30.000 дин. него 15.000.

—Е? — учиних ја.

— Јест, сад сам чуо.

— Па ако и то је лепа сума.

— Не кажем али... Да видим колика вам је беседа.

Ја му показах седамнаест полутабака.

— Па то ће трајати говор читав сат.

— Хоће.

— Слушајте — поче потпредседник нижим и верљивијим тоном — ви сте то писали с обзиром на суму од 30.000 динара.

— Разуме се, тако ми је казао г. председник.

— Е, па лепо; ја би вас сад молио да скратите беседу с обзиром на суму од 15.000 динара.

— Да скратим?

— Разуме се. Учините то.

И потпретседник оде а ја узех да скраћујем. Свако ће лако појмити да је скраћивати било лакше но писати и — после једног сата труда, сведем ја беседу на једанаест полутабака.

Таман сам био готов и хтедох да данем душом кад улети у собу секретар удружења.

— Грозно смо насели.

— Шта забога? — престравих се ја.

— Па замислите, покојник нам је оставио свега 5000 динара. То је овог часа г. претседник као поуздано чуо од једног рођака покојниковог и одмах ме је послао к вама, да вам поручим да скратите посмртно слово.

— Па ја сам га већ скратио.

— Та да, зна то г. председник, ви сте га скратили с обзиром на 15.000 динара али вас сад он поздравља да скратите беседу с обзиром на суму од 5000 динара.

— Лепо, молим вас, учинићу и то.

И седнем ја понова и почнем брисати. Од девет полутабака сведем беседу на три и по, ко велим: доста ће бити и оволико за пет хиљада динара. Чим сам свршио посао, очекнуо сам још мало да видим неће ли доћи сад послужитељ удружења да јави да је покојник оставио свега 1000 динара, те да треба још скраћивати беседу, али послужитељ не дође. Ја узех својих три и по полутабака посмртнога слова и упутих се г. председнику. Пролазећи крај друштвенога стана опазио сам да на њему нема црне заставе. Одмах ме је обузела нека зла слутња. Г. Председника затечем, разуме се, са свим мргодна.

— Ја сам готов са беседом! — рекох.

— Јесте ли готови? — пита председник.

— Јесам — одговарам ја поносито као човек који је испунио своју дужност.

— Врло лепо, баш вам хвала, али сад можете поцепати беседу.

— Шта наопако? — претрнух ја.

— Да — вели претседник... преварили смо се, то је била нека заблуда, није нама оставио него том и том удружењу.

— Господе, а ја цео дан стењем, пишући и скраћујући беседу.

— Море то није ништа али венац, замислите, наручио сам венац. Ах, знате ли шта! — пљесну се одједном г. претседник по челу. — Би ли ви примили на себе један посао да извучете удружење из неприлике?

— Зашто не?

— Отидите, болан, том и том удружењу и понудите му венац који смо ми наручили, понудите му макар и са извесним рабатом. Или, знате ли шта би било још боље. Понудите венац заједно са посмртним словом. То ће им бити као рабат. Њима ће добро доћи, имају готов и венац и посмртно слово.

Тако смо и учинили, продали смо венац заједно са посмртним словом. Затим је мени на првој седници удружења изјављена благодарност која се и сад налази записана у протоколима седница нашег одбора.

Отворило се небо

Синоћ су господин Сима и госпођа Зорка врло рано легли. Он је био нешто уморан а она нерасположена.

А чудновато је то у њиховоме браку, од ово неколико година на овамо. Он се осећа стално уморан а она стално нерасположена. Кад се удала за господин Симу, сви су јој позавидели, па је и сама веровала у своју срећу. Већ после месец дана срећнога брака, она је напрћила уста, а већ после три месеца гледала је на мужа као на подгрејане кромпире.

А господин Сима је у неку руку и личио на подгрејане кромпире јер се као удовац оженио по други пут госпођом Зорком као девојком.

Е па молим вас, реците сами, кад на један сто метнете једно свеже јело и једно подгрејано, на које ће вам пре пасти поглед, које ћете пре пожелити, и у које ћете пре умочити, а пред којим ћете напуњити уста?

Госпођа Зорка се међутим уистини могла на-

звати „свежим јелом“, и то најлепшим јелом из јеловника, које је лепо и само собом, без икаквог гарнирунга.

Дакле господин Сима и госпођа Зорка синоћ су врло рано легли.

Господин Сима и госпођа Зорка при спаваньу заузимају увек исти положај, они лежећи праве слово „х“ или боље рећи изгледају као две кифле које су једна другој окренуле леђа и само се једним делом леђа додирују.

Најзад, није важно то у ком положају они спавају, нити је лепо завиривати под јорган мужу и жени, већ је главно да је господин Сима одмах чим је легао и заспао, и то слатко и тврдо заспао. Ето то је најглавнија ствар за вас читаоце или боље рећи то је најглавнија ствар за госпођу Зорку.

Чим је осетила да је господин Сима тврдо заспао, уједанпут се поквари оно слово „х“ у кревету, јер се диже госпођа Зорка која је чинила половину тога слова. У кревету оста сад један полумесец који је господин Сима, без обзира на његову ћелавост, својим положајем престављао.

Госпођа Зорка је разуме се отишла прозору и лагано га отворила. Напољу је била мрзла богојављенска ноћ те хладан ваздух суну у собу и испуни је.

Под прозором је био господин Јовица.

— Шта је? — шаптао је он оздо.

— Остао је код куће, убио га Бог! — одговорила је слатко госпођа Зорка.

— Па?

— Сутра.

— Кад сутра?

— По подне, кад оде у канцеларију.

У том моменту господин Сима силно кину. Како га је од врућине била попала росица по ћели, кад је ушао хладан ваздух у собу, поче та росица да се нагло хлади и спопаде га кијавица.

Кину још и други пут и то га пробуди. Зграну се кад виде да у кревету нема оне друге половине слова „х“ или боље рећи, она друга кифла. Погледа по соби и спази је на прозору.

— Зорка!

Она претрну. То би се и у сваком роману и причи морало десити да жена у таквом моменту претрне, а камо ли у истини.

— А шта ћеш ти на прозору?

— Ја?... поче да муца госпођа Зорка а кошуља се на њој толико тресла од страха да две живе живцате буве, онако загрљене, падоше на патос.

— Па ти дабоме? — грми испод јоргана господин Сима.

— Па... овај... — настави да муца госпођа Зорка — па... забога, Симо, зар не знаш да је данас богојављенска ноћ.

— Па?

— Чекам да се отвори небо.
— Па је л' се отворило?
— Отворило се.
— Па јеси ли га видела?
— Видела сам њега.
— Кога њега?
— Па... Бога.
— То не може бити!

Док је он вртео сумњиво главом, дотле је она утрчала у кревет, легла је крај њега и, сад су лежали као два слова „с", овако „сс" и она му је на уво причала како је чула као неку тиху божанствену песму, како се небо осветлило, како јој је изгледало да је видела херувиме и серафиме. И док је она то причала господин Сима је слатко хркао.

Таман!...

Ова иста данашња госпођа Петровићка била је некада љупко и мило девојче са прћастим носем и врло богатим миразом. Кандидати за женидбу радо су се врзмали око ње, али их је она посматрала увек с висине и одстојања, које је између ње и њих било одмерено миразом.

Њена покојна мајка Госпођа Мара, која је на против, имала кукаст нос, израдила је код своје кћери једно одређено гледиште на брак.

— Са миразом који ти имаш, чедо моје, говорила је покојница, ти имаш права да бираш.

Ћерка је веровала мајци и њен прћасти носић већ и по самоме своме положају почео је да пара небо.

Просио је један професор.

— Таман! — рекла је мајка. — Нек узме Јулку прија Натину, то је за њега прилика. Свака је трећа жена у Београду професорка, а ти..

Просио је један инжињер.

— Таман! — рекла је мајка — нек узме Мицу госпа Сидину, то је за њега. Да те дам за инжињера па да се целога живота вучеш по државним друмовима.

Проси је затим један трговац, па порезник, па секретар министарства, па доктор. Свима је мајка нашла замерке уз које је и ћерка пристајала. Једино се мајка и ћерка нису могле сложити код поручника Петровића.

Поручник је био леп, млад и симпатичан и ћерка са прћастим носем и великим миразом радо се сретала с његовим смелим изазивачким погледом. Али — он је био поручник.

— Ти се можеш удати само за генерала или министра. — Саветовала је мајка и од тога тренутка на врху ћериног прћастог носића као да је било исписано „ја се само могу удати за генерала или министра!“

Са тим натписом на носу она је ишла кроз живот и после материне смрти, ишла је, ишла, а крај ње су пролазили, инжињери, трговци, професори и официри, пролазили су и одлазили сваки својим путем, сваки на своју страну. И не само што су они пролазили, већ је и време пролазило крај ње и од мале љупке шипарице постаде она једнога дана матора удавача и очигледно прћаст јој носић поче да се издужује. А кажу, ништа тако брзо не пролази као време; стара се удавача поче да гоји, да боји по мало косу, по-

че некада своје лепе зубе да замењује лажним, да чита старе сентименталне романе, и да негује мачке. Од свих старих успомена задржао јој се у сећању само онај поручник обешењак са изазивачким погледом. Не мисли на њега, не сања га, али тек... Кад јој у часовима сањања промакне прошлост испред очију, онај смели изазивачки поглед још увек изазива код ње једну пријатну успомену.

Тај поручник је већ увелико допро до генералског чина. Бујна му се коса на темену разредила и проседила. Бели се бркови обесили под носем, а трбух му се опустио те га по три војника мора да товаре кад узјаше коња. И крај њега је прошло много времена, али је он бар то време проживео младалачким животом и ратујући годинама као и сви његови другови. Из ратова је донео као успомену војнички крст о врату и војнички реуматизам у зглобовима, а као додатак томе, захвалност отаџбине и астму у грудима.

И кад га та астма спопадне па му набрекну жиле на врату, а душа му се уврти у клупче, он увек уздахне и пожали што се није оженио.

— Требало је — жалио се он једноме пријатељу пуковнику у пензији — требало је. Ето како је сад тешко под старост без жене.

— Па што ниси, брате?

— Па тако... Не знам ни сам, пропустио сам.

Пријатељ му предложи да сад то чини када није раније;

— Сад? Шта ће ми сад жена? — изненађује се он.

— Треба ти него! Треба ти да ти кува тој од слезовог лишћа, да ти превија облоге, да те пари, да те трља.

И генерал увиде да је за све те функције одиста потребна жена те пристаде уз мишљење свога пријатеља и узеше да размишљају о доброј прилици.

— Најбоље какву удовицу или старију девојку — предлаже пуковник.

— Само без деце. Све ми је једно, удовица или девојка, само без деце, саглашава се генерал.

— А знаш ли ти — сети се пуковник — да је још и данас девојка она што си је ти некада просио.

— Која то?

— Па она покојне госпа Маре.

— Ех?

И зауставили су се на њој, а како су код уседелице увек отворена врата проводацији, ствар се очас уреди те госпа Марина ћерка уочи самога дана венчања оде на гроб своје мајке и палећи јој свећу ускликну:

— Мама, мила мамице, ја ћу бити генералица.

А на дан венчања да би је упутио на све супружанске дужност, генерал већ прво вече за-

тражи од жене да му скува тај од слезовог лишћа да му метне лојаницу на груди и да му зглобове на коленима истрља шпиритусом и канфором и обвије вуненим облозима.

Сутра дан по венчању, у рану зору, генералица оде опет на гроб материн узвикујући јој са пуно прекора:

— Мамо, мамице, не било ти просто што ме не пусти да заједно са мужем аванзујем од поручника до генерала.

Фотографија

I

Као мућа прође јутрос кроз чаршију глас да је господин Арса срески начелник, забранио Маци Мајорици даље упражњавање проводацијске радње!

На све стране поче се о томе шушкати, говорити, препирати и доказивати за и против а газда Анта, општински одборник, удари чак песницом о сто, два пут спусти обрве на очи и изнесе их на чело и овако рече Стеви берберу с којим је свако јутро пио кафу пред кафаном „Бели Орао“

— Молим, молим... ја ћу то вама објаснити с правничке стране.

Газда Анта терзија никад не каже Стеви берберу, нити ма ком другом у вароши, па ни самом начелнику „ви“, али кад тако хоће као општински одборник да објасни штогод „с правничке стране,“ он онда свакоме каже: „ви.“

— Дакле, молим — наставља газда Анта — то се с правничке стране не може забранити; про-

водацијска радња то није да кажете касапска или например берберска радња па да се може забранити.

— А, откуд се опет може берберска радња забранити? — упада забринуто Стева у реч.

— Може — додаје значајно газда Анта — то је пуноправна радња а чим је пуноправна радња може се и забранити.

— Не може, кад је поштено плаћен порез — брани се Стева.

— Молим те — упада газда Анта — није реч о теби, ти си рецимо берберин као и сваки други берберин али, ја ово говорим с правничке стране. Берберска радња то је например пуноправна радња, плаћа порезу и има своју протоколисану фирму, је ли?

— Јесте — одобрава Стева.

— Е, па лепо, братац мој — наставља живо газда Анта — а једнога дана упадне у ту пуноправну и протоколисану берберницу власт, упадне лепо и каже: дај овамо да ти прегледамо чистоћу. Газда Анта општински одборник прекјуче кад се код тебе бријао добио је такве бубуљице као да је главу у кошницу завлачио... Хоћемо, да ти прегледамо чистоћу.

— Па ти то, газда Анто, као да навијаш на неко вређање — рећи ће Стева тоном увређенога берберина.

— Није, брате слатки, — живо наставља газда Анта — говорим ти с правничке стране: јед-

ну берберску радњу може власт због једне бубуљице да забрани, ето ти!

— Море батали — дусну Стева — ти то хоћеш мене онако без сапунице да избријаваш, ваљда и ја знам нешто и ако нисам општински одборник. А ако си баш и добио бубуљице, нисам ти ја крив, ја сам те поштено измазао стипсом...

— Па добро, брате слатки — попушта газда Анта — ја сам твоју радњу узео само као пример а ево да пређемо на саму ствар. Дакле, проводаџиска радња није радња, на то се не плаћа порез и Мица Мајорица то није протоколисала, не држи нарочити дућан и нема да кажеш фирму. Она има други свој посао а ово онако узгред. — Потрчи у ову кућу, потрчи у ону кућу, овде слаже онде замаже; запросе се двоје а она добије хаљину, па квит. То не може ни начелник а не може ни министар забранити.

Тако газда Анта и Стева настављају и даље разговор пред кафаном „Бели Орао" и час се заваде због оне бубуљице а час опет објашњавају ствар „са правничке стране". А цео им разговор залудан јер, нити је г. начелник забранио Маци Мајорици проводаџиску радњу, нити би он као паметан човек тако што учинио.

Па ипак такав глас не би онако у ветар избио да није нечег било. Било је дабоме а ево шта:

Срески начелник господин Арса већ изодавна важи као политички мученик. Не састави у једноме срезу ни годину дана а њега преместе у други и то с краја на крај Србије. Пет година је већ начелник срески а ово му је шесто место. Истина, ни једна партија досада није могла прокљувити ради које од њих он управо страдава толико, али су сви већ били уверени да се према њему чини неправда и сматрали су га као политичког мученика. Они пак, који су изближе били посвећени у ствар, знали су сасвим тачно да он у ствари није политички већ да је више породички мученк.

Кад је пре пет година добио за среског начелника, одмах се и оженио. Узео је истина мало остарију девојку, неколико година старију од себе али је бар, као што су проводадике објасниле, добио зрелу жену и добру домаћицу а уз то још и обећање да ће после очеве смрти добити и нешто пара. И тај отац не само да је одржао своје обећање него је, с обзиром ваљда на срећу детињу, потегао те умро одмах прве године по венчању Арсином. Тада је Арса добио оно „нешто пара" у суми од десет хиљада динара а уз то још и четири свастике које се као сирочићи прибраше под његов кров и поверише се његовом старању.

И сад је сва брига г. Арсина била пошто пото оних десет хиљада динара да сачува а оне четири свастике пошто пото да потроши т. ј. да их разуда. Али је био врло мудар, чим је једну

свастику у једној вароши удао одмах је тражио премештај јер је знао да другу не може у истој вароши удати. Ето, тако је растурио прве три свастике по разним крајевима Србије а са четвртом и са репутацијом политичкога мученика стигао је у нашу варош.

И сад је већ јасно да је између г. Арсе и Маце Мајорице ипак морало бити нечега. После многих покушаја Маце Мајорице да му и последњу свастику скине с врата, јуче је место благодарности била још и изгрђена. Отишла је да запроси свастику за господина Трифуна Радића практиканта.

— Како ми можете тако што и поменути! — дерао се капетан.

— Зар ћу још и за практиканта и то за Трифуна дати сестру — виче капетаница.

— Али, забога!... — брани се Маца — кажу да је добар човек.

— Он је Трифун — дере се капетан — он је Трифун и ништа више, разумете ли ви!

Ето због те свађе прочуло се јутрос као да је капетан забранио Маци Мајорици проводацијску радњу.

II

Трифунова најранија младост и данас је тајна, бар о њој никад не говори. Једино што помиње да је још у раној младости научио читати и писати и то не у школи. Тако по некад кад се

поведе реч о писмености а он се груне у груди поносито узвикујући:

— Ово што знам, прифатно знам; ја сам из своје главе научио и читати и писати.

Први познати податак из његова живота то је да је у рату био добровољац, што му је управо и дало право да после рата тражи за практиканта. Његова молба коју је тада поднео министру, завршавала се овим ускликом: „„Кад смо ми Отаџбини дали свој живот, може ваљда и Отаџбина нама дати службу па макар и са четрдесет динара месечно".

Отаџбину су дирнуле ове искрене речи Трифунове и дала му је још тада службу са четрдесет динара месечно а од тога доба протекло је већ петнаест година. Истина у току тих петнаест година он је дотерао и до шесет динара месечно али даље није макао. Кадкод би се пожалио или се замолио, одговарало би му се: „Нема буџета!"

— Ја не знам — узвикнуо је једном боно — како то ова Србија већ петнаест година нема буџета!

Једанпут је чак и плануо те се бусну у прса и узвикну пред писарем:

— Нема буџета, нема буџета а ми смо имали крви кад је требало лити. Кад нас је Отаџбина позвала да гинемо, ми нисмо казали: „Извините, мајко Отаџбино, немамо крви!"

Доцније је баш тај писар сазнао да је Трифун у ствари био комесар у рату и од тога доба, од кад се та тајна сазнала, никад се више није бусао у груди нити се позивао на своје заслуге у рату.

Најзад, кад је увидео да Србија никад неће доћи до буџета, односно да он неће доћи до повишице, реши се да се жени. Није рачунао да уз жену добије какав новац или богзна шта друго, али бар да га покрпи, да му скува и најзад да га негује ако би се, не дај Боже, разболео.

Тако се Трифун једнога дана упути Маци Мајорици а Маца Мајорица капетану, где је јуче баш због истог тог Трифуна била изгрђена.

Разуме се да је та афера између капетана и Маце Мајорице допрла и до ушију Трифуна те се његовога срца најпре и коснула па је јутрос рано већ закуцао на врата Мацина.

— Добар дан, госпођице.

Трифун разуме се из пажње назива Мацу госпођицом и ако јој је шесет година и ако је цела варошица зове тетка Мацом, јер је она одиста и дан данас девојка. Кад јој је било време удаји заклела се: „Ја л' ћу се удати за мајора, ја л' за црну земљу!" И како је у то доба — пре четрдесет година — у Србији било врло мало мајора а врло много девојака, то је Маца остала девојка а наша је чаршија прозвала Мајорицом. Дабоме; то

је тако нико не зове у очи, но кад се говри о њој за њеним леђима; иначе је сви зовемо тетка Мацом.

— Добар дан, госпођице — вели јој дакле Трифун ступајући од јутрос у кућу да чује своју судбину.

Шта му је могла рећи, није му тек могла у очи казати да су је изгрдили како је смела и поменути његово име. Почела је да увија.

— Знате, господин Трифуне, они нису казали ништа противно, на против исказивали су се врло похвално за вас. Баш сам капетан својим устима је казао: „Г. Трифун је Трифун, знам га ја, добар је!"

— Е, па зашто нису пристали и зашто сте се посвађали као што се у вароши чуло?

— Нису пристали знате, што им је ово, како да кажем, онако мезимица свастика која је остала на сону. Г. Арса је човек необично мекана срца, предамном се заплакао и рекао: Имао сам их четири, па сам их растурио по беломе свету, остала ми још ова мезимица па зашто да журим.

— Па знам — вели Трифун — ал мезимици је већ двадесет и четири године.

— Е па зато сам се ја и свађала и ја сам им говорила: море дајте девојку из куће, не држите девојку, добра је прилика, али они аја.

Тривун се забрину и замисли се подуже па опет диже главу:

— Па шта ћемо сад, госпођице Мацо?

— Како шта ћемо; зар је мало девојака на свету; наћи ћу вам ја прилику па да цео свет прсте облизује.

— Ајде, молим вас — поче Тривун благим гласом.

Маца се замисли, замисли па се тек пљесну.

— Имам једну — и отрча па донесе један стари албум са ормана и поче претурати док се не устави на једној страни. — Погледајте, како вам се свиди ова девојка?

Трифун погледа у фотографију и пређе му преко усана сладак осмејак као оно гладници кад у излогу види лепо печену прасећу главу.

— Врло ми се допада — рече он усхићено дижући очи са слике.

— Е, па видите, те девојке на слици сестра од тетке није ни дан данас удата.

— А личи ли на ову?

— Не, не личи баш тако, али опет једна су крв.

— А јели овде?

— А није, она је у Ћуприји. Него, имате ли ви своју фотографију?

— Немам.

— Иђу! — учини Маца — нема фотографију а хоће да се жени. Идите одмах па се фотографишите, ало то немојте да остављате од данас до сутра него што пре, разумете ли што пре, па ми донесите једну слику а моја је брига даље. Ви

само мирно спавајте док вам једног дана не кажем: ајд на пут у Ћуприју!

И Трифун се усхићено диже од Маце те хајд фотографу да се споразуме ког би се дана могао фотографисати.

III

Да је пре двадесет година дошао какав странац у С. чудио би се колико смо изостали иза осталога културнога света. Али благодарећи повољним условима за културу, варошица С. је од то доба прилично коракнула. Данас већ у С. има две чесме са гвозденим шмрковима, па онда једна радња са великим једноставним стаклетом на излугу; па једна циганска музика која зна из нота да свира; па онда имамо један билијар у кафани код „Белог Орла" а најзад и фотографску радњу. А то су боме све лепе културне тековине.

Наша фотографија је испод Велике Пијаце, одмах до Тасе касапина. То је онај дућан где је пре Перка шнајдерка држала школу за ручни рад, па кад ју је општинска власт, баш због те школе, протерала из наше вароши а дућан остао празан онда су га узели заједнички Сима шнајдер и Жика фотограф. У половини дућана ради Сима са својим момцима а у половини Жика фотограф.

У осталом Жики и не треба више од половине дућана, јер он ту само прима муштерије а ателье му је у авлији. Управо то и није ателье него

само платно од шатора дигнуто на летве колико да се склони онај који се фотографише а Жика са апаратом стане на сред авлије па се помиче овамо и онамо, где је њему згодно.

На радњи нема фирме, него на једној половини врата висе једне панталоне — то је као фирма Симе шнајдера — а на другој половини врата виси рам и у раму слике — то је као излог Жике фотографа.

У том излогу има ванредно лепих слика. Ту је например господин Јова срески писар, у полицијској униформи, седи на столици а држи у руци књигу: „Грађански законик“ и сасвим строго гледа, ваљда у грађане кад се приближе да гледају излог. Па онда Мика галантериста у „брустбилду“, смеши се а бркови му као два штапића под носем; коса фино раздељена, свака се длака познаје. Па онда г. апотекар и његова млада у сасвим модерној позитури, заболи главе као јарићи кад чешу рогове. Па госпођица Каја са расплетеном косом и тужно гледа у небо. Г. Јова кад је видео ту слику казао је пред многима: „Таква је она, увек је меланколична“. Па онда Сојка учитељка, до колена, држи читанку за први разред основне школе у руци и пред њом на асталу развијена мапа. Пера порезник у униформи држи главу као они у „Полицијском гласнику“ а место очију му две тачке као да су две муве до-

говорно слику ретуширале; међутим није, то је сам Жика фотограф „поправио" слику.

Слика Пере порезника стоји баш до слике г. Јове а пре није ту стојала, него са свим доле. Пре је ту стајала слика госпођице Каје, оне што је увек меланколична, али је због тога било читаве комендије у вароши те мал Жика фотограф није појео батине. Прво се сликала госпођица Каја па чим је метнуо њену слику у излог дотрчао је г. Јова писар да се слика али под условима да у излог метне његову слику поред њене. А то је зато што је Јова просио госпођицу Кају па га одбили, а он сад хоће да тера „труц". Жика фотограф пристане, слика Јову и метне слику. Разуме се, о томе се одмах почне говорити у вароши и Јеврем бакалин, Кајин отац, упадне у Жикину радњу и почне говор са: „бре". Чим је са „бре" почео, можете већ мислити како га је свршио. Пљуно му је на уметност, пљуно му је на радњу и већ шта му није казао и тако Жика одмах скиде слику Кајину па је метну на место порезниково а порезника до г. Јове.

Дакле у ту радњу дође г. Трифун. Затече Жику фотографа баш ретушира једну слику.

— Радите ли, радите? — упитаће Трифун.

— Да — учини Жика и диже се са столице неком уметничком лакоћом — свршавам једну ванредно лепу слику. Погледајте само, ово је гру-

па, видите ли — и метну стакло на прозор — г. апотекар и казначеј играју шаха а писар из окружне команде им кибицује. Видите ли како је то свака црта, сваки покрет погођен. Ја бих волео да видим једног београдског фотографа који би то кадар био да изради.

Трифун је посматрао слику али није ништа видео.

— А шта сте ви ради, молићу? — упитаће фотограф Трифуна.

— Па... овај, знате, хтео бих да се сликам.

— О, молим — направи фотограф љубазно лице.

— Па знате — настави Трифун — морам вам поверити ствар да би ми могли дати савета. Ја сам рад да се женим, па би вас молио да ми ви изаберете позитуру за женидбу.

— За женидбу, молим вас, то је у целом свету утврђено „брусбилд". Сад само зависи од вас, хоћете ли „анфас" или „профил".

— Па ја не знам, како је једно а како друго? пита скромно Трифун, кога су уплашиле ове две стране речи.

— Дакле, ако хоћете, видите овако — и фотограф узе да преврће албум и показа му једну слику, — или, може бити овако — и показа му другу слику.

— Ја мислим боље је овако да потпуно гледам, онда знате човек више личи.

— Како вам је по вољи?

— А кад би могао доћи?

— Па изволте сутра, изволте сутра молим вас, тако око једанаест сати.

Трифун оде задовољан и пожури у канцеларију. Разуме се прва му је брига била да позајми хаљине. На њему је неки кратак капутић, па жут и са искваренom јаком. Ако Бог да па се прошевина срећно сврши, правиће он већ нове хаљине а сад за сликање може и позајмити.

Замолио је архивара, он је пре имао један црн капут али вели му сад га нема, прекројио га је. Морао је замолити самог г. Јову писара и, разуме се, морао му поверити ствар. Г. Јова је већ имао црно одело, у том се оделу и заљубио у меланколичну госпођицу Кају и дао му је.

За тим је морао ићи код г. начелника и замолити га за одсуство за сутра пре подне, тврдећи како има неки важан посао.

Ујутру, разуме се, обукао се рано, отишао у берберницу, ошишао се, обријао се, уврtио му берберин помадом бркове па га чак и намирисао за сликање.

У десет сати Трифун је био већ код фотографа и може се замислити како га је поразила вест, кад му је фотограф рекао да га не може сликати.

— Извините, нисам знао да ће газдарица данас сушити веш у авлији; немогуће, изволите доћи у недељу.

Шта је могао него да се врати па у недељу опет све исто. Узајмљуј одело од г. Јове писара, удешавај се код берберина понова и онда ајд на сликање.

И сад се, разуме се, приступи послу. Трифун стаде под онај шатор те настаде удешавање Прво фотограф растера неке гуске које су се биле скупиле у авлији, па онда донесе неко гвожђе и заглави Трифуну главу, па му намести руку па се измакне, зажмири на једно око па на друго, па опет потрчи и намести му машну. Опет се измакне, жмирка на оба ока па опет дотрчи и намести му косу; па се опет измакне и гледа га, гледа га па му окрете главу лево. За тим му опет окрене главу десно. Онда отрчи у башту узабере карамфил и метне му у рупицу од капута. Измакне се и гледа па дотрчи дигне му руку и метне је на груди. Измакне се опет, и као задовољан рекне:

— Тако. Само се насмејте мало, тако да сте насмешени, са свим мало, тако. Замислите што год пријатно.

Трифун замисли указ и насмеши се као мачка на сало.

Фотограф отрча и денесе апарат па га постави на сред авлије. Завуче главу под црну крпу па је опет извуче те дотрча и диже Трифунову главу мало горе. Завуче се опет под платно

па се извуче, дотрча и повуче Трифунову главу мало доле. Мучио га је тако још половину сата најзад опет рече:

– Тако! Сад молим мир, мир, насмешите се насмешите се.

Трифун се опет насмеја на указ. Фотограф дохвати руком капак о викну:

– Пст! Сад... један, два, три, четири.... готово. Наздравље.

Грешни Трифун исправи најпре врат, па онда протегли руке и ноге и узе пуно ваздуха у груди јер све док је фотограф бројао он није дисао.

— А кад молим вас могу доћи да видим слику?

— Па изволите кроз пет дана.

Трифун срећан и задовољан даде капару, оде кући, врати одело г. Јови и јави Маци Мајорици да се сликао.

Кроз пет дана разуме се, отрча он фотографу, да види своју прву фотографију у животу И како га је грешника поразила вест да слика не ваља, да се мора наново сликати.

— Нисам ја крив — вели фотограф — ја сам сву своју вештину уложио, видели сте и сами а ли ви сте мрдали.

— Та нисам ни дисао — вели Трифун очајно.

— То не чини ништа — одговара фотограф може човек не дисати а ипак мрдати. Ево, показаћу вам.

И фотограф донесе стакло, метну га на црно платно и Трифун виде одиста на стаклу две главе и двадесет и два прста на десној руци.

— Па кад могу опет да се сликам? — пита очајно Трифун.

— Идуће недеље, изволите идуће недеље.

Шта је могао него да трпи. Идуће недеље морао је понова одело да позајмљује, наново да трпи све оне муке које је претрпео прошле недеље и да не дише и да се смеши на указ.

А пет дана за тим, кад му је опет казао фотограф да дође (он је са највећим страхом отварао врата на радњи јер, ако би му и сад фотограф казао да слика није добра, он се не би могао више сликати, пошто му је г. Јова одрекао да даје и даље одело

— Па ви се можете тако целе године сликати — вели г. Јова. — Онда наручите један пар одела таман ћете га издерати сликајући се у њему.

Али фотограф не рече да не ваља но на против, да је слика испала ванредно добро. Трифуну чисто сину пред очима и сав срећан нестрпљиво очекиваше да је види.

— Погледајте, ја бих волео да видим да ли би ово могао један београдски фотограф да изради.

Тривун узе слику па је гледа, гледа, гледа, гледа па тек диже очи:

— Ама слушајте, да ли ово личи на мене?

— Молим — учини фотограф.

— Нешто ми са свим младолик, сувише ми је млад па онда мали бркови и танки и онда...

— Молим, то не дозвољавам да ми се каже. Ја сам ваљда фотограф и разумем се у слици, ви то не можете разумети.

Он убеди Трифуна како је слика сушти он те Трифун срећан одјури Маци Мајорици са сликом и Маца још истога дана напише писмо у Ћуприју, каже у писму све што обично проводадике кажу о момцима, метне слику у писмо, те хајд на пошту.

IV

Као год што је оно обилазио око фотографа, тако је сад грешни Трифун обилазио око Мице нестрпљиво очекујући одговор.

А одговор се није дуго ни задржао. Не прође ни десетак дана а Маца дочека Трифуна весела лица и предусрете га речима:

— Трчи тражи одсуство, па ајд у Ћуприју.

— Ама је л истина? — пита Трифун усхићено а само што му не кану сузе.

Трифун у усхићењу загрли најпре Мајорицу, па онда отрча у чаршију те загрли фотографа, па онда загрли г. Јову писара и да је срео где год успут капетана извесно би загрлио и њега.

Али њега нађе у канцеларији и замоли га за одсуство и рече му искрено да хоће да се жени.

Капетан му даде одсуство, он отрча кући, спа-

кова се, отрча још једанпут до Мајорице да му да потребна обавештења, па истог дана возом крену у Ћуприју.

V

У Ћуприји је прво свратио у кафану да се умије и очетка, па се онда распитао о кући Госпође Стане, мајке девојачке и упутио се тамо.

Било му је мило и за чудо није осећао ни мало страха, јер је ствар сматрао за свршену.

Госпођа Стану затече у авлији и она га, као што би сваког странца, понуди да уђе у собу.

Он уђе и одмах поче разговор.

— Онај.... госпођо, ја сам знате дошао по оној ствари, што се ваше ћерке тиче, ви већ знате, писала вам је тетка Маца.

— А да — присећа се госпођа Стана — а што није с вама и г. Трифун дошао?

— Како молим? — збуни се Трифун.

— Ви сте ваљда његов отац? — настави госпођа Стана.

Трифун пребледе као крпа и обли га зној.

У том уђе у собу и госпођица Дара коју је Мајорица просила за Трифуна. Госпођа Стана га престави:

— Г. Трифунов отац...

— Мило ми је — одговори и приђе те пољуби Трифуна у руку.

Овај ни да зине. Збунио се па нити зна да

л' да говори или да ћути. Дође му у један мах да скочи па да почне бегати неосврћући се.

Госпођа Стана опет прекиде ћутање. Она узе са стола Трифунову фотографију коју јој је послала мајорица па је стаде гледати и загледати Трифуна.

— А доста личи на вас?

— Да.... личи.. промуца Трифун.

— Није баш са свим, али има неке ваше црте — рећи ће девојка.

— Е па разлика је забога — додаће мајка — ово је младост а где је господин. Ви се још и добро држите за ваше године, кад имате оволиког сина.

Трифуна спопаде нека мука, проклињао је у души све фотографе и све фотографске апарате, бледио је, руменио, час га подузимала ватра а час зима, док најзад домаћи не приметише.

— Шта је вама? Вама као да није добро?

— Не знам шта је. На једанпут ми је позлило. Ви ћете ме извинити али... ја морам ићи... чим ми буде лакше доћи ћу.

И он се диже. Домаћица забринута испрати да до капије а он кад се дочепа ове, одјури као луд низ улицу.

Узе собу у кафани, закључа се, свуче се и леже у кревет. Добио је грешник одиста грозницу.

Ту, у кревету, под јорганом заклео се у себи да се никад више у животу неће фотогра-

фисати и да ће Жики фотографу, чим стигне у С. просто разбити главу и то његовим рођеним апаратом.

Кажу да је и једну и другу заклетву испунио.

САДРЖАЈ

Страна

Кутњак 7
Гадан сан 21
Препоручено писмо 35
Девојка са недостатком 47
Паметнији увек попушта 53
Бањске панталоне 57
Породични саветник 63
Дилетантска представа 71
Једна ведра ноћ 85
Г. Томина друга младост 95
Divina comedia 103
Шећерна болест 125
Самоубица 135
Мона Вана 147
Посмртно слово 157
Добротвор 169
Једна прича састављена маказама 177
Моје бистро дете 187
Продавац гробница 195
Џелат 205
Једна афера 215

Страна

Длака 227
Невоље Аркадија Јаковљевића 235
Линија 253
Ампутација 261
Мис Мачковац 271
Господин Томине бриге 283
Бесплатна улазница 291
Један изгубљени дневник 301
Тежак човек 305
Посмртна беседа 317
Отворило се небо 323
Таман 337
Фотографија 333

Прочитала
Милева Милосављевић
уч. I раз. гимн.